

**T.C
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**ADANA İLİ ÖRNEĞİNDE GECEKONDULAŞMA
GÖÇ VE TERÖRİZM**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ömerül Faruk ALTINKAYA**

2009 -NİĞDE

**T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**ADANA İLİ ÖRNEĞİNDE GECEKONDULAŞMA
GÖÇ VE TERÖRİZM**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ömerül Faruk ALTINKAYA**

**Danışman
Doç. Dr. Veysel EREN**

2009-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Veysel EREN danışmanlığında Ömerül Faruk ALTINKAYA tarafından hazırlanan “Adana İli Örneğinde Gecekondulaşma Göç ve Terörizm” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Veysel EREN

Üye : Doç. Dr. M. Emin İNAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZEL

ONAY:

Bu tezin kabulü enstitü yönetim kurulunun tarih ve
Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.../.../2009

Doç. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Türkiye’ de göç hareketleri yoğun olarak 1950’li yıllarda başlamış ve 1980’li yıllardan sonra da hızla devam etmiştir. Çeşitli sebeplerden dolayı ortaya çıkan göç olgusu, ayrılanan çevre ile varılan çevrede sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda olumlu/olumsuz etkilere sahiptir.

1980’den sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nden terör sebebiyle göçler yoğunluk kazanmıştır. Bu durum göçün kentlerde oluşturduğu sorunlara bir yenisini eklemiştir. Kente yerleşmek amacıyla zorunlu olarak göç eden aileler, kendi sosyal ilişkilerinin yardımıyla barınma ihtiyaçlarını gecekondulara imar ederek gidermişlerdir. Bu durum aynı sosyal ve kültürel normlara sahip grupların bir arada ikamet etmesini kolaylaştırmaktadır. Hali hazırda bir araya gelen bu aileler, terör örgütlerince sempatican ve yeni örgüt üyelerinin temini için kullanılabilirlerdir.

Adana İli, Güneydoğu Anadolu bölgesine en yakın büyük kentlerden biri olduğu için bu bölgeden yoğun göç almaktadır. Adana’da aynı kültür ve sosyal yapıdaki insanların oluşturduğu göç mahalleleri vardır. Bu mahalleler terör örgütleri için bir cazibe merkezidir. Örgütler, örgütlenme, eğitim ve eylem faaliyetlerini göçmen mahallelerinde sürdürmektedir.

Göç ve buna bağlı olarak gelişen gecekondulaşma ve terör eylemlerinin önüne geçmek, sadece polisiye metotları değil, sosyal ve ekonomik tedbirleri gerektirmektedir.

ABSTRACT

Migration movements in Turkey *generally* have begun in 1950's and have rapidly increased after 1980's. Fact of migration, that occurs depending on various reasons, has positive/negative social, political and economic effects in left and arrived environment.

After 1980, migration from East and Southeast Anatolia regions intensified. This situation added a new problem caused by migration in major cities. Compulsory migrating families, by the help of their social relations, overcame their sheltering problem by building slum houses. This situation facilitated the together location of groups having same social and cultural norms. Eventually, these gathering families can be used by terrorist groups to supply sympathizers and new terrorists.

Adana province, because of being one of the closest major cities to Southeast Anatolia Region, gets intensive migration from this region. In Adana, there are migration districts established by people sharing same cultural and social structure. These districts are attraction centers for terrorist organisations. Organisations, carry on their organisation, education and attack activities in these districts.

Preventing migration and dependently improving slum house building and terrorist attacks requires not only policing methods but also social and economic precautions.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
GİRİS	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TERÖR VE TERÖRİZM	4
1.1.SORUNLU BİR KAVRAM: TERÖR VE TERÖRİZM	4
1.2.TERÖRİZMLE İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR	6
1.2.1. Terörizmde Şiddet ve Tehdit	7
1.2.2. Bir Eylem Taktiği Olarak Terörizm Ve İdeoloji	9
1.2.3.Terörizm ve Savaş	10
1.3. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	11
1.3.1. Jakoben Terörü	12
1.3.2. Anarşist Terör	14
1.4. TERÖRİZMİN UNSURLARI	15
1.4.1. Örgüt	16
1.4.1.1. Dikey Örgütlenme	16
1.4.1.2. Yatay Örgütlenme	18
1.4.2. İdeoloji	19
1.4.3. Eylem (Şiddet)	20
1.5. TERÖRİZMİN TASNİFİ	22
1.5.1. Devlete Karşı Terör	24
1.5.2. Devlet Terörü	24

1.6.TÜRKİYE’DE TERÖRÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	26
1.6.1. Sağ-Sol Terörü	27
1.6.2. Bölücü Terör	29
1.6.3. Din Eksenli Terör	34
1.7. KÜRESEL TERÖR	36

İKİNCİ BÖLÜM

2.KENTLEŞME, GÖÇ VE GECEKONDULAŞMA	38
2. 1. KENTLEŞME	38
2.1.1. Kent Kavramı	38
2.1.1.1. Yönetmel Sınır Ölçütü	39
2.1.1.2. Nüfus Ölçütü	39
2.1.1.3. Ekonomik Ölçüt	40
2.1.1.4. Toplum Bilimsel Ölçüt	40
2.1.2. Kentin Özellikleri	42
2.1.3. Kentleşme	43
2.1.3.1. Kentleşmenin Tanımı	43
2.1.3.2. Ekonomik ve Demografik Tanımlar	45
2.1.3.3. Sosyo– Ekonomik Tanımlar	45
2.1.3.4. Sosyo– Politik, Kültürel Ya da Felsefi Tanımlar	45
2.1.4. Kentleşmenin Bir Toplumsal Olgu Olarak Gelişimi	46
2.1.5. Türkiye’de Kentleşme	53
2.1.5.1. İtici Nedenler	54
2.1.5.2. İletici Nedenler	55
2.1.5.3.Çekici Nedenler	55
2.1.6.Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri	56
2.1.6.1.Kentsel Nüfus Artışı	57
2.1.6.2.Kentleşme Hızı	59
2.1.6.3.Kent Sayısı Artışı	60
2.1.6.4.Coğrafi Bölgelere Göre Kentleşme	60
2.2.GÖÇ	61

2.2.1. Mekânsal Hareketlilik Ve Göç Kavramı	61
2.2.2. Göç Kavramı	62
2.2.3. Göçün Türleri	64
2.2.4. Göç Nedenleri	66
2.2.4.1. Ekonomik Nedenler	67
2.2.4.2. Sosyal ve Kültürel Nedenler	67
2.2.4.3. Siyasi Nedenler	68
2.2.5. Türkiye’de Göçün Özellikleri	69
2.3. GECEKONDU	72
2.3.1. Kavram Olarak Gecekondu	73
2.3.2. Gecekondu ve Türkiye’de Gecekondulaşma	74
2.3.3. Gecekonduların Sosyo–Kültürel Yapısı	76
2.3.4. Gecekonduların Ekonomik Yapısı	78
2.3.5. Gecekonduların Siyasi Yapısı	79
2.4. GÖÇ, GECEKONDU VE TERÖR	80
2.4.1. Terörden Kaçış Olarak Göç ve Gecekondu	80
2.4.2. Teröre Kaynak Olarak Göç ve Gecekondu	82
2.4.3. Teröre Mekân Olarak Gecekondu ve Göç	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ADANA İLİ ÖRNEĞİNDE GECEKONDULAŞMA GÖÇ ve TERÖRİZM	89
3.1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	89
3.1.1. Araştırmanın Amacı	90
3.1.2. Araştırmanın Önemi	91
3.1.3. Araştırmanın Hipotezleri	91
3.1.4. Araştırmanın Yöntemi	92
3.1.5. Araştırmanın Modeli	92
3.1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	92
3.1.7. Verilerin Toplanması	93
3.1.8. Verilerin Analizi	93
3.2. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	94

3.3.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	114
KAYNAKLAR	117

KISALTMALAR

Thuglar	: Hindu Thug
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
THKC	: Türkiye Halkın Kurtuluşu Cephesi
TİKKO	: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu
FK	: Fikir Kulüpleri
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu
Dev-Genç	: Devrimci Gençlik
THKP/C	: Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi/ Cephesi
TİİKP	: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
THKO	: Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusu
ETKO	: Esir Türkleri Kurtarma Ordusu
TİT	: Türk İntikam Tugayı
TİBO:	: Türkiye İntikamcı Bozkurtlar Ordusu
TYK	: Türk Yıldırım Komandoları
DEV-SOL	: Devrimci Sol
TKP/ML	: Türkiye Komünist Partisi/ Marksist Leninist
MKP	: Maoist Komünist Parti
TDKP	: Türkiye Devrimci Komünist Partisi
TKEP/L	: Türkiye Komünist Emek Partisi/ Leninist
TİKB	: Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
İBDA/C	: İslami Büyükdoğu Akıncılar Cephesi
İHÖ	: İslami Hareket Örgütü
DTÖ	: Dünya ticaret Örgütü

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü
M.Ö : Milattan Önce
TEM : Terörle Mücadele Müdürlüğü
MLKP : Marksist Leninist Komünist Parti
MKP/HKO : Maoist Komünist Parti/ Halkın Kurtuluş Ordusu

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Toplam Nüfus, Kent ve Kır nüfusları	59
Tablo 2. Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Kentleşme Hızı (Binde)	60
Tablo 3. Adana'da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olay sayısı ve terör olayına karışan kişilerin sayısı	94
Tablo 4. Adana'da adliyeye sevk edilen terör olay sayısına ait zaman serisi	95
Tablo 5. Parametre tahminleri ve parametrelerin anlamlılık Testleri	95
Tablo 6. Adana'da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgütlere göre dağılımı	97
Tablo 7. Adana'da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgüt ve göç durumlarına göre dağılımı	98
Tablo 8. Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamalarına göre dağılımı	99
Tablo 9. Tek örneklem oran testi sonuçları	101
Tablo 10. Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen Olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve eğitim düzeylerine göre dağılımı	101
Tablo 11. Göç&Eğitim Düzeyi Ki-kare testi sonuçları	102
Tablo 12. Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarınakarışan kişilerin ikamet yerlerine göre dağılımı	103
Tablo 13. Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin ikamet yerlerine göre dağılımı	105
Tablo 14. Adana'da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve	

	ikamet yerlerine göre dağılımı	105
Tablo 15.	Göç&İkamet Ki-kare testi sonuçları	106
Tablo 16.	Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilmiş terör olaylarınınakarışan kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımı	107
Tablo 17.	Yıl&Cinsiyet Ki-kare testi sonuçları	108
Tablo 18.	Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin yıllara,göç edip etmemelerine göre yaş değişkenine ilişkin tanımlayıcı istatistikleri	110
Tablo 19.	Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere göre dağılımı	110
Tablo 20.	Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göç durumu ve mesleklerine göre dağılımı	111
Tablo 21.	Göç&Meslek Ki-kare testi sonuçları	112
Tablo 22.	İki örneklem oran testi sonuçları	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayı sayısına ait trend denkleminin grafiği	96
Şekil 2. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişi sayısının çizgi grafiği	96
Şekil 3. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgütlere göre dağılımına ait pasta grafiği	97
Şekil 4. Adana’da yıllara göre gerçekleşen terör olayına karışan kişiler arasında göçmenlerin oranına ilişkin çizgi grafiği	100
Şekil 5. Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamalarına ait pasta grafiği	100
Şekil 6. Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve eğitim düzeylerine göre bar grafiği	102
Şekil 7. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişiler arasında gecekodu bölgelerinde ikamet edenlerin oranına ilişkin çizgi grafiği	104
Şekil 8. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin ikamet ettikleri bölgeye ait pasta grafiği	104
Şekil 9. Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve ikamet yerlerine göre bar grafiği	106
Şekil 10. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin cinsiyetlerine göre bar grafiği	106
Şekil 11. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kadınların sayısına ait trend denkleminin grafiği	109
Şekil 12. Adana’da meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere göre dağılımına ait pasta grafiği	111
Şekil 13. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göç durumu ve mesleklerine göre dağılımına ait bar grafiği	113

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrası dünyada yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişim ve dönüşüm, toplumları derinden etkilemiştir. Ülkelerin yoğun sanayileşme faaliyetleriyle birlikte ortaya çıkan, sanayi kentlerine doğru yapılan nüfus hareketleri, kendileriyle beraber özellikle az gelişmiş ülkelerde birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi de yoğun göç durumuna hazırlıksız yakalanan kentlerde baş gösteren konut açığı ve akabinde konutsuzluğa çözüm olarak üretilen yapılar ve gecekondulaşmadır.

Ülkemizde gerçekleşen göç hareketleri gelişmiş ülkelerdekine benzer şekilde gerçekleşmemektedir. Genel bir tanımlamayla göç olgusunun, kentin çekici ve kırsal yörelerin itici yönlerinin tesirinde oluştuğu söylenebilir. Bunun yanında ülkemizin özel bir durumu olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşanan terör olayları, bölge insanlarını göçe zorlayan ya da zorla göç ettiren bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Terörden kaçan ailelerin kentlerde sığındıkları mekânlar, konut kira giderlerinin olmadığı ya da az olduğu gecekondulardır.

Terör son yıllarda ülkemizde anti demokratik siyaset aracı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşanan terör olaylarının etkisi altında kalan vatandaşlarımız, tarım ve hayvancılık sektöründeki daralmaya bağlı olarak gelişen işsizlik, bölgesel geri kalmışlık ve sosyo kültürel bir kısım sorunların da etkisiyle bölgeden göç etmekte ve bu sosyal hareketlilik netice olarak ülke düzeyinde sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Genellikle kente iş, aş ve geleceğe dair beklentileri uğruna kırsal yörelerden gelen aileler için kente uyum sürecinde bir tampon mekanizma görevi de üstlenen gecekondular, kendilerine has sosyal, ekonomik ve siyasi bir takım değerlere sahiptirler. Kent toplumu ile kır toplumu arasında karma özellikler sergileyen gecekondular, iş yönüyle genellikle hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Bundan dolayı gecekondularda yaşayan ailelerin dar gelirli grubundan insanlar oldukları bilinmektedir.

Çevre ve fiziki şartların uygun olmadığı ve kamu hizmetlerinin eksik götürüldüğü veya hiç götürülmediği gecekondu bölgelerinde yaşanan sosyal tatminsizlik, içe kapalı ve iletişimsiz yaşam tarzı, göç eden ailelerin kentle bütünleşmesine de engel olmaktadır. Bu sayılan ve sayılmayan olumsuzluklar, her ülkenin kendi sosyal ve siyasi yapısına bağlı olarak, terör örgütlerince bir şekilde istismar edilmektedir.

Bu çalışmada sosyal ve siyasi olarak birbirlerini etkileyen ve tetikleyen, bazen birbirinin sebebi bazen de sonucu olan göç ve terör olguları incelenerek, göç neticesi oluşan çarpık kentleşme ve gecekondulaşmanın teröre etkisinin olup olmadığı konusu üzerinde durulmak istenmiştir.

İstatistikî verilerin azlığı ve arşivlerin tam olarak tutulamaması gibi nedenlerle gecekondu, göç ve terör olguları arasında doğrudan bir ilişkinin kurulamamasıyla birlikte, yöreden yöreye farklılık arz etse de; yaşanan günlük tecrübelerle, terör örgütlerinin örgütlenme ve eylem aşamalarında göçle oluşan mahalleleri kullandıkları ve göçle oluşan mahallelerin yer yer bu örgütlenmelere müsaade edip barındırdıkları görülmektedir. Elbette bu bir genelleme olarak değerlendirilmemelidir. Bu amaçla, çalışmada terör, göç ve gecekondulaşma konuları tek tek ve bir bütün olarak ele alınmış, bu olguların birbiriyle ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümler teoriktir. Birinci bölümde, terör, terörizm kavramları literatüre bağlı olarak ele alınmıştır. Terörün tarihçesi ve Türkiye'deki terörün ideolojik temelleri ve küreselleşmenin dönüştürdüğü terör olgusu anlatılmıştır. İkinci bölümde, kentleşme, göç ve gecekondulaşma kavramları ve birbirleriyle ilişkileri ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde, göç ve gecekondulaşma olgularının terörle olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Veri çözümlenmeye dayanan son bölümde, ülkemizde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yoğun olarak göç alan, buna bağlı olarak gecekondulaşmanın var olduğu ve gecekondu bölgelerinde terör eylemlerinin sıklıkla yaşandığı Adana ili

için 2001- 2006 yılları arasında adliyeye sevk edilen terör olayı şüphelilerinin eğitim, cinsiyet, göç edip etmedikleri, yaş ortalamaları ve ikametlerine ilişkin veriler derlenerek bunların birbirleriyle olan ilişki durumları ortaya konmaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖR VE TERÖRİZM

1.1. SORUNLU BİR KAVRAM: TERÖR VE TERÖRİZM

Terör kelimesi, korkutmak, yıldırım, dehşete düşürmek, sindirmek gibi manaları taşıyan Latince kökenli “terrere” kelimesinden türemiştir. Terör, dehşet saçma, aşırı korku yayma ve bu amaçla yıma ve adam öldürme gibi anlamları da taşır.

Literatürde bazen şiddet, siyasal şiddet ve anarşi kelimeleriyle eşanlamlı olarak kullanılan terör kavramı, ilk kez 18. yy.da Fransız devriminde kullanılmıştır. Devrimden sonra 1794 yılına kadar olan dönemde ihtilal yapanlar tarafından muhalif olanlara veya öyle olduğu zannedilenlere karşı uygulanmış ve bu dönemde yaklaşık on yedi bin kişi öldürülmüştür. Böylece terörizm kavramı siyasal bir araç olarak literatüre girmiştir (Mango, 2005: 11). Nitekim ihtilalle birlikte devlet yönetimini ele geçirenler bu aracı kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Terör kelimesi, Türkçe’de “korku”, “korkudan titreme” veya “titremeye sebep olma” gibi anlamlara gelirken, Denker (1997: 3), terörün “dehşet” ve “tedhişçiliği” de içerdiğini belirtmiştir. Alpaslan (1983: 4), terör üzerine yaptığı çalışmada terörün “tedhişçilik” ve “yıldırımcılıkla” aynı anlamda olduğunu vurgulamaktadır. Çağlar (1997: 119), “korkutma” ve “yıldırma” anlamına gelen terörün özelliklerinden bahsederken, “bu korkutma, yıldırma ve tedhişin yoğunluk

olarak çok büyük çaplı ve birey ya da toplumun ruhsal yapılarını birdenbire kaplayan korku durumunu ve dehşet halini ifade ettiğini” söyler.

Tanım ve kelime eşleştirmelerde sık sık terör ve terörizm kelimeleri aynı kavramları açıklayan isimler gibi kullanılmaktadır. Terör ve terörizm kelimeleri aynı kökten türetilmiş olmalarına rağmen, aynı anlamlara gelmemektedir. Şüphesiz ki konunun daha anlaşılır hale gelmesi, yapılmış tanımların gözden geçirilmesiyle mümkündür.

Wilkinson (1977: 49) terörizmi, “siyasi istekleri kabul ettirmek için; bireyleri, grupları, toplumu yıldırma üzere; sistematik olarak öldürme, yok etme veya öldürme ve yok etme tehdidinde bulunma” şeklinde tanımlar. Thornton (1964: 73) ise, terörizmin “anormal metotlarla siyasal davranışı etkilemeyi amaç edinen sembolik hareketler” olduğunu söyler. Ceza hukukçusu Dönmezer’ e göre terörizm, “şiddetin, sosyal, ulusal, ırki, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer diğer maksatlarla ve sosyal sınıflar arasında çatışma, savaş tahrik etmek üzere, planlı ve hukuk dışı olarak kullanılmasıdır” (Dönmezer, 1977).

Yayla’nın (1990: 336) terörizmin kavramsal analizini yaptığı çalışmasında ele alınan bazı terörizm tanımları şöyledir:

Mallisonlar’ a göre terör, “sosyal ve siyasal amaçları elde etmek için aşırı ölçülere varan şiddet kullanma veya şiddet tehdididir”. Ergil de terörizmi, “...kaçırmadan cinayete kadar uzanan ve amacı sindirme olan şiddet eylemleri” olarak tanımlamaktadır. Köksal Bayraktar’ a göreyse, “tedhiş, toplumda belirli bir iktidara ya da siyasal amaca baskı, korku, yılgınlık yaratarak erişmek için sürekli şiddet hareketlerinin kullanılmasıdır.”

Hazır (2001: 45), siyasal şiddet ve terörizm kavramlarını ele aldığı kapsamlı çalışmasında terörizmi, toplumda bazı siyasal ve sosyal değişiklikler meydana getirmek için bir korku ve dehşet atmosferi yaratmayı tasarlamış şiddet tehdidi veya şiddet olarak tanımlar. Bu tanımları destekleyen diğer tanımlarda ise; terörizm, bütün siyasal faaliyetler üzerinde kasıtlı ve soğukkanlı bir şekilde şiddetin yüceldilmesi olarak belirtilir.

Şiddete dayalı eylem ve bir grubun organizasyonu olduğu kabul edilen terörizm, gruptan gruba fark gösteren değişken bir ideoloji etrafında kümelenmektedir. Halkı korkutup sindirmeyi hedeflerken, siyasal ve sosyal yapıyı tahrip etmektedir. Toplumunu kutuplaştırmaktadır (Dilmaç, 1997: 35).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi terörizm tanımlarını genişletip üzerine de onlarca farklı tanım eklemek mümkündür. Laqueur (2002: 96), Schmid' in 1936 ile 1981 yılları arasında çeşitli yazarlarca ortaya konmuş 109 farklı terör tanımı derlediğinden bahsetmektedir. Tanımlardaki farklılıklar genel olarak şiddetin kaynağı ve yönü noktasında sübjektif bir hal almaktadır. Zira eylemin (şiddetin) varlığı, nitelikleri ve etkileri üzerine yapılan tasvirler geneldir. Bu açıdan bakıldığında terörizm tanımlarındaki ortak unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Denker, 1997: 5):

(a) Şiddet eylemi ya da şiddet tehdidinin olması,

(b) Eylemin veya eylem tehdidinin bir devlet, sosyal sınıf, parti, örgüt veya bir kişi tarafından yapılması,

(c) Şiddet eyleminin veya tehdidinin toplum üzerindeki etkisinin ideolojik, sosyal, etnik, dini, siyasal, ekonomik ve benzeri bir hedeflenen amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak planlı bir şekilde kullanılması,

(d) Şiddetin hukuk dışı kullanılması.

1.2.TERÖRİZMLE İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR

Terör ve terörizm kavramları ele alındığında; tanım sayısının fazlalığı ilk göze çarpan şeydir. Bu tanım fazlalığına rağmen ortak bir tanımının olmaması da şaşırtıcıdır. Terör ve terörizm tanımı, onun özel karakterine, nedenlerine, amaçlarına, bu süreçte kullandığı yöntem ve itici gücüne, sonuçlarına ve sonuçlarının etkilerine bakılarak yapılması sebebiyle her somut terör eylemine ve stratejisine yeni bir tanım yapılması olağandır. Zira terör eylemlerinin kimilerince kutsanırken, kimilerince lanetlenmesi, terörün amaçlanan hedef doğrultusunda (ki amacın genelde siyasal bir

amaç olduğu söylenmektedir) araç olarak kullanılması; bu aracı kullanan grupların kendilerini özgürlük savaşçıları olarak görmesi, ortak bir tanımı, hayalden öte bir şey haline getirmektedir.

Yazar ve araştırmacıların çoğu, terörizmin şiddet kullanımı ya da şiddet kullanma tehdidi olduğu, belirli hedeflere ulaşmada kullanılan bir strateji olduğu, amacının alelade hedefler veya özenle seçilmiş hedefler üzerinden girilen eylemlerle mesaj verilmek istenen geniş kitlelere korku salma olduğu, kurbanlara verilecek zararın fiziksel olmaktan çok psikolojik etkilere haiz olduğu konusunda hem fikirdir (Laqueur: 96). Ancak bu noktadan sonra fikirlerde keskin ayrışmalar meydana gelmektedir.

Bal (2006: 8), terörü tanımlarken, “herhangi bir amaca ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik güçlerinin propagandaya yönelik ses getirici eylemlerle öldürülmesidir.” der ve şöyle devam eder: “Bu eylemlerin mümkün olduğunca vahşi, kural tanımaz ve her türlü duygusallıktan uzak bir şekilde gerçekleştirilmesi büyük önem ifade eder. Terör eylemlerinde eylemin niteliği kadar eyleme konu olan kişiler de önemlidir.” Gerçekten terör eylemlerinde hedefler rasgele seçilmemektedir. Eylemlerdeki hedefler propagandatıf olmak zorundadır. Eylemin ses getirici olması amaçlanan hedeftir.

Terör eylemlerinin tanımlanmasında niteliksel kriterler apaçık ortaya konurken, terörizmin içerdiği siyasal ağırlık, devletlerarası siyasal çıkar hesapları ve ideolojik baskılarla terörizmin siyasi malzeme veya uluslararası ilişkilerde bir araç olarak kullanılması kafa karıştırmaktadır (Bal, 2006: 9)

Terör ve terörizmin tanımlarını inceledikten sonra terörizmin bir kısım özelliklerinden bahsetmek uygun olur.

1.2.1. Terörizmde Şiddet ve Tehdit

Terörizm tanımlarındaki en belirgin unsur, içeriğinde şiddet ve şiddet tehdidinin kullanılmasıdır. Terör örgütlerinin şiddet eylemleri basit korkutmadan,

yaralama, öldürme ve bombalamaya kadar varan, halk üzerinde korku, dehşet, ümitsizlik ve güvensizlik hali oluşturan her türlü faaliyetlerdir.

Terör örgütleri önceden planladıkları bu eylemler sayesinde bir yanda halkı sindirip yıldırırken, diğer yanda halkın meşru otoriteye (devlet) karşı güvensizlik psikolojisine girmelerini hedeflemektedir. Wilkinson, “terörün oluşturduğu şiddet ortamının getirdiği fiziki ve psikolojik baskılar ile kişinin iradi hareketleri engellenmekte, kişiler üzerinde aşırı güce dayalı baskılar uygulanmaktadır” der (Dilmaç, 1997: 105).

Terörizm üç öğeli özel bir şiddet tarzıdır. Eylemi yapanların teröristik hedefleri, hedeflere ulaşmak için belirli şiddet biçimlerinin kullanıldığı eylem ve son olarak da hedeflenen kitle ile kurbanlar üzerindeki terörist şiddetin etkileri (Wilkinson, 2002: 148). Denker, bu durumu kadro, kurban, hedef şeklinde ele alır. Kadro, hedef ve eylem ile ilgili süreçleri değerlendiren, şiddetin amacını belirleyen gruptur. Kurban, kadronun belirlediği eylemin nesnesidir. Hedef ise, eylemden sonra toplumda beklenen ruhsal etki ve davranışların tezahürüdür (Denker, 1997: 18).

Teröre has şiddetin belirgin özelliklerini açıklamak, onun diğer şiddet biçimlerinden farkını ortaya koymak açısından önem taşır. Wilkinson (2002: 148–150), terörist şiddetin özelliklerini şöyle sıralar:

“Terörist şiddet doğası gereği rasgeledir.” Buradaki “rasgele” ibaresi, kurbanın kim olacağı noktasındaki seçeneğin sınırsız olmasını ifade etmektedir. Yoksa yapılan eylemin rasgeleliğini belirtmez. Zira terörist eylem, eylem öncesi, eylem anı ve eylem sonrasıyla baştan sona kadar ciddi bir şekilde planlanmış, bilinçli bir süreçtir.

“Terörist şiddet önceden kestirilemeyen, keyfi bir şiddettir.” Burada vurgulanması gereken şey, şiddetin, eylemi yapan ve eyleme maruz kalanların psikolojilerine bağlı bulunmasıdır. Eylemi yapanın şiddete dönük hayal gücünün genişliği, eylemlere çeşitlilik ve dehşet verirken, kurbanlardaki, farklı korku ve tehdit algılamaları burada önemli bir yer tutmaktadır.

“Terörist şiddet, tüm savaş kurallarını ve teamüllerini tanımayı reddeder.” Yani terörist için savaşanlar ve savaşmayanlar arasında pek fark yoktur. Onun için geçerli olan, eyleminin psikolojik etkileri olduğundan kimin ve kaç kişinin zarar gördüğü önemli değildir. Buna karşılık savaşlarda insanların, tesislerin, silahların imhası gibi mutlak somut sonuçlar hedeflenir. Ayrıca savaş başlangıcı ve sonu bilinen veya öngörülen devamlı bir şiddet durumudur. Terör faaliyetlerinde ise böyle bir şey söz konusu değildir. Şiddet kesik kesik, beklenmedik zamanlarda ortaya çıkar ve varlığının düşünülmesi ortama korku salar.

Yukarıda özellikleri sayılan terörizmin özündeki şiddet, ceza hukuku ve kriminolojide inceleme konusu olan şiddetten ayrıdır. Öncelikle belirtmek gerekir ki; adi/olağan şiddetle, teröristik şiddet arasındaki fark, birbiri arasındaki amaç farkıdır.

Sosyolojik açıdan terörizm toplumsal yapı içerisinde egemenlik ilişkisi içinde gerçekleşen bir eylemseliktir. Yani terörizm, siyaset kurumuna, yönetim felsefesine yönelik olarak girişilen şiddet hareketleri manzumesidir (Kongar, 2003: 73–74).

Tarih bize öğretmiştir ki, siyasi iktidarı ele geçirmek için kullanılacak araçlardan birisi de şiddettir. Nitekim ekonomi, sosyal çoğunluk ve kitle iletişim araçlarıyla ele geçirilemeyen siyasi etkinlik, şiddete dayalı araçlarla ele geçirilmek istenebilir. Bu da siyasal şiddetin saikinin toplumsal olduğu kadar psikolojik olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır (Kışlalı, 2003: 15– 27).

Görüldüğü gibi, teröristik şiddet genellikle siyasi amaçlıdır. Büyük korku yayan ve panik yaşatan, soygun, yağma, cinayet gibi olaylar her ne kadar şiddet içerse de terörizm olarak adlandırılmaz. Terörizmdeki şiddet, aynı siyasi amaca ulaşabilmek için yapılan eylemlerde her zaman vardır ve süreklilik arz eder.

Çağlar (1997: 120–121); teröristik şiddetin kriminal şiddetten farkının “sembolik oluşu, psikolojik araçları kullanması ve siyasi amaç gütmesi” olduğunu belirtir. Görüldüğü gibi şiddet terörizmin en belirgin unsurudur. Öyle ki şiddet olmadan terörizmin varlığından söz edilemez.

1.2.2. Bir Eylem Taktiği Olarak Terörizm ve İdeoloji

Terörizm bir ideoloji, bir doktrin değildir. Bilindiği gibi ideoloji, genellikle bir dünya gürüşü ve siyasal faaliyeti yöneten az çok tutarlı bir fikirler ve normlar demetidir (Yayla, 2004: 111). Terörizm ise, özellikle siyasal bir hedefe ulaşmak için terörü sistemli ve devamlı olarak kullanma yöntemi ve politikasıdır (Daver, 1986: 101). Yani terörizm, ekonomik, sosyal ve siyasal gerekçelerle şiddetin metot olarak kullanılmasıdır.

Terörizmin bir ideoloji olarak anılması doğru değildir. Terörizm bir hayat tarzı, bir dünya gürüşü olmaktan çok siyasi erkleri elde etme ya da sosyal ve ekonomik kazanımlara sahip olma adına girişilmiş bir eylem taktiğidir. Hedefe ulaşmada kullanılan bir araçtır. Öte yandan şunu belirtmek gerekir ki ideoloji ile terörizm arasında sıkı bir ilişki vardır. Nitekim terörist örgütlenmeleri bir arada tutan şey, ortak ideoloji bağıdır.

1.2.3. Terörizm ve Savaş

Terörizmin bir eylem taktiği olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bunun bir savaş olduğunu söyleyemeyiz ancak bazı devletlerin terörizmi uluslar arası çıkar aracı olarak kullanması ve düşman kabul ettiği devletlerle sıcak savaşa girmeden, ülke içindeki ayrılıkçı ve ideolojik grupları finanse edip destekleyerek, devletleri yıpratmaya çalıştıkları vakidir. Bu açıdan terörizmin savaş değil ancak bir savaş stratejisi olduğundan bahsedilebilir.

Savaş teknik olarak düşman devletlerarasında gerçekleşir ve belirli uluslar arası antlaşmalar ve teamüller içerisinde yürütülür. Sivillere karşı şiddet söz konusu değildir. Düşman sadece askerler ve askeri yapılarıdır. Amaç olarak fiziksel hedeflerin imhası söz konusudur (Yayla, 1990: 341). Askeri ve stratejik hedeflerin imhası gibi.

Terörizmde ise; kurallar, teröristin hayal gücüyle sınırlıdır. Onlar için hiç kimse masum değildir ve terörist her türlü savaş kuralını ve teamülünü reddeder (Wilkinson, 2002: 149). Terörizmde esas amaç davadır ve bu davanın halka duyurulmasıdır (Wilkinson, 2002: 156). Bundan dolayı şiddet ölçüsüz ve kesik kesiktir. Eylemin yer ve zamanı ve kurbanın kim olacağı cevabı bilinmeyen sorulardır. Eylemlerin psikolojik sonuçları, fiziksel hedeflerden daha fazla ön plana çıkmaktadır (Yayla, 1990: 341).

Terörizmin bir çeşit savaş olarak kabul edilmesi, kanımızca terörizmin meşrulaştırılması amacını gütmektedir. Terörizmle mücadelede yaşanan ilk ve en önemli sorun, tanımlama sorunudur. Bundan dolayı terörizmin savaş olarak görülmesi, kavrama bir meşruiyet kazandırma çabasından ibaret görülebilir (Öktem, 2004: 142–146)

1.3. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Terörizm konusunda yapılan çalışmalar çok eskilere dayanmasa da siyasi hedeflere ulaşmak için kullanılan şiddet olarak adlandırdığımız terör eylemlerinin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir (Yayla, 1990: 343). Terör eylemlerinin bilinen en eski örneklerinden biri, M.Ö. 73–66 yıllarında Filistin civarında yaşayan “Sicariiler” dir. Sicariiler ileri düzeyde örgütlenmiş bir terör grubudur. Düşmanlarına kalabalık ve halkın yoğun olduğu bölgelerde, elbiselerinin altına gizledikleri – örgüte de adını veren- “sica” adı verilen silahlarıyla saldıran örgüt o dönemde sayısız cinayetler işlemiştir (Dilmaç, 1997: 59). Dini bir hüviyet taşıyan bu örgütün üyeleri (bir nevi Yahudi Protestanlığı) dünyevi iktidarlara bağlanmayı reddediyor, eylemlerini gerçekleştirdikten sonra halk arasına karışıp gözden kayboluyorlardı. Romalılara karşı mücadele eden Sicariiler, Herodion Rahipleri’nin manastırlarını yerle bir etmiş, devlet arşivlerini yok etmiş, Kudüs’ ün su kanallarını yıkmışlardır (Yayla, 1990: 343).

Yayla’nın (1990: 343) Laqueur’dan aktardığı, ikinci en eski örgüt, Moğollar tarafından ortadan kaldırılan İsmailiye mezhebine bağlı bir tarikat olan ve

önderliğini Hasan Bin Sabbah'ın yaptığı "Haşhaşiler"dir (Assasins). Haşhaşiler siyasi teröre çok özel bir örnek oluşturmaktaydı (Dilmaç, 1997: 60).

Hasan Sabbah Alamut Kalesi'ni İsmailiyye ve Batınlık propagandasıyla ele geçirdikten sonra, çok disiplinli ve kurallı bir örgütlenmeye gitmiştir. Haşhaşilerin örgütlenme ve örgüte eleman kazandırma yöntemleri başlı başına bir çalışma konusudur. Örgüt içindeki temel propaganda aracı, bir türlü gerçekleşmeyen "Mehdi'nin" gelişi ve sık sık ertelenen gelecekteki "cennet vaadi" olmuştur (Anıl, 2003:246). Bu propaganda sayesinde fedailer imamlarının bir emriyle kendilerini Alamut burçlarından aşağı bırakırken, yakalanma pahasına çevrenin dikkatini çekerek giriştikleri suikast eylemleriyle, terörün psikolojik etkisine vurgu yapan örnekler sergilemişlerdir. Lider, örgüt ve fedai arasındaki bu duygusal bağda, lider tüm fedailerin benliğini ele geçirmiş durumdaydı (Anıl, 2003: 242).

Haşhaşiler simgeleri olan haçerlerle işlemiş oldukları cinayetlerle, Selçuklu Devleti içinde büyük bir korku ve panik yaşatmıştır. Örgütün, haç ve ticaret kervanlarını soymak, kişilerden haraç almak gibi, eylemlere giriştikleri de bilinmektedir. Bu eylemlerde, Vezir Nizam'ül Mülk, Vezir Kaşani, Halife Müsterşid, Musul Valisi Mendud, Aksungur Porsik, Hıms Hâkimi Cenahü'd Devle gibi dönemin birçok ünlü şahsiyetleri kurban olarak seçilmişlerdi (Anıl, 2003: 243–244). Netice olarak halktan gönüllü bir destek bulamayan örgüt, eylemselliğini yitirip zor ve tehdit gücünü kaybettikten sonra etkinliğini yitirmiştir.

Bu örgütlenmelerden başka, Uzak Doğu ve Hindistan'da da terör örgütlerinin varlığı bilinmektedir. "Thuglar" bu tip örgütlerden yalnızca biridir (Öktem, 2004: 133). Thuglar belli belirsiz amaçlarla kurbanlarını ipek bir şalla boğarak öldürüyorlardı. Thugların belirli bir siyasi amacı varsa da bilinmemektedir. Amerika'da 1865 ve sonrasındaki iç savaştan sonraki dönemde özgürlüklerini kazanan zencilerin bu haklarını geri almaya yönelik üç klan şeklinde kurulmuş, Ku Klux Klan örgütü de tarihteki terör örgütleri arasında sayılmaktadır (Dilmaç,1997: 60

1.3.1. Jakoben Terörü

Sicariiler, Haşhaşiler, Hindu Thug tarikatı gibi örgütlenmeler tarih boyunca var olmuşlardır. Bu açıdan modern terörizm, geçmişin siyasi şiddet uygulamalarının günümüz şartlarına uyarlanmış halinden başka bir şey değildir (Öktem, 2004: 134). Diğer taraftan modern terörizmin Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıktığı konusunda ortak bir kanı vardır. Eğer modern terörizmin Fransız İhtilali'nden sonra doğduğu kabul edilirse, bu biçimiyle terörün modern çağda ilk kez devlet eliyle gerçekleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Güzel, 2002: 7).

“Özgürlük, kardeşlik ve eşitlik” olarak özetlenen 1789 devrimi, Jakobenler'in iktidara gelmesiyle, karşı devrimci girişimlerle daha fazla karşılaşınca; Konvansiyon 10 Mart 1793'te devrim mahkemelerini kurar. 28 Temmuz 1794 tarihine kadar süren bu döneme “terör rejimi” - “terör dönemi” adı verilmiştir. Bu dönem insanlık tarihinin en kanlı vahşetlerinden birinin yaşandığı bir dönem olmuştur.

Cumhuriyetçi, idealist Robespierre ve yanındaki arkadaşlarının devrimden sonra, kendileri gibi “doğru” ve “özgürlükçü” düşünmeyen “Kralcı Fransa”ya karşı girişmiş olduğu bu şiddet hareketi, şüphesiz daha sonra kendisinin sonu olmuştur (Akyol, 2005: 85). Robespierre için sadece kralcılar ve fesatçılar değil, ilgisiz, lakayt ve pasif bütün kişiler yani Jakoben olmayan herkes hain ve düşmandı (Akyol, 2005: 81). Akyol (2005: 79), bu konuda Necip Fazıl'ın şu cümlelerini Fransız Jakobenler için uygun bulmaktadır.

“O, kendisine göre toprağa bir şakül işareti dikip ona göre eğri duran her şeyi kökünden kazımak sevdasındadır.”

Nitekim yaklaşık bir buçuk yıl süren terör döneminde; 500 bin kişi siyasi suç şüphelisi olarak tutuklanırken, toplam 40 bin kişi idam edilmiş, bunlardan 15 bini hiç yargılama yapılmadan idam edilmiştir (Yayla, 1990: 344).

Terör döneminde topluma yayılan korku ve dehşet havası daha sonra terörün bizzat sahiplerini de kaplamıştır. İdealleri ve korkuları arasında yoğun bir gerilim yaşayan Robespierre'in ihtilal zamanının ılımlı kanadından olan ve kendisinin de büyük bir sevgi beslediği Danton ve arkadaşlarını tutuklattırıp idam ettirmesi, artık toplumun aklına “ya şimdi sıra bizde ise” sorusunu getirmiştir. Geleceğin

Robespierre'in şiddet tehdidi altında olmasının yarattığı korku ve panik havasında, düşmanlarının ve korkanlarının ortak bir hareketiyle, Robespierre ve yirmi arkadaşı 28 Temmuz 1794'te idam edilmiş ve terör dönemi sona ermiştir (Akyol, 2005: 51–85)

1.3.2. Anarşist Terör

Fransız Jakoben tecrübesinin ardından iktidarı zorla ele geçirme ve muhafaza etmenin siyasi bir yöntemi olarak görülen terörizm, anarşist felsefede de kralın yerine gelen poliarşik yönetim sisteminin yıkılması için bir araç olarak görülmüştür. İnsanlık tarihi yirminci yüzyıla doğru ilerlerken, sendikalizm felsefesinin kurucusu George Sorel'in belirttiği korku silahının, kitleleri yönetmek ve yönlendirmek üzere kullanıldığına şahit olunmuştur (Altuğ, 1986: 65). Gerçekten Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkan modern terörizm, 19. yy.da anarşizm fikriyle birlikte en kanlı devirlerinden birini yaşamıştır (Yayla, 1990: 345).

“Anarşi” Yunanca kökenli bir kelime olup, “kuralsızlık” anlamına gelmektedir. Kurumsallaşmış düzenin yıkılması manasında Fransız İhtilalinden beri kullanılan kelime, gündelik dilde, “kargaşa, düzensizlik, kuralsızlık” olarak kullanılmakta olup sıklıkla terör, terörizm kavramlarıyla karıştırılmaktadır. Kelimede genellikle aşağılayıcı bir anlam yüküdür (Heywood, 2007: 233).

Anarşistler, kanun ve yönetimin ilgasıyla, doğal ve kendiliğinden bir düzenin kurulacağını savunmuşlardır. Kişilerin özgürlüğü için her türlü otoritenin şiddet yoluyla kaldırılması gerektiğine inanmaktadırlar. Bu düşünce ünlü anarşist Nechayev'in sözlerinde apaçık ifadesini bulmaktadır:

“İhtilalci sadece bir ilim bilir. Yok etme bilimi... Konu aynıdır: bütün bozuk düzeni en süratli ve en emin yoldan yok etmek onun için bir zevk, bir teselli, bir

ödül, bir memnuniyettir. Terörün başarısı, gece ve gündüz bir düşünce, bir gayesi olmalıdır: acımasız yok etme.” Demektedir (Akt. Altuğ, 1986: 59).

Daver, anarşizm için “devleti, özel mülkiyeti, otoritenin tamamını, dini, aileyi, teşkilatlı bütün kurumları, bir bela, kötülük ve sömürme aleti olarak gören bir doktrindir” der (Yayla, 1990: 345).

İlk defa İngiliz düşünür, William Godwin tarafından bir doktrin haline getirilen anarşizmin tarihteki önemli isimleri Schmidt (1806–1856), Pierre Joseph Proudhon (1809–1864), Mihail Bakunin (1814–1876), Peter Kropotkin’dir (1842–1921).

Bu süreçte yoğunlaşan anarşist terör eylemleri, İspanya, İtalya, Almanya ve ABD’de çok fazla kan akıtmıştır. 19. yüzyılı müteakip gelişen terör eylemlerinin sebepleri değişse de kan akmaya devam etmiştir. 1900 yıllarda yıldızı parlayan komünizm ideolojisi ve ideolojik karşıtı konumundaki faşizm altın çağlarını yaşarken, birbirine zıt olduğu belirtilen bu ideolojilerin en belirgin ortak özellikleri, her ikisinin de kanla besleniyor olmalarıydı.

1.4. TERÖRİZMİN UNSURLARI

Genel olarak terörizmden bahsedebilmek için terörizmin tanımlarında ele alınan bir kısım unsurların bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları, şiddet (eylem), örgüt ve ideoloji olarak sıralayabiliriz. Temel unsurlar, yani “terörü” var eden unsurlar bunlar iken kimi yazarlar destek unsurunu da bu gruba dâhil etmektedirler. Ekleme unsurlar başlı başına terörizmin unsuru olmamakla beraber, terörün niteliğini ortaya koyan unsurlardır.

Şiddet, örgüt, ideoloji unsurlarının terörün varlığı için şart olmasını şu şekilde açıklayabiliriz. Bir grubun bir siyasi veya ideolojik amaç harici bir araya gelmesi, bir örgüt değil, sıradan bir topluluk veya kalabalık olarak görülmektedir – konser veya spor müsabakası izleyicileri gibi–. Bir ideoloji veya konu etrafında kitlelerin bir araya gelmesi, siyasi bir oluşumun varlığı demektir ki – siyasi partiler, sendikalar,

dernekler ve sivil toplum örgütleri gibi-; bu da çoğulcu demokratik toplumlarda olağan bir durumdur. İdeolojik olmayan bir grubun şiddet kullanması, yine terörü değil, ileri bir düşünceyle organize suç örgütünü ortaya koymaktadır. İdeoloji ve şiddetin de varlığı örgüt olmadan bir anlam ifade etmemektedir. “Terör vardır” denilebilmesi için, örgüt, ideoloji ve şiddet (eylem) unsurlarının var olması ön şarttır.

1.4.1. Örgüt

Terör örgütlerinin amaçlarına ulaşabilmeleri için örgütlenme çok önemli bir adımdır. Hedefe giden yolda stratejinin belirlenmesi, belirlenen strateji çerçevesinde yapılacak ajitasyon, propaganda ve eylemlerin uygulamaya geçirilmesi, taban oluşturma faaliyetleri, siyasi çalışmaların yapılması, örgütsel eğitim çalışmalarının düzenlenmesi ve bunların denetimi gibi bir çok işlevin görüldüğü terörist organizasyonda, yapının sorunsuz olarak işlemesi, iyi bir örgütlenmenin varlığına bağlıdır.

Örgütlenme şekilleri, örgütlerin ideolojik motiflerine, toplumdan topluma farklılıklar gösterse de hemen hemen hepsindeki ortak özellik, yatay ve dikey örgütlenme modellerinin kullanıldığıdır (Çağlar, 1997: 124- 125).

1.4.1.1. Dikey Örgütlenme

Örgütlenme genel bir kural dâhilinde yürütülür. Örgütlenmede, en üstte lider ve ona yakın kadro daha sonra militan kadro ve en altta da sempatizan gruplar yer alır (Dilmaç, 1997: 91). Sempatizan gruplar da kendi içerisinde aktif ve pasif sempatizanlar olarak ikiye ayrılabilir (Çağlar, 1997: 126).

Terörist örgütlenmeler genel olarak bir veya birkaç kişinin bir araya gelerek ortaya koyduğu fikirler üzerine inşa edilir. Bu küçük ve çekirdek kadro, fikir etrafında daha geniş kitlelerin buluşmasıyla birlikte lider kadroya dönüşür. Lider

kadro örgütten örgüte değişmekle birlikte yedi ile on bir kişiden oluşur ve merkez komite, şura gibi isimlerle anılabilir. Bu kişilerden her biri örgütte eğitim, mali işler, askeri kanat, siyasi kanat gibi farklı bir sorumluluğu yürütür (Dilmaç, 1997: 90).

Lider kadroyu oluşturan her birey şahsi temelde sorumluluklar üstlenir. Lider kadro örgütün stratejisini belirleyen en yetkili ve en gizli organdır. Lider tek kişidir ve örgütlenme içerisinde kamuoyunun tanıdığı yegâne şahsiyettir. Bunda en önemli etken örgüt ile liderin özdeşleştirilmesidir. Lider örgütü bir arada tutan en güçlü bağdır. Öyle ki; liderin tasfiyesinin örgütün çözülmesine sebep olduğu onlarca örnek vardır.

Liderler örgütün kuruluş aşaması harici genel olarak eylemlerde bizzat yer almazlar. Zira yakalanmaları veya öldürülmeleri halinde örgüt zor duruma düşecektir. Yine güvenlik gerekçeleriyle liderler, ya büyük şehirlerde ya da yurtdışında üslenmektedirler (Dilmaç, 1997: 88–89).

Terörist örgütlenmenin orta katında militan kadro yer almaktadır. Militan kadroyu örgüt ideolojisini ve pratiğini çok iyi şekilde öğrenmiş uzun süredir örgütün sempatan kadrosunda bulunmuş, güvenilirliği konusunda şüphe olmayan kişiler oluşturur (Dilmaç, 1997: 91).

Militan kadro, örgütün ideolojik ve pratik tutum ve davranışlarını kendine hayat tarzı olarak seçen ve her türlü kararlarını örgüt odaklı alan kişilerdir. Bu gruptaki şahıslar, örgüt inançlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bundan dolayı, örgüt adına her türlü eyleme girişebilirler. Zaten almış oldukları teorik ve pratik eğitim gerçekleştirecekleri eyleme temel teşkil edecek niteliktedir. 1960'lı yıllardan beri terörün her türlüşünü yaşayan, terörist örgütlerin faaliyetlerini ve yapılanmalarını incelemek için adeta bir laboratuvar olan Türkiye'de, THKC, TIKKO, PKK, Hizbullah ve El-KAİDE gibi örgütlerin eylemleri, militan kadroların hayatları pahasına eyleme girebilecek kadar kesin inançlı ve eğitimli olduklarının göstergesidir.

Militan kadrolar, örgütün en ses getirici birimini oluştururlar. Eylem birlikleri ve silahlı eylem grubu bu grup içinden çıkmaktadır. Militan kadro içinden çıkan bu

gruplar silahlı propaganda birlikleri veya özel kuvvetler gibi isimlerle anılabilmektedir.

Doğrudan eylemlerin yanı sıra örgütün siyasi yapılanması ve taban kazanmaya yönelik çalışmalar da bu kadrolarca yürütülmektedir.

Örgütlenmede en alt kademede ise sempatizanlar bulunmaktadır. Sempatizanlar örgütün düşünce ve eylemlerini benimseyen demokratik alanda yapılan faaliyetlere katılırken, illegal eylemlere (şiddet eylemlerinin her türlü ve örgütlerin propagandası amaçlı yapılan afiş, pankart ve yazılama türü eylemler) katılmayan kişilerdir. Örgüt üyelerine ev bulma, buluşma ayarlama ve kuryelik yapma gibi işler bu şahıslar tarafından yapılır. Ayrıca bu grup, militan kadrolara kaynak teşkil ederken, örgüte nakdi ve ayni yardımda da bulunurlar (Çağlar, 1997: 127). Dikey örgütlenme bu şekilde gerçekleşmektedir. Bunun yanında örgütlerin bir de yatay yapılanmaları söz konusudur.

1.4.1.2. Yatay Örgütlenme

Yatay örgütlenme, terörist yapılanmada lider kadro dışında kalan ve faaliyet alanı olarak tanımlanan bölgelere dağılan örgüt mensupları arasında görülmektedir. Bu örgütlenme, kent, kır, eyalet, bölge, semt, mahalle yapılanması şeklinde olabilirken, işlevsel olarak, kadın, işçi, öğrenci, vb. konular üzerine yapılan çalışmalarda olduğu gibi, belli bir konu üzerinde de yapılanmaya gidilebilmektedir.

Terörist örgütlenmenin en temel özelliği, illegal oluşudur. Nitekim örgütün devamlılığı için örgütsel her türlü faaliyetin ve yapının gizlilik kuralları içerisinde yürütülmesi gereklidir. Örgüt içindeki bu katı disiplin ve gizlilik kurallarının tam olarak işlemediği bir süreçte; örgüt yapılanması çözümlenebilmekte ve örgütün darbe yemesi kaçınılmaz olmaktadır. Bundan dolayı, yapılanma genellikle küçük gruplar ve hücreler halindedir. Bunlar dört-beş kişiden oluşan tipik hücre tipi örgütlenme sistemini kullanmaktadır. Grubun içerisinde yalnız bir kişi diğer hücre veya üst konumdaki üyeye irtibat sağlar. Kararlar lider tarafından alınır ve gruplar bunu

uygulamak zorundadır. Örgüt içi demokrasinin yok olduğu bu ortamda sistem karşıtı her söylem ve eylemin bir cezası bulunmaktadır (Brown: 44–46). Örgüt içerisinde kurmaylar çok rahat bir hayat sürerken, daha saf ve inanmışlar her türlü sıkıntıyla yüz yüze bırakılmaktadırlar.

Daha büyük ve geniş sempatican kitlesine sahip örgütlenmelerde gizlilik tam olarak hayata geçememektedir. Şehirlerde rahat hareket edemeyen bu tip örgütler, genellikle gerilla tipi örgütlenmeye gitmektedir (Brown: 44). Gerilla tipi örgütlenme modeli düzenli askeri birliklerin örgütlenmesine benzemektedir. On–yirmi kişilik mangalardan oluşan bu yapıda üst kurmay heyet kararları alır ve uygular (Çağlar, 1997: 129).

Terörist eylemlerin varlığı düzenli bir örgütün varlığına bağlıdır. Örgütün oluşmasındaki bir diğer etken de grubun amacını ortaya koyan, itici güç, ideolojidir.

1.4.2. İdeoloji

İdeoloji terörizmin olmazsa olmaz unsurlarındandır. İdeolojinin olmadığı bir eylem ve ideolojik bağın olmadığı bir örgütlenmeden terör diye bahsedemeyiz. Terörist eyleme zemin oluşturan, şiddete onay veren bir düşünce sisteminin varlığı terörizm için elzemdir.

Ancak ideoloji, bu harekete geçirici ve bireyleri bir araya getirici gücü nereden almaktadır? Mclellan, ideolojiyi derinlemesine ele aldığı kitabında ideolojinin sosyal bilimlerin en kaygan kavramlarından biri olduğunu söyleyerek işe başlamaktadır. Buna gerekçe olarak da ideoloji kavramının en temel fikirlerin dayanaklarını ve geçerliliğini sorgulamasına bağlamaktadır (Mclellan, 2005: 1). Bu elbette hiç kimsenin kolay razı olacağı bir durum değildir.

İdeolojiye genellikle olumsuz bir anlam yüklenmektedir. Bunun temelinde ise ideolojinin gerçekleri yansıtmayan fikir sistemleri olarak algılanmasıdır.

İdeoloji kelimesi, Yunan kökenli “*idea*” (fikir) ve “*logos*” (bilgi) kelimelerinden türetilmiş “*fikirlerin bilimi*” anlamına gelmektedir. Kelime, Fransız Devrimi döneminde Antonie Destutt de Tracy tarafından ilk kez 1796 yılında kullanılmıştır. Tracy, fikirlerin kökenlerinin nesnel olarak ortaya çıkarılabileceğinin mümkün olduğunu düşünüyordu (Heywood, 2007: 8).

İdeolojinin siyasete girişi, Marx tarafından kullanılmasıyla başlamıştır. Marx ve Engels yazılarında ideolojiden hâkim sınıfın düşünceleri olarak bahsetmişler, kelimeyi olumsuz bir şekilde “*yanlış bilinç*”, “*yanıltma*” olarak anlamlandırmışlardır (Heywood, 2007: 8–9).

İdeoloji tanım olarak; mevcut iktidar sistemini muhafazaya, biraz değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelmiş örgütlü siyasal eylem için zemin oluşturan, az çok tutarlı fikir kümesidir. Bundan dolayı tüm ideolojiler;

(a) genellikle dünya görüşü biçiminde mevcut düzene ait bir açıklama sunarlar.

(b) arzulanan geleceğe yönelik bir iyi toplum projesi geliştirirler.

(c) siyasal gelişmenin nasıl yapılacağı ve nasıl yapılması gerektiğini, (a)’dan (b)’ye geçişin nasıl olacağını açıklarlar (Heywood, 2007: 15).

Bu tanım ideolojiyi genel hatlarıyla açıklamaktadır. Aslında ideoloji, bireylere toplumlarının güncel durumlarını gösteren ve kendilerine bir dünya görüşü oluşturmalarını kolaylaştıran bir yol haritasıdır. Toplumlar ideolojinin varlığı sayesinde, hedeflerinin ne olduğuna açıklık getirerek, doğrusuyla yanlışıyla ama bir şekilde karmaşayı önlemektedir (Dilmaç, 1997: 72).

İdeoloji kavramı ile ideolojiler birbirine karıştırılmamalıdır. İdeoloji bir yaşam biçimini oluşturan fikirler bütünüken, ideolojiler bu fikirlerin somut bir hal almış şeklidir. Tüm –izmlere göre kendi fikirleri hayatın kendisi için birer gerçeklik birer yol haritası iken, diğerleri yanılsamalardan ibaret görülmektedir.

1.4.3. Eylem (Şiddet)

Bir terör örgütünün ayakta kalmasının ve varlığını sürdürmesinin tek şartı şiddet hareketlerinin varlığıdır. Şiddet eylemi olmadan, ideolojik ve örgütsel birlikteliğin terör örgütlenmesinden çok bir siyasi parti veya düşünce kulübü olacağı yapılan terör tariflerinden anlaşılmaktadır.

Şiddet, terörizm kavramının dinamik unsurudur. Terör örgütlerini tanımlamak, genellikle ideolojilerinden çok yapmış oldukları eylemlerle mümkün olmaktadır. Buna terörün her çeşidinin yaşandığı ülkemizden verilebilecek en yeni örgüt, 2008 yılı Ağustos ayı içerisinde Karacaahmet Mezarlığı içerisinde, Selimiye Kışlası'na havan topu ile saldıran, Devrimci Karargâh isimli terör örgütünün, eylem sonrası yayınladığı bildiri ile ilk kez adlarını duyurmasıdır. Örgüt, eylem sayesinde kamuoyunun dikkatini çekmede başarılı olmuş, daha sonraki İstanbul Adalet ve Kalkınma Partisi İl Başkanlığına gönderilen bombalı paket eylemiyle de ne kadar korkunç ve şiddet yanlısı bir örgüt olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan terör örgütlerinin propaganda yapma, taraftar kazanma ve devlet otoritesini zaafa uğratma, korku, panik yaratma ve devlet güçlerini şiddet kullanmaya zorlama gibi amaçlarla eyleme yöneldikleri söylenebilmektedir.

Terör örgütleri, yapılan eylemlerin psikolojik etkilerinin büyük olmasını isterler. Yapılan eylemlerin büyüklüğü örgüt üyeleri ve sempatanları arasında - meşru bir gerekçe ile yapıldığı kanaati olduğundan- coşku ve sevinç ile karşılanıp, örgüte bağlılığı artırıcı etki yaparken, toplum için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Eyleme ve eylemin psikolojik etkilerine maruz kalan toplumlarda kendilerini korumakla görevli devlete karşı güvensizlik duygusu baş gösterebileceği gibi, güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelme durumu da gerçekleşebilmektedir. Bu durum, terör örgütlerinin gerçekleştirmek istedikleri en önemli amaçtır.

Eylemlerle varılmak istenen bir diğer nokta da, eylemlerin yol açtığı olumsuzluk ve kargaşa ortamında devlet güçlerinin çözümü aynı metotlarda aramasını ve kamu özgürlüklerinin kısıtlanmasını sağlamaktır. Bu durumda terörün psikolojik etkileri ve otoritenin kısıtlayıcı gücü arasında kalan halk iki yönlü bir

şiddete maruz kalmış sayılacaktır. Bu durum, kırsal kesimde yaşayan halkımızın, 1990'lı yıllarda PKK terör örgütü tarafından kendilerine yardım ve yataklık etmeye zorlanması ve bu şekilde zorla yardım edenlerin devlet tarafından örgüt yandaşı gibi algılanmalarına benzemektedir.

Terör eylemlerinin bu kadar fazla amacı gerçekleştirmesinin önüne geçmek, muhakkak surette devlet ve vatandaş dayanışmasıyla mümkün olacaktır.

1.5. TERÖRİZMİN TASNİFİ

Çalışmanın yukarı bölümlerinde bahsedildiği gibi terör ve terörizm kavramlarının nesnel, herkes tarafından kabul edilen bir tanımı ortaya konamamaktadır. Kavramın bu özel durumu, şiddet eylemlerinin kimilerince “bağımsızlık hareketi”, kimilerince “terörizm” ve yine eylemcilerinin de, bir tarafça “bağımsızlık savaşçıları” bir tarafça “terörist” olarak adlandırılmasına sebep olmaktadır.

Terörist şiddetin özellikleri çoğu yazarlar tarafından ortak maddeler şeklinde sıralansa da, amaçları hususunda aynı yazarların farklı düşünceler ortaya koydukları/koyacakları bir gerçektir. Amaçların fikir ve çıkarılara göre belirlenmesi ve terörizmin, bu amaçlar adına gerçekleştirilmesi, terörizmin ne denli ahlak dışı ve tehlikeli bir siyasi araç olduğunu göstermektedir. Tüm bunların arasında terörizmin kim tarafından uygulandığı önemli bir sorun halini almaktadır. Bu durum temelde, “terörizme” ne zaman “terör” denilmesi gerekliliğini belirleme adına yapılan çalışmalardır.

Açıklanması noktasında birçok fikrin ortaya konduğu terörizmin sınıflandırılması aşamasında da değişik fikirler bulunmaktadır. Terör- karşı terör; yukarıdan terör- aşağıdan terör; kır terörü- şehir terörü; iç terör- uluslar arası terör; devlet terörü- devlete karşı terör gibi ayrımlar, terörün farklı açılardan; amaç, hedef ve eylemci odaklı incelemeler sonucu ortaya konmuştur.

Güzel, terörün öznesine göre yaptığı tasnifte, öncelikle şiddet eylemini yapanları kişiler ve gruplar olarak alır. Kişilerin ya da grupların gerçekleştirdiği terör

de kendi içerisinde (i) devlete karşı, (ii) başka grup ve kişilere karşı işlenişlerine göre ayrılır. Bunlardan birincisine Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği yıkıcı sol ideolojik terör örgütlerinin faaliyetleri, örnek verilebilir. İkincisine ise, 1980'li yıllardaki yıkıcı sol ideolojik terör gruplarıyla aşırı sağ terör gruplarının birbirlerine yönelik giriştikleri eylemler ve 1990–1997 yılları arasında etnik bölücü terör örgütüyle din motifli terör örgütünün çatışmaları örnek verilebilir.

Güzel'in tasnifinde ikinci kısım özne olarak devlet ele alınmaktadır. Devletlerin gerçekleştirdiği terör; (i) başka devletlere karşı gerçekleştirilen terör, (ii) kişilere ya da gruplara karşı gerçekleştirilen terör şeklinde ayrılır. Devletler tarafından kişilere ve gruplara karşı gerçekleştirilen terör, kendi yurttaşlarına yönelik olarak uygulanabildiği gibi başka devletlerdeki kişilere ya da gruplara yönelik olarak uygulanabilmektedir (Güzel, 2002: 15–16). Bunları örneklendirecek olursak; bir devlet içerisindeki etnik terör örgütlerinin bir başka devlet tarafından kendi devleti aleyhine desteklenmesi (i)'e, İsrail Devleti'nin Filistin Halkına karşı uyguladığı terör de (ii)'e örnek teşkil etmektedir.

Wilkinson; terörün sınıflandırılmasını amaçlarına göre; belli bir grup veya kişileri baskı altına almak ve sindirmek veya keyfi olarak seçilmişleri tasfiye etmeyi amaçlayan *bastırıcı terör*, mevcut siyasi yapının el değiştirmesi ve sosyo- ekonomik düzende temel bir değişiklik amacı güden *devrimci terör* ve zorlama ya da yıldırma, öç ya da cezalandırma gibi devrimci gücü ele geçirmekten başka türlü amaçlar için kullanılabilen *devrimci denebilecek (alt-ihtilalci) terör* şeklinde yapmaktadır. (Wilkinson, 2002: 152–153).

Devrimci terör; toplumun topyekûn değişmesini arzularken devrimci denebilecek terörizm, hükümetin bazı konulardaki politikalarını değiştirmeye zorlamak veya hükümetin bir uygulamasına misilleme yapmak gibi sınırlı bir amaç güderler (Hazır, 2001: 48–49).

Bastırıcı terör; kişi, grup veya bizzat devletin kendisi olabildiği gibi, terör gruplarının kendi fertlerine de uyguladığı terör türüdür.

Terörizm sınıflandırmasında Yayla'nın çalışması konuya ışık tutacak niteliktedir. Yayla, terörü, devlet terörü- devlete karşı terör; kır terörü- şehir terörü ve iç terör ve uluslararası terör şeklinde sınıflandırmıştır (Yayla, 1990: 359).

Ortaya çıkış nedenleri dikkate alınmadan, amacına göre tasnif edildiğinde terör, devlete karşı terör ve devlet terörü olarak iki kategoride incelenebilir.

1.5.1. Devlete Karşı Terör

Bir ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik bütünlüğünü bozmak veya tamamen ülkeyi ortadan kaldırmak amacını taşıyan yani kendisine hedef olarak devleti seçen terör hareketleridir.

Bu tür terör hareketleri kişi veya gruplarca devlete yöneltilirken, başka devletler tarafından da bir başka ülkeye uygulanabilmektedir.

Devlete karşı terör (yukarıdan aşağıya terör), bir ülkenin mevcut siyasi yapısının değiştirilmesi, yok edilmesi veya yerine başka bir sistemini oturtulması amacıyla uygulanabilir. Bir diğer şekli ise devlet içindeki farklı etnik grupların mevcut ülke topraklarının bir bölümünde kendi devlet ve siyasi yapılarını kurma amacıyla şiddet hareketlerine yönlendirilmesidir. İlkinde amaç var olan bir devletin yeni bir rejimde kurulmasıyken, ikincisinde terör uygulayıcısının amacı, ülkeden toprak koparmaktır.

Siyasi hakların kullanılmasındaki engellerin kaldırılması ve azınlık taleplerinin siyasi iktidar tarafından göz önünde bulundurulması, toplumdaki kültürel ve fikirsel farklılıkların bir zenginlik olarak algılanması ve demokrasi kültürünün topluma kazandırılması, devlete karşı girişilecek terör hareketlerini marjinalleştirileceği gibi teröre gerekçe olarak sunulan siyasi, sosyal ve ekonomik huzursuzlukları azaltacağından terör gruplarının taban bulmalarını da engelleyecektir.

1.5.2. Devlet Terörü

Terör kısaca, insanlar üzerinde uygulanan, insanın fizik ve ruhsal varlığına yönelen bir şiddet eylemidir. Terörizm ise, özellikle siyasi bir amaç için, bu şiddetin devamlı ve sistemli olarak kullanılması politikasıdır. Terör ve terörizm olgusu tarih boyunca saptanan bir olgudur. Tarihte despotların, tiranların ve diktatörlerin mevkilerinde kalabilmek için teröre başvurduklarını tarih göstermektedir. Öte yandan çağdaş diktatörlerin de, çok defa terörü kullandıkları günümüzde bilinmektedir (Daver, 1986: 101).

Tarihte diktatörler terörü doğrudan kullanırlarken, günümüzde durum bundan farklıdır. Günümüzde devlet terörü, iç karışıklıkların olduğu ülkelerde ve totaliter rejimlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede yöneticiler, toplumu baskı altında tutarak iktidarlarını sağlamlaştırmaktadırlar.

Modern devletin en önemli özelliklerinden biri zor kullanma tekeli elinde bulundurmasıdır. Bu zor kullanma hukuki çerçevede bir zor kullanmadır ve kamu düzeninin sağlanması için gerekli olanıdır. Ancak günümüzde zor kullanmayı, kanunen meşru hale getirebilen yöneticilerin iktidarlarını muhafaza etmek amacıyla devlet kuvvetlerini de kullandıkları görülmektedir.

Güzel, devletlerin terörü iki yoldan uygulamaya koyduklarını belirtmektedir. Bunlardan ilki, eylemler için yasal bir zemine gerek duyulmadan yapılan, kendi “meşru gerekçelerinin” varlığının yeterli görüldüğü durumlardır. İkincisi ise; eylemleri meşru bir zemine oturtmak düşüncesiyle teröre dayanak oluşturacak kanunların çıkarıldığı durumlardır.

Devletlerin kendi halklarına terör uygulamaları söz konusu olduğunda; yasal zemin yasama organı marifetiyle oluşturulur. Katı bir biçimde hazırlanan yasalar, kolluk güçlerince fiziki ve ruhsal şiddet hareketleriyle halka tatbik edilmekte ve sonuç olarak yargı marifetiyle de önemsiz suçlara ağır cezalar verilerek, muhalif hiçbir grubun ortaya çıkmasına müsaade edilmemektedir (Güzel, 2002: 16).

Terörizm hakkında yapılan bu sınıflandırma mutlak bir ayırıma işaret etmemektedir. Nitekim ne kadar farklı sınıflandırma yapılırsa yapılsın; terörün uygulandığı yer kurban ve öznenin değişmesi halinde sınıflandırma grupları da birbiri içerisine geçebilecektir. Örneğin; bir devlete karşı gerçekleşen terör hareketi başka bir devletin kontrolünde ise, ortada hem devlet terörünün varlığından hem de iç terörün varlığından söz edilebilir. Bu terör hareketinin kır veya şehirde gerçekleşmesi de olaya farklı bir yorum getirilmesine neden olabilmektedir.

Anlaşılacağı gibi; terörün sınıflandırılmasında kesin ve mutlak bir ölçü görünmemektedir. Terör öznesi ve yöneldiği hedef bağlamında ve iki değişkenin konum ve stratejileri çerçevesinde tasnif kalıpları artırılabilir.

1.6. TÜRKİYE'DE TERÖRÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Günümüzde yaşadığı terör olaylarıyla terörizme karşı en deneyimli ülkelerden biri haline gelen Türkiye'de terörizmin tarihsel gelişimini üç ana başlık altında incelemek mümkündür.

(a) 1970'li yıllarda başlayan sağ-sol ideolojili terör,

(b) 1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan bölücü ve bölgeci unsurların uyguladığı terör

(c) 1990'lı yıllarda ortaya çıkan dini motifli terör, bu üç terör dalgasını oluşturmaktadır.

1980'li yıllardan sonra etkisini gösteren bölücü terör faaliyetlerini de günümüzde yoğun olarak devam etmesi nedeniyle ayrıca kendi içerisinde dört dönemde incelemek mümkündür.

(a) 1984- 1989 yılları arasında bölge halkına karşı yapılan faaliyetler.

(b) 1989- 1995 yılları arasında devlet güçlerini hedef alan ve gerilla taktiklerini uygulama dönemi.

(c) 1995- 1999 yılları arasında terörü büyük kentlere yayma politikası.

(d) siyasallaşma çalışmalarıyla birlikte günümüze kadar devam eden süreç.

Bu başlıkları daha detaylı incelemekte fayda bulunmaktadır.

1.6.1. Sağ-Sol Terörü

20.yüzyıl, terörizmin kullanımı ve uygulanışında büyük değişikliklere tanık olmuştur. Terörizm, aşırı sağdan aşırı sola kadar yayılan politik hareketlerin pek çoğuna damgasını vurmuştur. Teknolojik gelişmelerle birlikte taktiklerini de geliştirerek gündend güne daha etkili olmuşlardır (Sevim, 2000: 29).

Ülkemizde terörün gelişimi aşırı sol örgütlenmelerle birlikte başlamıştır. Ülkemizdeki aşırı sol örgütlenmelerin güçlenmesi de dünya sol örgütlenme çabalarıyla paralellik göstermektedir. Ülkemizde, aşırı sol alanında kurulmuş olan ilk önemli örgüt, Türkiye Komünist Partisi (TKP)'dir. Örgüt, 10 Eylül 1920 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de kurulmuş ve genel başkanlığına Mustafa Suphi seçilmiştir. TKP, 1960'lı yıllara kadar fazla gelişme imkanı bulamamış, sanat ve fikir hareketleri içerisinde gizlenmiştir. Bununla birlikte üniversite içerisinde de dernekler vasıtasıyla faaliyetlerine devam etmiştir (YÖK, 1962: 495).

Türkiye'deki sol örgütlerin faaliyetlerinin ideolojik kaynağı Marksizm ve Leninizmdir. Bu ideoloji ülkemizde 1970'li yıllarda özellikle de üniversite öğrencileri arasında hızla yaygınlaşmış ve zamanla legal ve illegal örgütlenmelerle güçlenerek büyümüştür. Öyle ki örgütler o dönemde ülkemizde meydana gelen siyasi cinayetlerde önemli rol oynamışlardır.

1968'li yıllarda tüm dünyada yaşanan gençlik hareketlerinin ülkemizde de kendini hissettirmeye başlamasıyla birlikte, terör olgusunda belirgin bir hareketlenme yaşanmıştır. 12 Mart 1971 tarihinde yapılan askeri müdahale ile terör faaliyetleri büyük ölçüde engellenmiş iken, özellikle 1974 yılında ceza evlerindeki mahkûmlara

yapılan genel afı birlikte, bu döneme kadar terör suçundan yargılanmış ve yatan kişilerin, genel af kapsamı içinde serbest bırakılmaları, terör ortamına yeniden zemin hazırlamış ve terör örgütleri, hızla Türkiye gündemindeki yerlerini almışlardır. Marksist–Leninist terör örgütleri, 1980 sonrasında önemli darbeler yemelerine rağmen, zaman içerisinde tekrar toparlanmış ve Türkiye gündemindeki yerlerini almayı başarmışlardır (Dilmaç; 1996: 103).

Ülkemizde 1960 ve 1970 yılları arasında; Türkiye İşçi Partisi(TKP), İşçi kuruluşu olarak Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu (DİSK) ve öğrenci örgütü olarak Fikir Kulüplerinin (FK) birleşmesiyle Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ve Dev–Genç gibi örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Bu örgütler, özellikle lise ve üniversite çağındaki gençleri amaçları doğrultusunda en iyi şekilde kullanmışlardır. Gençlerin haklı ve masum istekleri istismar edilerek sokaklara dökülmeleri sağlanmıştır. Legal bir şekilde örgütlenmelerine rağmen zamanla illegal faaliyetlere ve çeşitli suçlara karışarak toplum içinde infial yaratan olaylara imza atmışlardır.

Yine bu dönemde sol görüşlü gruplar fikir ayrılıkları yaşayarak bölünmüşlerdir. Mahir Çayan ve arkadaşları Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi/ Cephesi (THKP/C) terör örgütünü, Doğu Perinçek ve arkadaşları ise, Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) örgütünü kurmuşlardır. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’la birleşerek Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusunun örgütünü kurmuşlardır (Anonim, DHKP/C; 1987: 11–12). 12 Mart 1971 yılında verilen askeri muhtıra ile birlikte bu örgütlere karşı çok sert tedbirler alınmıştır. Örgüt üyelerinin bir kısmı güvenlik güçleri ile girmiş oldukları çatışmalarda ölü olarak ele geçirilmişlerdir. Bir kısmı ise, yakalanarak yargılanmışlardır. Alınan sert tedbirler sol örgütlerin faaliyetlerini büyük oranda kesmiştir denilebilir.

1971 yılında verilen muhtıra ile birlikte sağ gruplarda, legal illegal alanda hızla örgütlenmeye başlamışlardır. Bu dönemde ortaya çıkan ülkücü ve akıncı grupları kurmuş oldukları gençlik örgütlenmeleri ile birlikte sol terör örgütlerine karşı mücadeleye girişmişlerdir. Ülkücü kesim hemen hemen her alanda sol terör örgütlerinin karşısında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Legal ve illegal biçimde örgütlenerek bir karşı cephe oluşturmuşlardır. Yine bu dönemde Esir Türkleri

Kurtarma Ordusu (ETKO), Türk İntikam Tugayı (TİT), Türkiye İntikamcı Bozkurtlar Ordusu (TİBO), Türk Yıldırım Komandoları (TYK) gibi illegal örgütlenmeler ortaya çıkmıştır.

18 Mayıs 1974 yılında çıkartılan genel af ile birlikte, muhtıra sonrası oluşan huzur ve sükunet ortamı tekrar bozulmuştur. Sağ ve sol görüşlü örgütler kelimenin tam anlamıyla birbirleriyle savaşır hale gelmişlerdir. Toplumda büyük bir infial yaratılmıştır. Ülkemiz tam bir sağ- sol çatışmasının içine sürüklenmiştir. Yaklaşık olarak beş bine yakın gencimizin bu çatışmalarda hayatını yitirdiği kabul edilmektedir. Ülkemizdeki bu karışık ortam 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar devam etmiştir. Yurt dışına kaçmayı başaranlar haricinde her iki taraftan da birçok kişi cezaevlerine konulmuştur.

Askeri müdahaleden sonra, sol örgütler uzun süre kendini toparlayamamıştır. Sağ örgütler de aynı şekilde güç kaybetmişler ve liderleriyle birlikte cezaevlerine konmuşlardır. Sol örgütler büyük bir bölünme yaşamıştır. 1990 yılına kadar ciddi bir eylem yapamamışlardır. Sol terör örgütleri üniversitelerdeki dersleri ve yemekleri boykot etme gibi propaganda türü faaliyetler yaparak eleman kazanmaya çalışmışlardır. 1990'lı yıllarda yine örgenci kitlelerini kullanarak propaganda yapmışlardır. DEV-SOL (şimdi DHKP/C), TKPML/TİKKO (şimdi TKP/ML-Konferans ve MKP şeklindedir.), TDKP, TKEP/L, TİKB örgütleri eylemlerine tekrar başlamışlardır. Fakat güvenlik güçlerinin özverili çalışmaları, bilgi birikimi ve kazandığı yeni teknolojik imkânlar sayesinde sol örgütlerin eylemleri bitme noktasına gelmiştir (Küçükakkaya, 2003: 371).

1.6.2. Bölücü Terör

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında ülkemizde terör, geçici de olsa büyük ölçüde kontrol altına alınmıştır. Fakat 1984 yılında PKK (Kürdistan İşçi Partisi) terörünün başlamasıyla birlikte terör, gündemdeki baş sırayı almayı başarmıştır. Fikri temellerini Marksist–Leninist ideolojiye dayandıran PKK, Doğu ve

Güneydoğu Anadolu’ da ayrı bir devlet veya federatif bir yapı kurmak amacıyla bir şiddet hareketi başlatmıştır.

Sözde Marksist–Leninist öğretiyi benimseyen PKK terör örgütü, esasen kürt milliyetçiliğine dayanmaktadır. Halka yönelik propaganda faaliyetlerini sosyalizm ve komünizm söylemleriyle sürdüren kanlı örgüt, 2000 yılı sonrasında örgüt liderinin karmaşık dünyasını sergileyen ve düşünsel temelleri olmayan ekolojik, demokratik, cinsiyet özgürlüğü temelli toplum modelini benimsemektedir.

Örgüt ilk başlarda yöre halkından fazla tasvip görmemişse de, zamanla örgütün şiddet politikalarıyla halkı sindirmesi, çok iyi örgütlenmiş bir propaganda faaliyeti yürütmesi ve en önemlisi, bölgenin arazi ve iklim şartları nedeniyle birçok eksiğinin rahatlıkla istismara açık olması, PKK’nın kendine zaman içerisinde belirli bir taban oluşturmaya neden olmuştur (Dilmaç; 1996: 104).

PKK terör örgütü 1984 yılından beri farklı stratejiler uygulamaktadır. Bu stratejiler genel olarak dört başlık altında toplayabiliriz. Bunlar, 1984-1989 arası yoğun terör, 1989- 1995 arası gerilla aşamasına geçme çabası, 1995- 1999 arası tekrar yoğun terör, 1999-2006 arası ise farklı kombinasyonları eş zamanlı içeren, terör, pasif itaatsizlik ve siyasallaşma sürecidir (Bal; 2006: 209).

PKK terör örgütünün birinci dönemi olarak adlandırabileceğimiz ilk dönemde terör örgütü, Kürt kökenli vatandaşlarımıza karşı yoğun bir terör uygulamıştır. Bu süreçte bölge halkı hedef alınmış ve gerçekleştirilen eylemlerde bazen ailelerin mensupları öldürülmüştür. Kürtlere haklarını hatırlatmak ve onları ikna etmek için terörün korkutucu gücünden ve sindirme etkisinden yararlanılmıştır. 1989 yılına gelindiğinde bölge halkı üzerinde gerçekten de bir tedirginlik oluşmuştur.

PKK terör örgütünün ikinci döneminde ise genel strateji, gerilla aşamasına geçme çabası olarak değerlendirilebiliriz. Korkuya hapsedilmiş olan Kürtlere şefkatli yaklaşım ve devlete meydan okuma dönemidir. Bu dönemde örgütün diğer bir amacı bağımsız bir arazi parçasına sahip olmaktır. Bu amaçla bölge insanlarını Kuzey Irak bölgesine göç etmeye zorladılar. Fakat bölge insanı Kuzey Irak bölgesinden ziyade, Adana, Antalya, Mersin, Bursa, İstanbul, İzmir, İzmit gibi batı illerine yönelmişlerdi.

Ayrıca bu dönemde seçimleri boykot etme, geçersiz oy kullanma gibi girişimlerde de bulunmuşlardır.

PKK terör örgütünün üçüncü dönemi ise, dağ mücadelesinde yenilginin kabul edildiği dönem olarak adlandırılabilir. Bu dönem 1999 yılında Öcalan'ın yakalanmasına kadar devam eder. Bu dönemde örgüt, Türkler üzerinden Kürt kimliği arayışı içerisindedir. Bu süreçte terör eylemleri Türkiye'nin batısındaki kentlere taşınmıştır. Bu dönemde örgütün ikinci adamı Şemdin Sakık'ın yakalanması ve PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında Kenya'da ele geçirilmesiyle sona ermiştir, denilebilir.

PKK terör örgütünün dördüncü dönemi ise, günümüze kadar devam eden ve birbiriyle çelişen uygulamaların olduğu karmaşık bir süreçtir. Örgütte eylemsizlik süreci başlamıştır. Siyasallaşma çabalarına ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde aralıklarla intihar eylemleri yapıldığı da görülmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrası, dünyada teröre karşı gösterilen ortak tavır etkili olmuştur. Fakat ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında bölgede oluşan otorite boşluğunu örgüt iyi değerlendirmiş ve bölgede güçlenmeye başlamıştır. Nitekim günümüze kadar da sınırdan sızmalar yaparak silahlı kuvvetlerimize kayıplar vermişlerdir. İntihar eylemlerine de devam etmektedirler. Bununla birlikte ülkemizdeki toplumsal olayları suistimal ederek kendi açlarından propaganda faaliyetleri yapmaktadırlar.

PKK terör örgütü terörist Öcalan'ın yakalanmasından sonra ise daha karmaşık bir süreç yaşamaktadır. Bu dönemde örgüt, daha çok Irak'ın Kuzeyi'ndeki "güvenli bölgelerde" toplanmış ve eylemsizlik dönemine girmiştir. Bu süreçte bir yandan siyasallaşma girişimlerini arttırmıştır. PKK terör örgütünün, Öcalan davasının AIHM sürecini müteakip iç kamuoyuna yönelik mesajlar verme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda örgüt sınırlı aynı zamanda seçici şiddet kullanmayı tercih etmektedir (Bal, 2006: 180- 181).

Örgüt, son süreçte legalleşme faaliyetlerini tamamlayarak siyasallaşma çalışmalarına ağırlık vermeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde metropollerde ve diğer yerleşim yerlerinde siyasi başkaldırı ve sivil itaatsizlik türü eylemleri organize etme

ve örgütlenme amacıyla Irak'ın kuzeyinde bulunan kamplarda belirli sürelerle ülke içinden legal yollarla yurt dışına çağırıldıkları gruplara siyasi eğitim vermektedirler. Bir yandan bu siyasallaşma hareketi, yani kendi lehlerine olan istedikleri kanunları çıkarma gücünü kazanmaya yönelik çalışmalar devam ederken yine metropollerde şiddet oranı yüksek eylemler yapmaya devam etmektedir. İstanbul/ Güngören, Ankara/ Anafartalar patlamaları son dönemdeki şiddet eylemlerinden bazılarıyken, Adana, Ankara, İstanbul, Diyarbakır ve Mersin gibi büyük illerde yapılan başarılı operasyonlarla, terör örgütü hedeflerine ulaşamamıştır.

Örgütün amacı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini Türkiye'den ayırarak, İran, Irak, Suriye toprakları üzerinde bağımsız bir Kürdistan Devleti kurmaktır. PKK, özünde Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda hareket etmiştir. Bölgenin sosyal ve ekonomik durumu ve imkânları incelendiğinde, bir takım eksiklikler görülmektedir. Örgüt, bu durumu propaganda malzemesi yapmaktadır. Bunun yanı sıra, güvenlik güçlerinin terörle mücadele yöntemlerinde yapmış oldukları bireysel hatalar da halkın gözünde PKK lehine olumlu bir hava oluşmasına katkı sağlamıştır (Sükan, 1994: 139).

Ülkemiz, gerek yeraltı ve yer üstü kaynaklarıyla, gerekse jeopolitik önemi gereği Orta Doğu'da adeta bir cazibe merkezidir. Bu durum da, birçok ülkenin, ülkemiz üzerinde emelleri olması sonucunu doğurmuştur.

Komşularımızın hemen hemen hepsi bölücü terör örgütü PKK'ya doğrudan yahut dolaylı yoldan destek sağlamışlardır. Bu durumun en önemli kanıtı ise, Abdullah Öcalan'ın gerek yakalanma sürecinde değiştirdiği ülke sayısı gerekse de Türkiye'de yapılan yargılaması esnasında kendi verdiği ifadesi bu durumu açık olarak ifade etmektedir.

Ayrıca örgüt, yine dış ülkelerin desteğiyle, uyuşturucu kaçakçılığı ve silah kaçakçılığı gibi yüklü miktarda mali getirisi olan faaliyetleri yaparak ekonomik olarak oldukça rahat hareket etme imkânı bulmuştur. Terör örgütü yurtiçi ve yurtdışında almış olduğu yardımlarla sayısız terör eyleminde bulunmuştur. Bu

eylemler ülkemizin ekonomisini oldukça yıpratmıştır. PKK terör örgütünün ülkemize maliyeti yaklaşık 200- 250 milyar dolar civarındadır.

Üzülerek ifade etmek gerekir ki; ülkemiz PKK'nın faaliyetlerine geç reaksiyon vermiştir. Yetkililer, önceleri bu sorunu büyük bir problem olarak görmek istememiştir. PKK terör örgütünü ve elemanlarını çapulcu takımı olarak görmüşlerdir. Zira terör örgütü, ilk başlarda peşmerge gibi hareket ederek küçük gruplarla vur kaç taktiği uygulamıştır. Polis, asker, öğretmen, çocuk demeden vatandaşlarımızı öldürmüşlerdir. Amaçları eylem yapıp seslerini duyurmaktır. Maalesef bunu da bir şekilde başarmışlardır (Alkan, t.y: 6).

Askeri mücadelenin yanı sıra, bölge halkını bilinçlendirmek adına karşı propaganda yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca uygulanan ekonomik programlarla, bölgede meydana gelen göç engellenmeye çalışılmıştır. Zamanla bölge halkının PKK'ya verdiği desteğin giderek azaldığı görülmüştür (Alkan, t.y: 6).

PKK, ilk kurulduğu günden itibaren Marksist-Leninist bir çizgi çizmesine rağmen, halkın desteğini tekrar kazanmak için din istismarına başlamıştır. Bölge halkının kültürel özelliklerini ve dini duygularını kullanmaya çalışmıştır. İsteddiği başarıyı bir türlü yakalayamayan örgüt, daha sonra intihar saldırılarına başlamıştır. Amaçları eylem yapıp, gündemde kalmak ve insanlar arasında infial yaratmaktır. Baskı ve şiddet eylemleri yaparak kendilerini olduklarından daha güçlü göstermek istiyorlardı (Alkan, 2000: 131).

Zaman geçtikçe ülkemiz terörizmle mücadelede oldukça büyük mesafeler kaydetmiştir. Özellikle Şemdin Sakık ve örgütün lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması örgütte büyük bir otorite boşluğu ve infiale yol açmıştır. Örgütten kaçmalar ve devlete sığınmalar olmuştur.

Örgüt lideri Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra, bir taktik ve söylem değişikliklerine gidilmiştir. Siyasallaşma çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Amaçlarının Türkiye'nin toprak bütünlüğünü bozmak değil, yeni anayasal haklarla birlikte bir alt kimlik oluşturmak istemişlerdir. Seslerini daha iyi duyurmak için

televizyon, radyo, dergi gibi legal faaliyetleri kullanmışlardır. Aynı zamanda AP ve çeşitli AB ülkelerinin meclislerinde konuşma yapmaktadırlar.

Bununla birlikte örgüt her ne kadar silahlı mücadeleyi bıraktıklarını söyleseler de, özellikle ABD'nin Irak' işgalinden sonra, bölgedeki otorite boşluğundan faydalanıp, 3 bin kadar silahlı militanı eğitmeye devam etmektedirler. Bu militanlar zaman zaman ülkemize sızarak karakollarımıza saldırılar düzenlemektedirler. Bununla birlikte, yıl içerisinde çeşitli günlerde, yasadışı eylem ve gösteriler yapmaktadırlar. Gerçekleştirdikleri intihar eylemleriyle güvenlik güçlerimize zayıf vermektedir.

Son seçimlerde bağımsız adaylarla meclise giren örgüt sempatanları yasal zeminlerde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Hiç şüphesiz ki bu durum silahlı mücadele eden bir örgüte karşı yürütülen mücadeleden daha zor olmaktadır.

“Sivrisinekle mücadele etmektense bataklığı kurutma” stratejisi uygulanmalıdır. Terörü besleyen kaynaklar yok edilmelidir. PKK terör örgütü devletin hangi eksikliklerinden faydalanıyorsa, bunlar süratle tespit edilmeli ve eksiklikler kapatılmalıdır. Özellikle ekonomik açıdan bölge bir an önce refah seviyeye ulaştırılmalıdır. GAP vb. projeler genişletilerek uygulanmaya konulmalıdır. Eğitim seviyesi yükseltilmelidir.

1.6.3. Din Eksenli Terör

Ülkemizde dini motifli terör örgütlerinin ortaya çıkmasında en önemli etken 1979 yılında İran'daki Şahlık rejiminin yıkılarak yerine dini esaslara dayanan devlet rejiminin kurulmasıdır (Çakır, 2001: 105).

Ülkemizde özellikle 1980'li yıllardan sonra İslam dinini kan, savaş ve ihtilalle bütünleştiren Ortadoğu kökenli örgütlerin yayınlarından ve faaliyetlerinden etkilenen terör örgütleri kurulmuştur. Hizbullah, İBDA/C, İHÖ, Tevhit Selam/Kudüs Ordusu gibi örgütler bunlardan bazılarıdır. Bu örgütler ülkemizde 1990- 1992 yılları

arasında siyasi cinayetler işlemişlerdir (Uğur Mumcu, Bahriye Üçok, Muammer Aksoy cinayetleri gibi...) (Küçükakkaya, 2003: 372).

Bu örgütler içerisinde Hizbullah terör örgütü günümüzde hala tehlikesini sürdürmektedir. Örgüt, Diyarbakır'da 1980'li yılların başında Hüseyin Veliöğlü ve Fidan Güngör tarafından kurulmuştur. Daha sonra aralarında liderlik çatışması meydana gelmiş ve Fidan Güngör, Menzil, Hüseyin Veliöğlü İlim Grubu'nu kurarak faaliyet göstermişlerdir. İki ayrı koldan stratejilerini belirleyerek hızla örgütlenme ve taban oluşturma faaliyetlerine başlamışlardır (Çiçek, 1995: 107).

Dini kaynaklı hareketler temelde iki şekilde birbirinden ayrılmaktadır. Bu bölünme 'gelenekçiler' ve 'radikaller' şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Gelenekçi Müslüman olarak nitelendirilen gruplar, daha fazla ve sayı olarak da daha kalabalıktır. Bu grup ılımlı İslam olarak nitelendirmeye çalışan bir ideolojik yaklaşımı benimsemektedirler. Radikaller ise, İran Devrimi'nden etkilenerek ortaya çıkmaya başlamış, taraftar olarak sayıları az olmakla birlikte, sürekli bir eylemlilik içerisine girmek suretiyle, varlıklarını hissettirmeye çalışmaktadırlar (Dilmaç; 1996: 104- 105).

1990'lı yıllarda PKK terör örgütü destek yitirmeye başlamıştır. Hizbullah ise bu sürede her geçen gün güçlenip PKK tabanını kendisine çekmeye başlamıştır. Bu yüzden iki örgüt arasında özellikle 1991- 1995 yılları arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde 700'e yakın insan hayatını kaybetmiştir. Bunlardan 500 tanesi PKK militanı, 200 tanesi ise Hizbullah militanı idi. Hizbullah terör örgütü bu çatışmalarda PKK'yı sindirmiş ve bölgenin tek hâkim gücü haline gelmiştir (Alkan, t.y: 8).

Zamanla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyetlerini artırıp, bölgede etkili bir güç olmuşlardır. Fakat emniyet güçlerinin Hizbullah terör örgütüne karşı gerçekleştirdiği başarılı operasyonlar örgütte çok büyük bir dağılmaya ve yıkıma sebep olmuştur. Örgütün dökümanları ele geçirilmiş ve bu sayede örgüt mensupları deşifre olmuştur. Türkiye genelinde eş zamanlı olarak gerçekleştirilen

operasyonlar sayesinde yüzlerce örgüt mensubu yakalanarak ceza evlerine konmuştur.

Doğu ve Güneydoğu illeri başta olmak üzere, Ankara, İstanbul, Konya, Bursa gibi büyükşehirlerde başarılı operasyonlar yapılmıştır. Hizbullah terör örgütü özellikle İstanbul'da etkili biçimde örgütlenmiş ve faaliyetler yapmıştır. İş adamlarını kaçırap, mezar evlerine gömmüşlerdir. Bilindiği üzere Diyarbakır'da İl Emniyet Müdürü Gaffar Okkan'a yönelik yaptıkları suikast uzun süre hafızalardan silinmemiştir.

Emniyet güçleri 17 Ocak 2000 yılında yaptıkları Beykoz operasyonları olarak da bilinen eş zamanlı operasyonlarda toplam 60 adet operasyon gerçekleştirilmiş ve örgütün lideri Hüseyin Velioğlu ölü olarak ele geçirilmiştir. Bunun dışında sağ olarak ele geçirilen militanların sorgulanmasıyla birlikte cephanelikleri ele geçirilmiş ve çok sayıda öldürülen insan cesetleri ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde birçok militanı cezaevinde bulunan ve etkisiz halde bulunan örgüt gücü zayıflasa da etkisi hala devam etmektedir.

1.7. KÜRESEL TERÖR

11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kulelere karşı yapılan intihar saldırısı, dünyaya yeni bir terör anlayışı sunmuştur. ABD, daha önce kendi topraklarına yabancı olan bu şiddet ve korku ortamını ilk kez yaşamıştır. 19. y.y pusu atıp adam öldürmek ve bomba atmak, 20. yy. kaleşnikov türü silahlar kullanmak ve gerilla tipi örgütlenmeleri benimsemek olan terörizm kavramı, 21. yüzyılda bambaşka bir görünüm kazanmıştır (Örgün, 2001: 38). Dünyanın en güvenli ve süper gücü Yüksek teknolojik ve dahice hazırlanmış bir terör eylemiyle, kendisini bir yığın sorunun içerisinde bulmuş ve bundaki sonraki söylem ve uygulamaları ile kendi topraklarındaki şiddeti, tüm dünyaya yaymıştır. 12 Eylül 2001 yılında ABD'nin saldırıları kınayan deklarasyonu, uluslararası terörizm ile mücadelede ABD ile yakın bir iş birliğini vurgularken saldırıları tüm dünyaya yapılmış bir eylem olarak nitelendirmiştir. Devam eden süreçte İstanbul, Madrid ve Beslan'da gerçekleşen

eylemler, 21.yüzyılın terör eylemlerinde yani küresel terörün karaktersizliğini de ortaya koymuştur.

Yukarıda belirtilen ABD deklarasyonunda geçen uluslar arası terörizm kavramı, daha sonra küresel terör adını almıştır. Esasen iki durumda birbirinin aynıdır. Terörizm eylemsizliği, yabancılara veya yabancılara ait hedeflere yöneltilirse, bir devlet eliyle diğer bir devlete karşı kullanılırsa, bir hükümetin veya uluslar arası hükümetlerin siyasetini etkilemek için yapılırsa terör uluslar arası bir nitelik kazanmış olur (Altuğ, 1995: 23). Küresel terörün belirgin özelliği, küreselleşme döneminde ortaya çıkmasıdır. Teknoloji, iletişim, bilgi, ekonomi ve sosyo- kültürel yapılardaki küreselleşmeye has özelliklerin bir terör eyleminde bulunması, onunu diğer daha önceki eylemlerden ayırmış ve ona küresel bir hal aldirmiştir.

Esasen küresel terör, “Batı ve Doğu medeniyetlerinin ilerleyen zaman diliminde din ve kültürel farklılıklar nedeni ile birbirleri ile kıyasıya mücadele edecekleri ve doğu medeniyetlerinin batıyı her zaman düşman gördükleri” şeklinde özetlenebilecek bir niyet okumanın tezahürüdür. Siyaseten ve ekonomik olarak başlatılan bu süreç, küresel deyimini ile çıkarları başkalarına akıtırken, sıkıntıları da az gelişmiş iyi niyetli (Türkiye gibi) ülkelerin omuzlarına yüklemektedir.

11 Eylül saldırılarında Dünya ticaret Örgütü ve pentagon hedef alınmıştı. ABD İlk defa böyle bir eylemi kendine karşı ve kendi topraklarında yaşıyordu. Bu şoku atlatamayan ABD, terörle mücadele rotasını derhal işleme koyarak, Afganistan ve Irak’ ı işgal etmiştir. Terörle mücadele önleyici ve kriminal istihbarat yöntemleri ile failleri tespit etmek yerine doğrudan iki ülkeyi kuşatmak ve “Patriot” yasası ile demokratik ilkelerden vazgeçmek, terör suçlusu mu (savaş suçlusu mu) olarak gördükleri kişileri Ebu Gureyb ve Guantanamo’daki işkence evlerine koyma, küresel terörün adını ve mücadele yöntemini ortaya koymuştur (Özkan ve Kotan, 2006: 49–77).

Küresel terörün aktörü, El- Kaide, Usame Bin Ladin önderliğinde, 1960’lı yılların klasik terör örgütlerinden ciddi farklılıklar gösteren bir örgüttür. Adem- i

merkezi yapıdaki bu örgüt, hücreleri vasıtasıyla dünyanın farklı yerlerinde eylemler yaparak sansasyon yaratmaktadır. Eylemlerde bilgi çağının getirdiği tüm kolaylıkların kullanılması, mücadele açısından sorunlar çıkarmaktadır. Bir network (şirket ağı) gibi kurgulanan örgütsel yapı eylemlerinde genel olarak Batılı devletleri ve onların yakınlarını hedef almaktadır (Cirhinlioğlu, 2004: 89–93).

Terör, her zaman lanetlenen bir durumdur. Tasvip edilemez ve desteklenemez bir siyasi araçtır. Terör bir suçtur ve mücadelesi de polisiye ve adli bir süreçtir. Unutulmamalıdır ki; küresel terörün eylemine maruz kalmıştır. Bu eylemlerden sonra başlatılan adli süreçte bu örgüt bağlantıları adalet karşısına çıkarılmış ve yargılanma yapılmıştır. Küresel terörün hedefi olan Türkiye, ABD'nin yaptığı ve diğer Batılı Devletlerin desteklediği Ortadoğu'yu işgal programına aykırı bir terörle mücadele konsepti geliştirerek, tüm dünyaya terörle gerçek mücadelenin örneğini vermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME, GÖÇ VE GECE KONDULAŞMA

2. 1. KENTLEŞME

2.1.1. Kent Kavramı

İnsan her zaman mekânla iç içedir. Yaşamda bu mekân “kent” veya “köy” şeklinde isimlendirilmektedir. Kentler veya köyler birbirinden fiziksel, demografik ve daha geniş bir tabir ile sosyolojik olarak ayrı ve birbirinin zıddı iki mekân çeşidi olarak algılansa da özellikle az gelişmiş ülkelerde köy ve kent arasındaki nüfus hareketliliğinin bir sonucu olarak kentlerin bazı özelliklerini taşıyan köylere ve köylerin bazı özelliklerini taşıyan kentlere rastlanılmaktadır. Bu yüzden kent ile köy, her zaman birbirinden kesin çizgilerle ayrılamaz. (Keleş, 2008: 109)

Kentin ne olduğuna yönelik birçok tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlara değinmeden önce “kent” kelimesinin etimolojisine bakmakta fayda vardır.

Kent (şehir) kelimesi, Batı dillerine Latince yurttaşlık (civitas) kavramından geçmiştir. İngilizce (city), İtalyanca (citta), İspanyolca (ciudad) terimleri, Fransızca (cite, la ville) kelimeleri bu kökten türeyen ve şehir, kent anlamında kullanılan kelimelerdir.

Kenti, kamusal yurttaşlık hakların kullanıldığı yer olarak gören ve kentin varlığını kamusal yurttaşlık haklarına dayandıran Klasik Yunan Felsefesinin türevleridir. Kentsel mekân bu anlamda sosyal bir içeriğe sahiptir (Bal, 2006: 27).

Kent genellikle, hayatta her alanda bir “daha iyi”ye karşılık gelirken, bazen de “ahlaki çöküntü” “kargaşa” “düzensizlik” “suçluluk” gibi sosyal konuların müsebbibi gibi görülmektedir (Bal, 2006: 27).

Kentin nasıl tanımlanacağı yönünde çeşitli görüşler vardır. İsbir; kenti tanımlarken, onları siyasal, fiziksel ve fonksiyonel olarak üç grupta incelemiştir. Siyasal açıdan kentler, belirli bir idari alanda görev yapan ve belirli bir yönetime sahip olan yerleşim birimleridir. Fiziksel olarak kent ise, çok sayıda, farklı amaçlar için yapılmış binalar ve ulaşım açısından oluşmaktadır. Fonksiyonel açıdan kent ise, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yapıldığı yerleşim birimleridir (1982: 4).

Keleş, kent tanımlamasını dört ölçüte göre yaparak konu hakkındaki karışıklığı ortaya koymaya çalışmıştır.

2.1.1.1. Yönetmel Sınır Ölçütü

Belli bir idari birimin sınırları içinde kalan yerlerin kent, bu sınırlar dışında kalan yerlerin köy sayıldığı ölçüttür. Ancak köy ve kent arasında keskin bir ayrımın olmadığını belirtmiştik. Bu ölçüte göre yönetmel sınıflar içinde olmayan ve kent yapısı ve yaşamına dair özellikler barındıran yerler kent olarak kabul göremeyecektir. Bir başka açıdan DİE'nin yaptığı istatistiklerde “il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları içerisinde kalan alanını” şehir kabul etmektedir. Bunun bir sonucu olarak çok küçük bir ilçede İstanbul kadar kent sayılma hakkına sahip olabilecektir.

2.1.1.2. Nüfus Ölçütü

Belli bir nüfus seviyesini aşan yerlerin kent olduğunu söylemektedir. Bu ölçütte yine nüfusu çok yüksek olmasına rağmen kent olma özelliklerini taşımayan yerler ile nüfusu az olmasına rağmen zorlamayla kent sayılan yerler yine sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca “az” ve “çok” kavramlarının Çin ve Haiti’ye göre de farklılık arz etmeleri dikkat çekicidir.

2.1.1.3. Ekonomik Ölçüt

Bu ölçüte göre bir yerin kent olabilmesi, içinde yaşayan nüfusun gelirinin tarım dışı sektörlerden sağlanmasına bağlıdır. Buna göre yerleşim birimleri, tarım dışındaki ve tarımdaki nüfus oranlarına bakılarak “kent” ya da “köy” adını almaktadır.

2.1.1.4. Toplum Bilimsel Ölçüt

Toplum bilimcilerce yapılan kent tanımlarında genellikle kentin, nüfus çokluğu, yoğunluk, işbölümü, uzmanlaşma ve türdeş olmama gibi özellikleri vurgulanmaktadır. Bu bağlamda toplum bilimci Lovis Wirth, kenti, “toplumsal bakımdan benzerlik göstermeyen bireylerin oluşturduğu göreceli olarak geniş yoğun nüfuslu ve mekânda süreklilik niteliği olan yerleşim yeri” diyerek tarif etmektedir. Yine Amerikan toplum bilimciler, Queen ve Carpenten kenti, “yerine ve zamanına göre geniş sayılacak biçimde bir araya gelmiş ve bir takım ayırt edici özellikleri bulunan insanlar ve yapılar topluluğu” diye tanımlamaktadır. (Keleş, 1984: 42 -43)

Sosyologlar (toplum bilimciler) kent (şehir) toplumu ve köy topluluğu birbirinin karşıtı farklı sosyal gruplar olarak görmüşler ve bu doğrultu da tarif etmişlerdir (Bal, 2006: 27). Bu kent – köy tarifindeki ikili ayrımın temelinde Alman sosyolog Ferdinand Töennies’ in insan topluluklarını “cemaat” (shaft) ve “cemiyyet” (geselshaft) olmak üzere iki büyük kategoride toplamıştır. Toennies’e göre cemaat; ırk, etnik köken ve kültür bakımından farklılaşmamış bireylerden meydana gelen, bireyler arası samimi ilişkilerin var olduğu, küçük ve homojen topluluklarken, cemiyyet ise; ırk, etnik köken, sosyo- ekonomik durum ve kültür bakımından farklılaşmış, menfaate dayalı iradi ilişkilerin ve fonksiyonel uzmanlaşmanın var olduğu, geniş, heterojen topluluklardır.

Toennies’e göre bu durum insan toplumunun zaman içinde yaşanan iki safhasını oluşturmaktadır. Buna göre toplum cemaatten cemiyyete doğru bir yol izlemektedir. Köy, bu gelişim sürecinde ilk safhayı oluşturmakta ve kent ise 2. safhadaki sosyal grubu temsil etmektedir (Yörükkan, 2006: 39– 40).

Toennies’in yapmış olduğu bu ayrım kendisinden sonraki sosyologlara ilham kaynağı olmuştur. Alfred Vierkanndt (tabiat kavimleri, kültür kavimleri) Durkheim (Organik dayanışma- Mekanik dayanışma) Franklin Giddins (etnik cemiyyetler- demotik cemiyyetler), Howard Becker (kutsal cemiyyetler- laik cemiyyetler) Robert Redfield (folk cemiyyeti- şehir cemiyyeti)’in yapmış oldukları ayrımlarda Toennies’ in “cemaat” ve “cemiyyet” ayrımından hareket edilmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki; toplum incelemelerinde yapılan bu “ideal tip” ayrımları bir zaruret gereğidir. Toplum böyle keskin bir şekilde ayrılmamıştır ve köy- kent, cemaat- cemiyyet ideal tipleri arasında ortak özellikleri taşıyan ara tipler mevcuttur (Yörükkan, 2006: 40– 44).

Köy ve kent ayrımının yapılmasında iki tür yerleşim yerlerinin özellikleri ortaya konmasıyla birlikte kentin daha belirgin bir şekilde tarifini yapma amacı güdülmektedir. Yukarıda kenti tanımlamak için geliştirilen ölçütler ve toplum bilimcilerin kent toplumu – köy toplumu şeklinde anlamlara gelebilecek insana bağlı ayrımlardan sonra kenti daha rahat tarif eder ve anlamlaştırabiliriz.

Kıray'a göre kent; tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretim dağıtımının yapıldığı, kentsel fonksiyonların toplandığı belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşim birimleridir.

Yakut Sencer, kent olgusunu belirttiğimiz ölçütleri harmanlayarak, “kent çoğunlukla tarım dışı kesimlerde yoğunlaşmış on binin üstünde bir nüfusu bulunan, farklılaşmış ve örgütlü bir fiziksel, toplumsal ve yönetsel bütünlüğe sahip olan yerleşimdir” diye tarif etmiştir (Özer, 2004: 4).

Bazı tanımlarda kentin yine tarif edilmesi gereken türevlerin kullanıldığı görülmektedir. Suher (1991:3)'in yaptığı tarif diğer tariflerle benzerlik gösterirken, “örgütlenme ve uzmanlaşma ile belirlenen özgün bir kentsel yaşama sahip olan ve tercih edilen bir yerleşim türü” Bu ifadesindeki “kentsel yaşam” tarife muhtaç, bilahare açıklanma gereği duyan bir ibaredir.

Kent Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından kurulan Türkiye’de Kentleşme Komisyonu’nca, “mekân ve zaman içerisindeki insan yerleşmelerinin belli özellikleri bulunan bir özel durumu” olarak görülmüş, bu özel durumu tanımlayan genel durumlarsa insan yerleşmelerini karakterize eden öğeler kabul edilmiştir (Özer, 2004: 3).

Kentin özelliklerinin birçoğunu barındıran bir tarif Bal (2006: 30) tarafından yapılmıştır. Ona göre kent, “sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinliği olan tarımsal ürünlerde dâhil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleki rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin gittikçe arttığı, merkezi ve yerel, bölgesel ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumdur.”

Bu tarif günümüzün kültürel dünyasının etkilerinin de içeren geniş. Kapsamlı ve kentin ne olduğunu ortaya koyacak niteliktedir.

Kenti tanımlarken kullanılabilen bu temel öğeler; üretimin özelliği, nüfus yoğunluğu, işlemlerdeki çeşitlilik biçiminde sıralanabilir (Erkan, 2004: 21).

Genellikle kent toplumlarında ön plana çıkan hususlar, sanayinin varlığı yani tarım dışı üretim, nüfusun yoğunluğu, toplumdaki heterojen grupların varlığı ve örgütlenme düzeyleridir.

2.1.2. Kentin Özellikleri

Erkan (2004: 21-22), bir yerleşim yerinin kent sayılabilmesi için, sosyolojik açıdan bir takım özellikler taşıması gerektiğini belirtmektedir. Bu özellikleri aşağıdaki gibidir.

- (a) Belli bir nüfus büyüklüğüne ve nüfus yoğunluğuna erişmiş olması,
- (b) Tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyi olan sanayi üretimine geçmiş olması ve bununla birlikte hizmet sektörünün gelişmiş olması,
- (c) Yerleşim yerinin fiziksel alt yapısının belli bir düzeye ulaşmış olması,
- (d) Geleneksel aile yapısının çözülerek yerini çekirdek aile yapısına bırakmış olması,
- (e) Nüfusun büyük oranda örgütlenmiş, karmaşık iş bölümüne ve yüksek uzmanlaşma düzeyine erişmiş olması,
- (f) Yerel değerlerin yerini, ulusal değerlerin ve evrensel değerlerin almış olması,
- (g) Geleneksel ilişkilerin (Cemaat toplum tipinin) çözülüp, bireysel ilişkilerin ya da bireysel çıkarların ön plana çıkmış olması,
- (h) Eğitim düzeyinin kırsal kesimdeki eğitim düzeyinden daha yüksek olması ve çocuk bakım ve eğitiminde aile dışı kurumların gelişmiş olması,

(1) Sosyal normların yerini, resmi denetleme kurumlarının almış olması,

(i) Statülerin aileden gelmeyip, bireylerin kendi çabaları ile kazanılmış olmaları.

2.1.3. Kentleşme

2.1.3.1. Kentleşmenin Tanımı

Kentleşme, en basit haliyle kent sayısındaki artış ve kentte yaşayan nüfusun artması olarak anlaşılmaktaysa da; esasen bir mekân(kent) düzleminde yaşama, ekonomik, siyasi ve sosyal süreçler bütünüdür. Bu süreçlerin kesintisiz olarak bir bütünlük halinde hem mekân hem insan boyutunda gerçekleşmemesi, kentleşmenin gerçekleşmediği anlamına gelmektedir (Sezal, 1997: 147).

Kentleşme kavramı ile kent kavramı çoğunlukla birbirine karıştırılmaktadır. Bu iki kavram farklı olmakla beraber, kentleşme kavramının kent kavramıyla ele alınması gerekir. Kentleşme; kentten farklı olarak sosyal, ekonomik, demografik ve siyasi olarak devam eden değişim ve dönüşüm sürecini ifade etmektedir (Erkan, 2004: 23).

Kentleşmeyi dar manada ele alan demografik yaklaşımlar; kentlerdeki doğum- ölüm olayları arasındaki farkın doğul lehine artması ve kırsal alandaki nüfusun kente doğru gelmesi sonucu artan nüfusa bağımlıdırlar. Kentleşme olayı salt bir nüfus hareketi veya yoğunlaşması olarak görülürse yanlış kavranmış olur. (Keleş, 2008: 25). Nitekim nüfus hareketine sebep olan ekonomik ve sosyal değişimlerin kentleşme olgusu üzerine etkisi açıktır. Tüm bu etkileri içine alan tanımı Keleş (2008: 26) şöyle yapmıştır:

“Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci.”

Zaten Türkiye’deki toplum bilimciler, kentleşme olayını toplumsal değişme ile olan ilişkiler yönünden ve kentleşme neticesinde ortaya çıkan sonuçlar açısından ele alarak, kentleşmenin demografik olduğu kadar ekonomik, politik ve kültürel bir görüngü olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır (Tatlıdil, 1989: 4).

Kıray, gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşmenin gelişmiş ülkelerdekinden farklı olduğuna dikkat çekmiş ve sanayileşme ve örgütlenmesini tam anlamıyla gerçekleştirememiş kente göç eden köylü grupların tarım toplumlarına has kurallarıyla kentsel ortamın bu gruplara sunabildikleri olanaklara bağlı olarak değişmeyi ele almıştır. Bu anlamda toplumsal uyumu gerçekleştirebilecek tampon mekanizmaların etkileşimle ortaya çıktığını ifade etmektedir (Tatlıdil, 1989: 4).

Barlas Tolan, kentleşme ile ilgili belirli ölçütler çerçevesinde yapılan tanımları şöyle gruplandırmaktadır (Bal, 2006: 61):

2.1.3.2. Ekonomik ve Demografik Tanımlar

Bu tanım grubu kentleşmeyi, “Kırdan kente göç hareketi”, “Milli gelir ve istihdam yapısında, ağırlığın tarımdan hizmetlere ve sanayiye kayması ile ilgili, evrensel ve sayılaşılabilir bir süreç”, “Ekonominin yapısal değişimi, tarımın modernleşmesi, nüfus yapısındaki değişimler vb. nedenlerin bir sonucu.” Şeklinde tanımlamaktadır.

2.1.3.3. Sosyo–Ekonomik Tanımlar

Bu tanım grubu kentleşmeyi, “Sanayileşme ve modern hizmet sektörleriyle aynı yön ve hızla geliştiği, mekâna bu sektörlerle aynı biçimde yayıldığı ve istihdamdaki niteliksel gelişmelerle ilişkisi kurulduğu ölçüde ekonomik ve toplumsal gelişmeyi hızlandırıcı bir etken.” Olarak görmektedir,

2.1.3.4. Sosyo– Politik, Kültürel Ya da Felsefi Tanımlar

Sosyo politik, kültürel ya da felsefi tanımlar kentleşmeyi, “Türü, yönü ve biçimi ne olursa olsun toplumdaki yapısal değişmelerin bir göstergesi”, “Ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel faaliyetlerin mekâna yansıması ve mekânın biçimlendirilmesi süreci.”olarak tanımlamaktadır.

Suher’e göre kentleşme; “Kentsel nüfus birikiminden farklı olarak, kentsel karakteristiklere sahip olma, kentli kılınma hali sürecidir.” Tanımda geçen kentsel karakteristikler ise; nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, yerel örgütlenme, sosyal tabakalaşma, kurumlaşma, örgütleşme, üretimde farklılaşma ve uzmanlaşmadır” (Suher, 1991: 104).

Sezal ise kentleşmeyi kısa bir şekilde şöyle ifade etmektedir. “Dar mekânlı cemaat hayatından, geniş mekânlı cemiyet hayatına geçiş ve bu ikinci yaşama şekline göre yeni “sosyal münasebetlere” ve bunun gerektirdiği “yeni teşkilatlanmalara” giriş” (Bal, 2006: 63).

İsbir’e (1982: 8– 9) göre; kentleşme dar anlamda “kasaba ve kentlerde veya belirli bir bölgede halkın toplanması oranındaki yükselme” iken geniş anlamda; “Üretimin, ticaret ve hizmetlerin süratle büyümesini sağlayan sanayileşmenin etkisiyle veya doğum oranının fazla olması ve bu fazlalığın kent dışı yerleşme yerlerinde yaşamak istememeleri veya edilememeleri nedeniyle nüfusun kentlerde birikmesiyle ve kent sayısının artmasına neden olan, aynı zamanda da buralarda yaşayanların özel hayatlarını ekonomik, sosyal ve siyasal davranış açısından etkileyen ve devletin de belirli bir takım faaliyetlerini gerektiren değişiklikler”.

Görüldüğü gibi yapılan tanımlarda ağırlıklı olarak vurgulanan nokta üretimin gösterdiği değişiktir. Tarımsal üretimden sanayileşmenin etkisi ve buna bağlı gerçekleşen demografik olaylar kentleşmenin temelini oluşturmaktadır.

Kentleşme, zaman içindeki değişimin göstergesidir. Ancak toplumdaki değişimin boyutunu yansıtan kentleşme ile kentsel gelişimin bir düzen ve yönetim altına alınması anlamına gelen şehirciliği toplumsal bir olay olan kentleşme ile karıştırmamak gereklidir (Keleş: 2008: 26).

2.1.4. Kentleşmenin Bir Toplumsal Olgusu Olarak Gelişimi

İki yüzyıldan beri dünya nüfusu yoğun bir şekilde artmaktadır. Artan yeni nüfusun büyük bölümü de kentlere doldurulmaktadır. Artık kentlerin geniş alanlara yayılmış olması ve idari sınırlar dışına taşıyor olması da ayrıca dikkat çekmektedir. Böyle bir değişimin yalnızca bir nüfus hareketi olarak görülmesi yanlış olacaktır. Elbette kentleşme nüfusun hareketliliğidir. Ancak daha da önemli olan kentin alt ve üst yapısını, toplumsal grupları ve ekonomisini de içine alan değişim dizisinin bir parçası olmasıdır (Giddens, 2005: 90–91). Bundan dolayı kentleşme, salt bir nüfus artışı olarak algılanmamalıdır.

Kentleşme zaman içindeki bir değişimdir. G. V. Childe de kentleri uygarlığın doğuşu olarak görmektedir (Tatlidil, 1989: 4). Antik çağlardan günümüze kadar farklı şekillerde ve farklı topluluk anlayışlarıyla gelişim göstermişlerdir.

Kentleşme, Doğu Avrupa’da M.Ö. 3000 ila 2000 yılları arasında ortaya çıkmaya başlamış, Doğu Akdeniz Bölgesinde ticaretin geliştiği görülmüştür. Gelişen ticaret ve ulaşım yollarında denizciliğin de etkin olmaya başlaması, Akdeniz çevresinde Yunan şehir devletlerinin gelişmesine öncülük etmiştir. Bu dönemde Roma İmparatorluğu Kuzey- Batı Avrupa’ya kentleşme hareketlerini getirmiştir. M.Ö. 2. yüzyılda Roma’nın nüfusu 200.000 idi. 5. yy.da İngiltere’nin bölünmesiyle kentleşme azalmış ve bu arada sanayi ve ticaretin fiilen yok olmasına neden olmuştur. Bununla beraber Orta Çağ’da, Avrupa’ da kentleşme hareketleri yavaş yavaş ortaya çıkmıştır (İsbir, 1982: 11–12).

Ortaçağ kentleri, genellikle etrafında çevrili olan surlarla dışarıdan kolaylıkla fark edilebilirdi. Surlar, kentlerin kapalı olan karakterlerinin ve kırsaldan ayrı

olduklarının göstergesiydi ve aynı zamanda askeri savunma aracına hizmet ediyorlardı (Giddens, 2005: 90).

Bu dönemin önemli bir kentleşme özelliği de kentlerin fiziksel büyümelerinden çok, sayıca artış göstermeleridir. Ayrıca kentleşmenin başladığı yerler genellikle haberleşme, yönetim ve ticaret için kilit noktalarda bulunan şehirlerdi (İsbir, 1982: 12).

Ortaçağ'da kentleşmeyi doğuran iki etkenden söz edilir. Bunlardan birincisi, pazarların öneminin artması (ticaret), ikincisi de dış etkenlerden korunma isteğidir. Ayrıca kentleşmenin şu üç ilkeye göre geliştiği söylenmektedir. Bunlardan ilki, ticarete dayalı ekonominin genişleyip gelişmesi, ikincisi ulus-devlet anlayışı, üçüncüsü yeni fiziki bilimlerin temellerini ortaya koyan fikir sistemlerinin doğması (İsbir, 1982: 13).

Bu ilkelere göre; yeni fikir sistemlerinin ortaya koyduğu buluşlar çerçevesinde ortaya çıkan üretim cihazları sanayileşmenin başlangıcı olurken, hammadde ve ucuz iş gücünün bulunduğu yerler ticaret için uygun mekânlar oluyordu. Bu mekânların hızlı bir kentleşme sürecine girmesi kaçınılmaz olmuştur. Ulus- devlet anlayışı ülkelerdeki bürokrasinin yoğun olarak tek bir kent merkezinde toplanmasını sağlarken öte yandan kültürel gelişimin de tek bir kentte gelişmesine sebep olmuştur. Bu da bazı kentlerin, diğer kentlere nazaran daha hızlı gelişip büyümesine neden olmuştur (İsbir, 1982: 14).

Sanayileşme öncesi kentleşme, tarımın ilerlemesiyle üretilen ürünlerdeki artışın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Oysaki sanayileşmenin başlamasıyla kentleşme daha çok unsurların etkisinde kalarak gelişmiştir (İsbir, 1982: 15).

Sanayi devriminden sonra, kentleşme genellikle sanayileşmemiş bir ürünü gibi görünmüştür. Bu özel koşullarda, sanayileşme ve kentleşme, ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlı olaylardır (Keleş, 1984: 3).

Öyle ki buhar makinelerinin icadı ve üretimde kullanılmasıyla işçi sınıfını, ulaşımı, barınma ihtiyaçlarını etkilemiş, toplumsal yapıdaki bu değişiklikler, kentsel örgütlenmelerde değişime sebep olmuştur (Özer, 2004: 7).

Avrupa’da sanayileşmeyle birlikte duyulan işgücü ihtiyacına tarım kesiminde çalışan işçilerin rağbet etmesi kırsaldan kente yatay hareketliliği artırmış, kentleri nüfusun daha da yoğun olduğu yerler haline getirmiştir. Üretimin çeşitlenmesi, belirli uzmanlık alanlarını doğurmuş, tarım dışı sektörler nüfusun gelişimini sağlama da daha geniş bir alan kaplamaya başlamıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, sanayi devrimi, kentleşme sürecinde gelişmeyi önemli ölçüde etkilemiş, büyük ve derin toplumsal değişimlere yol açmıştır. Sanayi tekniğindeki değişme ve toplumsal değişimin işçi sınıfını ortaya çıkarması, yeni çalışma ve yaşama koşullarını meydana getirmesi, kentlerin çoğalmasına ve nüfusların artmasına neden olmuştur (Erkan, 2004: 55).

Özellikle İngiltere’de gerçekleşen sanayileşme ve mülkiyetle ilgili yeni gelişmeler, kırsaldan(köylülerin) sanayi bölgelerine göç etmelerine sebep olmuştur. Bu durum sırayla Almanya, Fransa, İsviçre ve Belçika gibi diğer Avrupa ülkelerine de yayılırken; köyden gelen nüfus kentlerin etrafında sefil bir şekilde ve sağlıksız koşullarda yerleşmeye başlamışlardır (Karaman, 1998: 3).

Bu nüfus yoğunluğu karşısında sanayileşmiş kentler büyümeye devam ederken, nüfusu da barındıracak şekilde değişikliğe uğramaya başlamıştır (Erkan, 2004: 56).

Görüldüğü üzere; kentleşme ile sanayileşme eş zamanlı süreçler olarak kabul edilir. Sanayileşme, kentleşme ve nüfus, barınma, kentsel büyüme, gelişme gibi kavramlar hep birbiri ile bağlantılı ve etkileşim içindedir.

Keleş’in, kentleşmenin, kuramsal olarak kalkınmakla, sanayileşmekte olan toplumlarda hız kazandığını, bunun için kentleşmenin hemen hemen her ülkede tarımsal nüfusta bir azalmaya sebebiyet verirken, tarım dışı kesimlerde artış meydana getirdiğini belirtmesi bu görüşü destekler niteliktedir (Keleş, 2008: 38).

Sanayileşmenin kentleşme üzerine etkisini, Erkan kentlerin yapısında meydana gelen kentlerle şöyle ifade etmektedir (Erkan, 2004: 58).

(a) Mevcut şehir tiplerine bir yenisi eklenmiştir. Sanayi kenti.

(b) Savunma amaçlı surlarla çevrili şehirler artık yoktur. Savunma tüm ülkeye yöneliktir.

(c) Kentlerin siyasi ayrıcalıkları ve kentlere karşı siyasi ayrımcılık kalkmıştır. Kırsal ve kent arasında ve kentin içindeki siyasi ayrımcılık da kalkmıştır.

(d) Kentler artık yerel özelliği bulunan birer idari merkezdir. Gerçek siyasi nüfusları, tüm ülkenin birleşimine ve kentleşmenin derecesine bağlıdır.

(e) Modern kentin sınıf yapısı artık hukuki ayrımlara dayanmaktadır.

Ekonomik ve toplumsal alandaki bu değişim ve gelişim, kültürel gereksinimlerin de insan hayatında yer almasına neden olmuştur.

Kentleşme, 19 yy.dan sonra her ne kadar Avrupa'da hızla gelişen ve yayılan bir olgu olsa da; bu durum tüm dünyada geçerli değildir. Daha erken sanayileşen/kalkınan toplumlarla, daha geç sanayileşen/kalkınan toplumlar arasındaki yapısal farklılıklar, kentlerin yapısını da yansıtmaktadır.

Kentleşmenin ülkeden ülkeye fark göstermesinin, kimi yerde hızlı kimi yerde ağır gelişmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bu genel nedenlere göz attıktan sonra, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerdeki kentleşme durumlarını incelemek yerinde olacaktır.

Kentleşme hareketlerini doğuran sebepler, ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko- sosyolojik yönden ele alınmaktadır. Her ne kadar böyle bir gruplandırma yapılsa da bu etmenleri birbirinden ayırma olanağı yoktur. Çünkü bu etmenler birbirine bağımlı ve birbirini etkileyen etmenlerdir (Keleş, 1984: 5).

Ekonomik sebepler, genellikle kentlerdeki iş kollarının artması, sanayileşme ile birlikte daha fazla iş gücünü gerektirmesi ve tarım sektörüne makineleşmenin girmesi ve toprak dağılımının artması(parçalanması), buna bağlı olarak da iş gücü talebinin azalması, tarımdan geçimini sağlayanların geçimini sağlayamaz duruma gelmesiyle ilişkilidir.

Tarım sektöründeki modern üretim araçları, geçimini tarımdan sağlayan iş gücünün yerini almıştır. Ortaya çıkan bu iş gücü fazlası, iş makinelerinin daha fazla olduğu kentlere yöneliktir. Bunda tabii ki şehirdeki hizmet üretim alanlarının çekiciliği ile şehir dışı yerleşim yerlerinin olumsuz sosyo-ekonomik yapısının da (iticiği) etkisi göz ardı edilmemelidir.

Ekonomik sorunlardan dolayı geleceklerini güvence altında hissetmeyen nüfus, kentlerdeki iş olanaklarını değerlendirmektedir. Kentsel ekonomik gelişmeyle birlikte, kentlerde üretilen mal ve hizmetlere duyulan talep, tarım ürünleri talebine oranla daha fazla olmaktadır.

Bunlarla birlikte ekonomik nedenler içinde sayılabilecek bir diğer etken de kent hayatındaki sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün gelişmesi ve bu duruma bağlı olarak ortaya çıkan “marjinal sektör” diye adlandırılan iş olanaklarının kenti cazip hale getirmesidir (Erkan, 2004: 83).

Büyük üretim birimleri ürünün tamamını yapmak yerine parçalarını yan sanayi kuruluşlarına yaptırmayı karlı görmektedir. Bu da kentlerde marjinal sektör denilen yan sanayi kuruluşlarının sayısını artırmaktadır. Marjinal sektör daha az ücret, daha az nitelikli iş gücü ve daha çok çalışan eleman anlamına gelmektedir (Bal, 2006: 76). Bu sayede tarım sektöründen kente gelen nüfus, kendisine bir yaşam alanı oluşturmaktadır.

Kentleşme nedenlerinden bir diğer etken ise teknolojik gelişmelerdir. Keleş'e göre (1984: 7); sanayi devriminin getirdiği değişiklikler ve tarıma egemen olan koşullar, kentleşmenin hızlanmasını, teknolojik gelişmelerle birlikte sağlamışlardır. Artan üretimin kentleşmede rol oynaması, ürünün ucuz ve kolay taşınmasını sağlayacak teknolojik araçların gelişmesine bağlıdır.

Gerçekten, ucuz ve kullanışlı ulaşım olanakları nüfusun mekânlar arasında daha rahat hareket etmesini sağlamıştır. Öyle ki; sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimler, kırsal alanda yaşayan pek çok insanın kent merkezine yönelmesine neden olmuştur.

Ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, kent ve çevresi arasındaki mesafeyi azaltmıştır. Raylı sistemler gibi teknolojik olanakların kullanılması kent sınırlarının dışında yeni alanların inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Böylece kentler mekânsal anlamda hızlı bir yayılma gerçekleştirmiştir. Bu ise merkez ve çevre arasında, hizmet ürün ve aktarımını kolaylaştırırken, ticareti geliştirmiş, insanların da hareket alanlarını genişletmiştir (Kılıç ve Tok, 2004: 32).

İletişim ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler de, kırsal nüfusun kent yaşamı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlarken, gelecekle ilgili bir takım düşüncelerini gerçekleştirme fırsatlarını kolaylaştırmaktadır. Buna bağlı olarak kente göç edenler kent yaşamına daha rahat uyum gösterebilmektedirler (Karaman, 1998: 21).

Bunun yanında, siyasal iktidarların almış oldukları kararlar, yönetsel yapının mahiyeti, hukuksal yapı ve uluslar arası ilişkilerde kentleşme nedenlerinden sayılmaktadır (Türkal, 1999: 53).

Serbest dolaşım, toprak mülkiyeti, konut politikaları ve ekonomik girişimler (serbest bölgeler, organize sanayi siteleri vb) kentleşmeye etkileyen siyasi etmenlerdir.

Son olarak sosyo-psikolojik nedenlerin kentleşme üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bunlar, genellikle köy- kent yaşamı arasındaki farklılıklardan türemektedir. Kentlerdeki sosyal ve kültürel olanakların köy yaşamına nazaran yüksek olması, köyde yaşayan ve beklentilerini tam anlamıyla karşılayamayan grupların kentlere hareket etmesine neden olmuştur. Burada kentin çekici özellikleriyle, köyün itici sebepleri esas etkenlerdir.

Tarım kesimindeki nüfusun gelir seviyesinin düşmesi, tarım politikalarının yanlışlığı, nüfusun hızla artmasıyla toprağın parçalanması, tarımda makineleşme, yaşam kalitesinin düşmesi köyün iticiliği olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, ulaşım teknolojilerindeki gelişmeyle, bireylerin daha özgür hareket edebilmeleri, iş kollarının çokluğuyla bireyin sürekli gelir elde edip özgürce tüketmesi, sosyal güvence(sendikalaşma unutulmamalı), eğitim, sağlık alanındaki olanaklar ve sosyal ve kültürel yaşam kenti çekici kılan özelliklerdendir (Oktik, 1997: 81- 82).

Kentleşmeye neden olan faktörler birlikte ele alınmalıdır. Çünkü kentleşme birden çok etken sayesinde ortaya çıkan sosyolojik bir olgudur. Daha öncede belirttiğimiz gibi kentleşme ülkeden ülkeye fark göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin toplumsal yapısıyla, gelişmekte olan ülkelerin toplumsal yapısı arasındaki farklılık kentlerin yapısına da yansımaktadır. Farklı koşullarda gerçekleşen bu iki kentleşme durumunu ayrı ayrı ele almak yararlıdır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme biçimleriyle ileri derecede sanayileşmiş, gelişmiş ülkelerdeki kentleşme biçimleri birbirinden farklıdır. Gelişmiş ülkelerde kentleşme ile sanayileşme birbirine bağlı olarak gelişen olgular olmuşlardır. Sanayinin gelişmesiyle artan iş gücü ihtiyacına binaen gelen köylü nüfus, farklı iş kollarında edilmişlerdir. Sanayi merkezinde oluşturulan kent, nüfusun konut ihtiyaçlarını da karşılamaktadır.

Üretim, haberleşme ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, iş alanları ile ikametler arası mesafenin artmasını bir sorun olmaktan çıkartmıştır. Ayrıca, gitgide artan uzmanlaşma ve farklılaşma değişik iş alanlarının kent dışına taşmasını sağlamıştır. İlerleyen ticari ilişkiler kent çevresindeki kentleri de etkileyerek farklı üretim alanları oluşturmuştur.

Tarım sektörü kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmekte ve kentin ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Böylelikle kişi başına düşen gelir azalmamakta bilakis artabilmektedir.

Kentleşme hızıyla, sanayileşme hızı arasında bir sorun olmaması, gelişmiş ülkelerin daha da kalkınıp büyümelerine neden olmaktadır. Gelişmekte olan

ülkelerde kişi başına düşen milli gelir çok azdır. Kentlerin iş gücü ve istihdam kapasiteleri azdır. Sanayileşme ile orantısız olarak artan nüfus, konut sorunlarını beraberinde getirirken, çeşitli sağlık sorunlarının varlığı da bir gerçektir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşmenin sanayileşmenin daha hızlı bir tempoda ilerlemesi, sanayi ekonomisinden hizmet ekonomisine geçişi gerektirmiş ancak süreç olağan işlemediğinden dolayı, kentsel hizmetlerinde standartların altında kalmasına neden olmuştur (İsbir, 1982: 23).

Bu anlatılanlar çerçevesinde, gelişmiş ülkelerdeki kentleşme ile gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme olgusu birbirinden demografik, ekonomik ve sosyal yönden farklılıklar arz etmektedir.

2.1.5. Türkiye’de Kentleşme

Ülkemizde kentleşme, 1950’li yıllardan itibaren kırsal kesimde yaşayan nüfusun şehirlere doğru göç etmesiyle bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Akademisyenler, Türkiye’deki kentleşmeyi ortaya çıkaran faktörleri ele aldıkları çalışmalarda “kentleşmenin itici, iletici ve çekici güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketi” olduğunu belirtmektedirler. (Keleş, 2008: 69 ve Karaman, 1998: 15). İtici, iletici ve çekici etmenlerin neler olduğu konusu ise; esasen ekonomik, teknolojik, sosyo- kültürel ve siyasal kentleşme nedenlerinin köy ve kent insanını ve yaşamını ne şekilde etkilediğinin incelenmesidir.

Kırsaldan kente neden bir nüfus hareketi söz konusudur. Sorunun cevabı, konuya açıklık getirebilecektir. Kent ve kırsal arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasal farklılıkların bunda etkisi olacağı gibi göç eden bireyin hayatı algılayış tarzı ve hayattan beklentilerinin de etkisi vardır.

Akademik literatürde kentleşme nedenleri, genellikle itici- çekici ve iletici etmenler başlıkları altında toplanmaktadır. Ancak bundan farklı gruplandırmalar da vardır. Özer, kentleşmenin Türkiye’ye özgü nedenlerini demografik nedenler, tarımsal yapıdaki değişimler, iletici, çekici, siyasal- hukuksal ve sosyo-psikolojik

nedenler şeklinde ele alıp, bunlara iç etmenler adını vermektedir. 2.dünya savaşı sonrası uluslar arası ekonomik, siyasal ve sosyal olayların Türkiye'deki kentleşmeye olan etkilerine de "dış etmenler" demektedir (Özer, 1984: 108).

Bu başlıklar altında yapılan açıklamalarda bir eksiklik veya çelişkiden söz etmek olanaksızdır. Aynı olgu farklı kavramlarla açıklanmaktadır.

2.1.5.1. İtici Nedenler

Kentleşmenin en önemli özelliklerinden biri nüfusun artmasıdır. Bu da önemli ölçüde kırsal kesimden kentlere yönelik nüfus hareketlerinin bir sonucudur. Kırdan kente göre gerçekleşen bu nüfus hareketi, kırsal kesimdeki olumsuz şartların etkisi altındadır. Kırsal alanda tarımda yapısal değişmelerin yaşanması, tarım üretiminde aile ekonomisi yerine Pazar ekonomisine geçiş, küçük ve orta büyüklükte işletmelerin zararına gelişen ilişkiler, tarım arazilerinin parçalanması, verimsizleşmesi, makineleşmenin tarıma girmesiyle tarım sektöründen dışarı kayan iş gücü, işsizlik, kişi başına düşen gelirin düşüklüğü, eğitim, sağlık ve diğer alt yapı kurumlarının yetersizliği, kan davası ve 1990'lardan bu yana yaşanan bölücü terörün yarattığı güvensiz ortam vb. durumlar, kırsal kesimin olumsuz şartlarıdır (Bal, 2006: 75).

Kentleşmenin başlıca kaynağını kentlere yönelen iç göç oluşturmaktadır. Yani kent, kır nüfusunu emerek büyümektedir. Kente göç, kırdan var olan eski toplumsal yapıdaki değişimlerin sonucudur. Bunun temelinde de tarımsal araçların tarıma hızlı bir şekilde girmesi ve büyük bir iş gücünü işsiz bırakması yatmaktadır. İşsiz kalan ve tarım kesiminde değerlendirilemeyen kır nüfusu, diğer sosyal ve siyasal faktörlerin etkisiyle kente doğru ilerlemektedir (Özer, 1984: 108- 114).

2.1.5.2. İletici Nedenler

Taşıma ve ulaşım olanaklarındaki gelişmeler, kırdan kente göçen nüfusun, göçten önce kentle ilişki kurmasını ve kent yaşamı hakkında bilgi sahibi olmasını kolaylaştırmıştır (Karaman, 1998: 21).

Üretilen mal ve hizmetin belli kent merkezleri arasına taşınması ve dağıtımının yapılması kentleşmeyi artıran bir diğer nedendir. Türkiye’de son 25- 30 yıldır ulaşımda büyük bir gelişme görülmektedir. Ulaştırma kesimi gelişimin ulusal gelir içindeki payı 1938 yılında % 4 iken, 1960 yılında %7,5 ve 1981 yılında da %8,9’a yükselmiştir. 1989 yılında ise bu oran %9,5 dolaylarındadır. 1995 yılında bu iletişimdeki gelişmeyle %21’e yükselmiştir. (Keleş, 2008: 74). Günümüz itibariyle bilgi toplumunda iletişim ve ulaşım alanındaki akıl almaz hız şüphesiz bu yüzdelik dilimi artırmaktadır. Yolcu ve mal taşımada kullanılan araçların sayısının artması ve ulaşımın çeşitlenmesi (hava, deniz) kentleşmeye olan etkisi göz ardı edilmemelidir.

2.1.5.3.Çekici Nedenler

İtici güçlerin kentleşmeye olan payı, nüfusu kırdan hareket ettirmesidir. Bu kentleşmenin bir bölümünü açıklarken, kentlere yerleşme arzusunun gerekçesini açıklayamamaktadır (Özer, 1984: 115).

Kentleşme, batılı ülkelerde sanayileşme ile birlikte gelişen bir olgu olmasına karşılık, ülkemizde durum böyle değildir. Hizmet ve sanayi sektöründeki işçi boşluğunun doldurulmasından çok, daralan tarım sektöründe barınamayan işgücünün kentlerin ekonomik, sosyal ve kültürel çekiciliğine kapılarak kente göç etmesi söz konusudur (Özer, 1984: 115).

Hızlı kentleşme ve kalkınma olmamasına rağmen yıllar göz önüne alındığında, sanayi ve hizmet sektörü gelişirken, tarım sektörünün daraldığı görülmektedir. Bu da kentlerin endüstri, ticaret ve hizmet merkezleri haline gelmelerinden kaynaklanmaktadır (Bal, 2006: 76).

Sanayileşmenin artması, üretimde verimliliği geliştirmiştir. İmalat sanayinin ulusal gelir içindeki payı artmıştır. Türkiye’de sanayiler genellikle büyük ve küçük

kentlere kurulmuş ya da kuruldukları kasabaları kısa sürede büyükçe bir kent haline getirmişlerdir. Yani sanayi çeken kentler ve sanayinin kentleştirdiği kasabalar mevcuttur. (Keleş, 2008: 76)

Kentlerin istihdam olanakları, her zaman çekici bir faktör olmuştur. Tarım kesiminden, kente gelen işgücü işsiz kalmaktan çok, niteliksiz, sürekli olmayan ve çalışma olanağı buldular mı orada çalışmayı başladıkları işler bulurlar. Tüm bunların yanında eğitim, sağlık hizmetleri, dinlenme ve eğlence olanakları, entelektüel faaliyetler vb. faktörler, kenti köyden çekici kılan özelliklerdir.

2.1.6. Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri

Türkiye’deki kentleşmenin özelliklerinden bahsedilebilmesi için. “kentlerdeki değişimlerin (nicel ve nitel) tespit edilmesine bağlıdır. Bunun için bir kısım ölçütler kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları: kentsel nüfus artışı ve oranı, kentleşme oranı ve kentleşme oranı hızı, kent sayılarının artışı kentsel yığılma, ölçütleridir” (Kılınç, 1993: 155–156).

Kentleşme oranı, kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranıdır. Kentleşme oranının yıllık artış hızı ise daha önceki kentleşme düzeyini özetleyebilmektedir.

Bir diğer ölçüt olan kent sayılarının artışı, nüfusu 10000 ve daha az olan yerleşim yerlerini kırsal, 10000’den yukarı nüfuslu yerleşim yerlerini ise; kent olarak kabul eder. Türkiye’de 1975 yılında nüfusu 10000’in altında olan 44 yerleşim birimi 1980’de kentsel alan haline gelmiştir.

Kentsel yığılma da kentleşme düzeyini ölçmede kullanılan bir diğer ölçüttür. Bu da kent büyüklüklerine göre; 10000–20000 arası, 100000 ve 500000 arası olabileceği gibi bölgelere göre ve bölgelerdeki kent büyüklüklerine göre de ölçülebilir (Kılınç, 1993: 156).

İdari ölçüt de bir diğer kentleşme ölçütüdür. Buna göre, il ve ilçe merkezlerini kent olarak düşündüğümüzde Türkiye'nin %65'i kentlerde yaşamaktadır. 10000 ve üzeri nüfusa sahip yerler kent olarak kabul edildiğinde bu oran %61,4'e gerilememektedir (Özer, 2004: 62).

Bu ölçütler ışığında Türkiye'deki kentleşme hareketlerinin özellikleri şöyle incelenebilir. Genel olarak Türkiye'deki kentleşme hareketlerine bakıldığında 1960 – 2000 yılları arasında geçen 40 yıllık sürede, kent nüfusu 7 milyondan 42 milyona yükselerek neredeyse 6 kat artmıştır. Kentsel nüfusun genel nüfustaki oranı da %25'ten %65'e yükselmiştir. Beşer yıllık nüfus sayım dönemlerindeki gelişmeler incelendiğinde görülmektedir ki; son 40 yıl içindeki nüfus artışlarının 4/5'i kentlerde yer almıştır. Bu dönem içinde, kırsal nüfus yılda ortalama %1 oranında arttığı halde, genel nüfusun ortalama artış hızı %2,5'e yakın olmuştur. Kentsel nüfus ise; ortalama %6 oranında artmıştır (Keleş, 2006: 269).

2.1.6.1.Kentsel Nüfus Artışı

1927- 2000 yılları arasında toplam nüfus 5 kat artmış iken 14 kat kır nüfusu 2 kattan biraz fazla artış göstermiştir. Kır ve kent nüfusunun toplam içindeki payları ise kentin lehine değişmiştir. 1960'dan sonra artmaya başlayan kent nüfusu, 1970 yılında da bu artış hızlanmıştır. Kent nüfusunun payı 1960'a kadar önemli bir artış göstermezken bu tarihten sonra önemli artış göstermiştir. 2000 yılı sayımında kent nüfusu oranı, kırsal nüfusun 2 katına yaklaşmıştır. 1960 yılına kadar kent nüfusunun 3 katı olan kır nüfusu, gelecek yıllarda da düşüşüne devam edecek görülmektedir.

Tablo 1. Toplam Nüfus, Kent ve Kır nüfusları

Sayım Yılı	Toplam N. (milyon)	Kent N. (milyon)	Kır N. (milyon)
1927	13.6	3.3	10.3

1940	17.8	4.3	13.5
1950	20.9	5.2	15.7
1960	27.7	8.8	18.9
1970	35.6	13.6	22.0
1980	44.7	19.6	25.1
1985	50.6	26.8	23.7
1990	56.4	33.3	23.1
2000	67.8	44.0	23.8

Bal, 2006: 77' den alınmıştır.

1927- 2000 yılları arasında toplam nüfus 5 kat artmış iken 14 kat kır nüfusu 2 kattan biraz fazla artış göstermiştir. Kır ve kent nüfusunun toplam içindeki payları ise kentin lehine değişmiştir. 1960'dan sonra artmaya başlayan kent nüfusu, 1970 yılında da bu artış hızlanmıştır. Kent nüfusunun payı 1960'a kadar önemli bir artış göstermezken bu tarihten sonra önemli artış göstermiştir. 2000 yılı sayımında kent nüfusu oranı, kırsal nüfusun 2 katına yaklaşmıştır. 1960 yılına kadar kent nüfusunun 3 katı olan kır nüfusu, gelecek yıllarda da düşüşüne devam edecek görülmektedir.

Ayrıca 1960'a kadar yükselen nüfus artış hızı da bu tarihten sonra düşen bir eğilim izlemiştir. Bu durum "Bir toplum, tarım toplumundan endüstri- kent toplumuna geçiş sürecini yaşıyorsa ve ekonomik iyileşme yaygınlaşıyorsa nüfus artış oranı düşer" şeklindeki demografinin ve sosyolojinin yasalarına uygundur (Bal, 2006: 77-78).

2.1.6.2.Kentleşme Hızı

Kentleşme hızı, az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksek olmaktadır. Türkiye'de yıllık kentleşme hızı en yüksek noktasını 1980- 1990 döneminde yaşamıştır. Bir taraftan kentsel nüfus doğal nüfus artışıyla beslenirken,

diğer taraftan da kırsal kesimdeki hızlı doğal nüfus artışı tarım sektöründeki parasallaşma sürecine baskı yaparak göç yoluyla kentsel nüfusu beslemektedir. Nüfus artışı kalkınmaya engelleyen bir faktörken batılı ülkeler ekonomik kalkınmanın etkisiyle nüfus artışına çözüm getirmişlerdir (Kılınc, 1993: 158- 159).

Tablo 2.Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Kentleşme Hızı (Binde)

Yıllar	Yıllık N. Art.	Kentleşme Hızı
1965–1970	25	53
1970–1975	25	54
1975–1980	20	39
1980–1985	24	77
1985–1990	21	45
2000**	15	33
2001	14	27
2002	14	26
2003	13	26

Bal, 2006:79

2.1.6.3.Kent Sayısı Artışı

Ülkemizde kent sayıları da sürekli bir artış içindedir. 1927 yılında 66 olan kent sayısı, 1950’de 102’ye, 1960’da 147’ye, 1970’de 238’e, 1980’de 320’ye, 1985’de 380’e, 1990’da 424’e, 1997’de 453’e, 2000 yılında da 470’i geçmiştir (Keleş, 2008: 63).

Burada kent sayısındaki artışın gerekçesi nüfusu 10000'den fazla olan yerleşim yerlerinin sayısının artmasıdır. Böylece, Türkiye'de kentleşme sadece demografik bir olay, sadece nüfusu ilgilendiren bir olgu gibi değerlendirilmektedir. Hâlbuki kentleşme, nüfus yoğunluğuyla, fiziksel yapılarıyla, mekânsal büyüklükleriyle ve kültürleriyle bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Aksi halde kırsal yapının tüm özelliklerini taşıyan üretimde canlı gücünün kullanıldığı 100.000'lik tarım toplumlarının da kentsel yaşama dâhil edilmeleri gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de il ve ilçe nüfusuna göre kentsel nüfus oranı, 10000 nüfus esasına göre yüksektir. İdari ölçüt kullanıldığında kentleşme düzeyinin 2000 yılında %65'i geçtiği görülür. 10.000'den fazla nüfus ölçütüne göre ise; kentleşme düzeyi %65,01'dir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye az gelişmiş ülkelerin birçoğunun kentleşme düzeyinden yüksek, gelişmiş ülkelerin kentleşme düzeylerinden düşük olduğu söylenebilir (Keleş, 2008: 61).

2.1.6.4.Coğrafi Bölgelere Göre Kentleşme

Genel olarak bakıldığında Türkiye'de nüfusun dağılımının coğrafi bölgelere göre farklılık arz ettiği görülür. Bunun sebebi olarak ilk etken tabîî ki "sanayileşmedir". Sanayileşmenin olduğu bölgeler nüfusu toplarken diğer bölgelerde görece olarak azalmaktadır.

Türkiye'nin kentleşme düzeyi en yüksek bölgesi Batı bölgeleridir. Marmara Bölgesi, kentleşme düzeyi en yüksek bölgedir. Göç veren bir bölge olarak Karadeniz Bölgesi ise; kentleşmenin en az gerçekleştiği bölge olmuştur. Son dönemde ise gösterdiği artışla İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesini geride bırakmıştır (Bal, 2006: 81).

Nüfusu 100.000'den fazla kentlerin yarısından çoğu Samsun- Adana arasındaki çizginin doğusunda yer almasına karşılık, bunların büyük kentler içinde en

küçükleri olduğu görülür. Çoğunun nüfusları Ankara, İstanbul ve İzmir'inin 20'de, 10'da ve 5'te biri kadardır (Keleş; 2008: 69).

Büyük kentlerin Batı'da olanlarının kendi yakın çevreleri üzerindeki etkileri, az gelişmiş bölgelerdeki kentlerin büyümesini engellemektedir. Örneğin Marmara Bölgesi'nde İstanbul'un bulunması, bölgedeki diğer kentlerin ve Türkiye'deki diğer kentlerin gelişimini etkilemektedir. Kıray, bu durumu "tek hâkim şehir" (primate city) kavramıyla ele almaktadır. Tek hâkim şehir az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan ve büyüyen bir şehrin, çevresindeki diğer şehirleri dolaylı ya da dolaysız etkileyerek bunların küçülmelerine ve küçük kalmalarına neden olmuştur (Kıray, 2003: 152).

Tüm bu anlatımlardan sonra denilebilir ki; Türkiye'de kentleşme daha çok büyük kentlerin kentleşmesi yönünde gelişmektedir (Özer, 2004: 67). Gerçekten son 20 yıl içinde 24 milyonluk kentsel nüfus artışının hemen hemen yarısı en büyük beş kentte, yani İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve Bursa'da yer almaktadır (Keleş, 2006: 271).

2.2.GÖÇ

2.2.1.Mekânsal Hareketlilik Ve Göç Kavramı

Bilim ve teknoloji alanında sağlanan ilerlemeler sayesinde insan, geniş bir alanda hareket edebilme imkânını elde etmiştir. İnsanın mekânın kullanımını yeniden düzenlemeye başlaması, onun kültürel, ekonomik ve sosyal yaşamında köklü değişiklikler yaşamasına neden olmuştur. Mekândaki yerleşim biçimlerinin değişimi, olumlu sonuçlar doğurduğu gibi, olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Şüphesiz bu durumda kentlerin ekonomik yapıda üstlenmiş olduğu rolün etkisi bulunmaktadır (Kılıç ve Tok, 2004: 24).

Mekânsal hareketlilik, kişilerin fiziki mekân üzerinde yer değiştirmesini anlatmaktadır. Bu durum zaman içerisinde evrim geçirmiştir. Mekânsal alanda hareket etme, tarihin belirli dönemlerinde kullanımı bir ayrıcalık olarak görülse de,

günümüzde bütün insanların sahip oldukları bir haktır. Mekânsal hareketlilik kısa veya uzun süreli ya da kısa veya uzak mesafeli olabilir. Günü birlik seyahatler bir yana toplumda daha fazla etki ve derin sorunlar ortaya koyan ve toplumun tüm kurumlarını uzaktan yakından ilgilendiren kırdan kente, kentten kente ya da bunun tersi istikamette gelişen göç olayı, mekânsal hareketliliğin önemli sonucu niteliğindedir.

Göç insanın sosyal, ekonomik ve moral dünyasının gereksinimlerini karşılama amacıyla gerçekleştirdiği bir harekettir. Çeşitli sebeplerle bir mekanın terk edilip bir başka yere doğru gerçekleşen bu süreç, daha iyi yaşam koşullarını elde etmeyi amaçlarken, türlü huzursuzluk ve sıkıntı çekme durumlarıyla da karşı karşıya gelinebilmektedir (Kılıç ve Tok, 2004: 26).

Bir coğrafi alandan diğerine bir akım (fiziki hareketlilik) olan göç, modern dünyada hızla artan bir olaydır. Bu olay, çok sayıda kişinin zorla bir yerden başka bir yere yerleştirilmesini, istenilmeyen kişilerin sürülmesini, ev taşınmalarını ve aynı ülke içinde bir bölgeden diğerine veya bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan gönüllü sürekli göçleri de kapsamaktadır. Öte yandan iş gezileri, turistik geziler, alışveriş gezileri, işe gidiş gelişler, bir mekândan diğerine gerçekleşen fiziki hareketler olmasına karşın, göç kavramı içinde düşünülmezler (Fichter, 2006:180).

2.2.2. Göç Kavramı

“Göç genel olarak coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir” (Özer, 2004: 11). Nüfus hareketleri zamanın her diliminde yaşanmıştır. Nüfus hareketlerinin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve psikolojik nedenlerle ortaya çıkması ve ayrılan yer ile verilen yer arasında geçen bir süreç olması ve bu süreçte yaşanan etkileşim neticesinde gerçekleşen toplumsal değişim, göçün sadece coğrafyanın değil başta sosyoloji, demografi, ekonomi, siyaset bilimi, çevre bilimi, kent bilimi, hukuk, sosyal psikoloji, mimarlık gibi çeşitli bilimlerin de çalışma alanına girmesini sağlamıştır.

Gerçekten göç, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi yönleri olan ve sosyal değişmeye yol açan veya var olan değişime ivme kazandıran bir olgudur. Öte yandan sosyal değişme de göçe neden olabilmektedir (Durugönül, 1997: 95). Göçün disiplinler arası konumu, onun sahip olduğu fiziksel hareketlenmenin, insan unsuru tarafından gerçekleştirilmesidir.

Daha önceki bölümde, göçün kentleşmeyi doğuran en önemli etkenlerden biri olduğu ifade edilirken, kentleşmenin de bir yönüyle göçün tetikleyici etkeni olduğu belirtilmişti. Dolayısıyla kentleşme ve göç olguları birbirlerinin hem sebepleri hem de sonuçları olarak karşılıklı ilişki içerisinde. Yani göç, kentleşmenin hem ürünü hem de üreticisidir.

Göçün sosyal değişim üzerine etkileri de göz önüne alındığında, ne olduğunun açıklanması, daha da önem kazanmaktadır. Bu durumda literatürdeki göç tanımlarını incelemek, konuyu anlama adına faydalı olacaktır.

Yalçın (2004: 11), göç konusunu derinlemesine ele aldığı çalışmasında, göç için bir tanımlar demeti sunmaktadır. “ Karpas’a göre göç, asıl yerinden, ulaşmak istenen yere harekettir. Lee, göçü genel olarak kalıcı ya da yarı kalıcı yer değiştirmeler olarak tanımlamıştır. Kearney’ e göre göç, insanların bir coğrafya üzerindeki yer değiştirmeleridir”.

Akkayan (1979: 21)’ a göre göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, bir iskân ünitesinden diğere yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafik bir yer değiştirme olayıdır.

Üner (1972: 77) göçün, köy kent gibi yerleşim yerlerinden, diğere yerleşim birimlerine yerleşmek için yapılan nüfus hareketleri olduğunu belirtir.

Gönüllü (1996: 102)’ nün yaptığı tanımda göçün sosyal yönleri de ele alınarak “Göç her şeyden önce, fiziksel bir hareketlilikten çok, toplumsal bir olgudur. Toplumsal olma özelliğini, bireysel ya da grupsal yer değiştirmenin ötesinde, bu yer değiştirmenin toplumsal yapıdaki gözlenen yansımaları, göçe zorlayan nedenler ve göçün sonuçlarıyla kazanmaktadır” denilmektedir.

Göç tanımları incelendiğinde tüm açıklamaların yer değiştirme unsuru etrafında toplandığı görülmektedir. Günlük hayattaki bu yer değiştirme eyleminin süresi ve mesafesine bakılmaksızın, alışılmış bir dünyadan başka bir çevreye geçişin başlattığı değişim, hem göçen bireyi hem de göçülen çevreyi coğrafi, ekonomik, siyasi, toplumsal ve psikolojik yönden etkilemektedir.

Göç olgusu, bir değişim sürecidir. Bu süreç, terk edilen yer, kişi ve varılan yerde gerçekleşen tüm değişimleri içerisine almaktadır. Göç etme kararının alınmasından sonra başlayan bu değişim, yeni mekânın keşfi ve toplumla kültürel olarak bütünleşmeye kadar devam etmektedir. Ancak bu süreç sıkıntılı bir olgudur ve sonuçta varılan toplumla bütünleşme her zaman gerçekleşmeyebilmektedir. Sonucu ne olursa olsun, göç eskiden var olduğu gibi gelecekte de var olacaktır.

2.2.3. Göçün Türleri

Göçler bir kısım özellikleri göz önünde bulundurularak çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Buna göre göçler, iç göç- dış göç, gönüllü göç- zorunlu göç, geçici göç- sürekli göç ve bireysel göç- kitlesel göç olarak farklı şekillerde gruplandırılarak ele alınabilmektedir. Yalçın (2004: 17–21), göç sebeplerindeki çeşitliliğin, göçü sınıflandırma da kullanılacak tek bir ölçütün varlığını imkânsızlaştırdığını söyleyerek, göçleri irade esasına göre; gönüllü ve zorunlu göçler, göç edenlerin göç ettikleri yerleşim yerlerinde kalma süresine göre; sürekli ve geçici göçler, göçün yoğunluğuna göre; bireysel ve kitlesel göçler ve son olarak ülke sınırları esasına göre; iç ve dış göçler olmak üzere sekiz göç tipi ortaya koymaktadır.

İnsanların gönüllü olarak bir yere göç etmeleri, temelde kendi istekleri ve olumlu düşünceleriyle harekete geçildiği için zorunlu göçlerden farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Aksi halde gönüllü veya zorunlu olsun, göçe neden olan sayısız faktör bulunmaktadır ve aynı faktör hem gönüllü hem de zorunlu göç için geçerli olabilmektedir. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus, zorunlu olarak yapılan göçlerin, zorlama ile yapılan göçlerden ayrı tutulması gerekliliğidir. Nitekim

yaşanılan yerdeki bireyce algılanan herhangi bir huzursuzluk, göç etme kararını aldırarak bir zorunluluk olmasına karşın, göç kararı, bireyin özgür seçimine bırakılmıştır. Zorlama ile göçte ise, göç etme kararı bireyde değildir. Birey sadece uygulayıcıdır. Savaş dönemleri ve dikta rejimlerdeki nüfus hareketlilikleri bunlara örnek sayılabilir (Fichter, 2006: 181).

Göç edilen yerde geçen süreye göre; geçici göçler, eğitim, sağlık gibi temel sebeplerle bir yerden başka bir yere gitme durumu ve ekonomik sebeplerle iş alanları bulmaya yönelik yapılan hareketliliklerdir. Üniversite eğitimi için göç edenler ve mevsimlik işçiler bu kategoride değerlendirilebilmektedir. Ancak bu şekilde başlayan göç hareketi, bulunulan ortama alışma ve çevreyi benimsemeyen sonra sürekli bir hal alabilmektedir. Genellikle ekonomik amaçlı yapılan göçlerde, yeterli mali imkânlarla eriştikten sonra ayrılan yere dönme fikri, varılan yerde yaşamaya devam etme şeklinde değişmektedir. Yurt dışına giden gurbetçilerle, yurt içinde mevsimlik işçi konumundakilerin bazılarının durumu buna benzerdir.

Göç etme kararı tek bir birey tarafından alınıp uygulandığı gibi şartlara göre toplu olarak bir kitlenin hareketi de olabilmektedir. Sosyal, siyasal ve ekonomik amaçlarını yaşadığı yerde gerçekleştiremeyen bireyin, kendini gerçekleştirme arzusu ile başka bir yere gitmesi bireysel göçtür. Kitlesele göçler, yine türlü sebeplerle bir topluluğun göç etmesidir. 1990'lı yıllarda Doğu Anadolu Bölgesi'nde can güvenliği ve terör sebebiyle yaşanan, kırsal kesimden büyük şehir merkezlerine ve Batı'ya gerçekleşen nüfus hareketliliği, bu tip göçe örnektir. Buna ek olarak bireysel bir göçün arkasından, kitlesele bir göçün yaşanması olağandır. Nitekim ülkemizde Çukurova Yöresi'ne gelen mevsimlik işçilerin, kalıcı olarak yer tutması ve arkasından kendi yakınlarına model teşkil ederek onların da kendi topraklarından kopması görülen bir durumdur.

Göç edilen yerin durumuna göre; iç göçler, ülke içerisinde yerleşim birimleri arasında gerçekleşir ve sürekli yerleşme amacıyla yapılmaktadır. Dış göçler ise, uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için bir ülkeden diğerine yapılan fiziki hareketlerdir (Özer, 2004: 11). Gurbetçiler bu gruba örnektirler.

2.2.4. Göç Nedenleri

Göç, insanların içinde yaşadığı coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir kültür ve coğrafyaya girmesi olarak tanımlandıktan sonra, karakterine göre; iç göç, dış göç, gönüllü ve zorunlu göç, geçici veya sürekli göç ve bireysel ya da kitlesel göç olarak ayırt edilmektedir. Göçte insanlar, yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişikliklere sebep oldukları gibi, kendileri de değişmektedir (Durugönül, 1997: 95). Bir göç hareketi ele alındığında başlıca üç unsur göze çarpmaktadır. Bu durumda göç olayı; iki mekân arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik farklılıkların biri lehine bozulması neticesinde gerçekleşmektedir.

Göçler, kırdan kente, kentten kente, kentten kıra ve kırdan kıra şeklinde bir istikamet gösterirler. Bu noktada ağırlık genel olarak kırdan kente ve bir kentten daha büyük bir kente göç etme yönünde olmaktadır. Kır hayatının itici yönleri ve kent hayatının çekiciliği göçe zemin hazırlamaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerde kentlerin cazibesine odaklı ortaya çıkarırken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere kırdan kente göç etme kararına daha fazla etkili olduğu görülmektedir (Akan ve Arslan, 2008: 4).

Nüfusu köyden kente iten nedenler şu şekilde sıralanabilir: Köyde artan nüfus baskısı, toprağın dağılımındaki düzensizlik, düşük verimlilik, doğa afetleri, kan davaları, tarımda makineleşme ve artan işsizlerin kitle olarak göç etmeleri ve Türkiye’de özellikle 1990 sonrası yoğun olarak yaşanan terör olayları ve artan şiddet hareketleri (Bayhan, 1997: 179).

Nüfusu kente doğru çeken nedenler ise, yukarıda sıralanan olumsuzluklara kurtuluş ümidi olarak görülen kentsel hayatın özellikleridir. Bunlar; köy ve kent arasındaki gelir farklılıkları, daha geniş sosyal imkânlar, sağlık ve eğitim hizmetlerinin kalite farkı, iş bulma ümidi, daha yüksek standartlı bir hayat yaşama ve kentin sosyal kültürel imkânlardan yararlanma isteğidir.

Göç olayına etki eden faktörler ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan ele alınabilir.

2.2.4.1. Ekonomik Nedenler

Göçe neden olan temel kurumlardan biri de ekonomidir. Kırla kent arasında oluşan ekonomik uçurum ve kırlarda baş gösteren yoğun nüfus ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tarım sektöründeki daralma, kentleri bir umut kapısı haline getirmektedir. Kentlerdeki geniş hizmet sektörlerinin varlığı bu durumu kamçulamaktadır.

Göçe neden olan ekonomik faktörler, kısaca, etkin nüfusun iş kollarına ayrılışı, bu kollar arasında ulusal gelirin dağılışı, toprak tasarrufu düzeni, tarımda makineleşmesiyle birlikte artan işsizlik ve kentte varolan geniş hizmet sektörlerinin bu işsiz kesim için cazibe merkezi oluşturması, yaygın tarım geleneği olarak (Demir, 1997: 85–86) sıralanmaktadır.

2.2.4.2. Sosyal ve Kültürel Nedenler

Göç olayı birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili nedenlerden etkilenmektedir. Ekonomik etkenler bir yönüyle bu duruma gerekçe teşkil etse de, göçün yaşanılan yerin sosyal yapısı ve bireye olan etkileriyle de yakın bir ilişkisi vardır. Bireyin hayattan beklentileri ve bu beklentilerin yaşanılan mekân tarafından ne ölçüde karşılandığı sorunu, sosyal etkenlerin emelini oluşturmaktadır. Kendini gerçekleştirme arzusundaki genç nüfus, mekânı değiştirerek hedeflerine ulaşabileceklerini düşünmektedir (Erdoğan, 1989: 100–102). Kentlerdeki sosyal hareketliliğin yoğun olması, kentlere göç etme kararını etkilemektedir.

Erkeklerin, daha çok aile reislerinin, çocuklarını okutmak, aileye sahip çıkmak ve kentte daha geniş iş alanlarının varlığı sayesinde daha kolay iş bulmak amacıyla göçe yöneldikleri görülmektedir. Göçe karar veren kişinin bu kararında

bireysel beceri ve kendine güven duygusunun varlığı da göçe etki eden faktörlerdendir (Erdoğmuş, 1989: 103–105).

Yukarıda anlatılanlara ek olarak, göçün psikososyal yönü unutulmamalıdır. Nitekim gelişen teknolojiyle birlikte artan ulaşım imkânları ve kitle iletişim araçlarının daha geniş bir alana yayılması, insanlar arası etkileşimi artırmıştır. Köy toplumu ile kent toplumu arasındaki yaşam farklılıkları, köylerde yaşayanlar için kentleri bir çekim merkezi haline getirirken, göç edenler kendilerinden sonrakilerin göç kararı almalarını etkilemektedir. Göç edilen yerde göçerlerin kendinden sonra gelenlere yer temin etmeleri, bu etkileşimin bir başka örneğidir.

2.2.4.3. Siyasi Nedenler

Kent hayatının gerekliliği olan “siyasi insan” kimliğinin kazanılması ve şehir hayatında etkin siyasi faaliyetlerde bulunma imkânı, demokratik katılım gibi siyasi hakların kullanılması, kenti çekim merkezi haline getiren diğer faktörlerdendir.

Köy toplumundaki aşırı dayanışmacı homojen yapı, nüfusun “sosyal birey” olmasını etkilemektedir. Kararların alınmasında bireyin ağırlığından ziyade toplumsal değerlerin ağırlığı hissedilmektedir. Kent hayatının heterojen yapısı farklı görüş ve siyasi fikirlerin özgürce ortaya konması için bir fırsat oluşturmaktadır. Dernek, vakıf, siyasi parti ve çeşitli sivil toplum örgütleri vasıtasıyla karar alma süreçlerine doğrudan veya dolaylı yoldan katılım sağlanabilmektedir.

Siyasi nedenler içerisinde gösterilebilecek bir diğer etken de siyasi şiddetin varlığıdır. Daha önceki bölümde ele alınan siyasi şiddet yani terörün varlığı, nüfusun ekonomik, sosyal ve psikolojik hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Can güvenliğinin tehlikede olması hayatı çekilmez kılmaktadır. Bunun yanında terör örgütü ve devlet arasında kalan vatandaşların yaşamalarının yapacakları tercihe bağlı olarak mümkün olabileceğinin terör örgütüne bir tehdit aracı olarak kullanılması, göç kararının alınmasında etkilidir.

2.2.5. Türkiye’de Göçün Özellikleri

İç göç köy, kasaba, ilçe ve il gibi yerleşim yerleri arasında meydana gelen nüfus hareketleridir. Bu nüfus hareketliliği genellikle kırsal kesimden kentleri doğru olmaktadır. Ülkemizde iç göçler temelde bir kentleşme dinamiğidir. Ülkemizde kırsal yapıda meydana gelen dönüşümler ve değişimler sonucunda, kırsal kesimde yığılan nüfus, toplumsal, ekonomik ve kültürel nedenlerle köylerden kentlere, iç yörelerden kıyılara ve Doğu illerinden Batı illerine doğru sürekli olarak göç etmektedirler. Bu göç sürecinde köyler ve kasabalar nüfus yitirip küçülürken ya da yok olurken, kentlerle büyük kentler göç alarak, Türkiye ortalamasından 2–3 kat daha hızlı büyümektedirler.

Türkiye’de iç göç hareketleri yoğun olarak 1950’li yıllarda yaşanmış ve ilk yıllarda çok hızlı, yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bundan önceki dönemde Türkiye’de belirgin oranda bir nüfus hareketliliğinin varlığından bahsedilmemektedir. Tarım sektörüne dayalı ekonomik yapı, 1927’li yıllarda nüfusun 10 milyonunun kırdaki yaşamasına olanak sağlarken, 3 milyonluk nüfus kentlerde yaşamaktaydı. 1930’lu yıllarda ekonomik yapıda küresel değişimlerin etkisi görülmeye başlamış, sanayileşmeyle ortaya çıkacak olan sanayi ve diğer hizmet sektörleri yeni işgücü istihdamını gerektirmiştir. Bu dönemde kentlerdeki nüfus artmaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında hız kazanan sanayileşme ile birlikte tarım sektöründe makinenin kullanılması, kırsalda artan işgücünün şehirlere yönelmesine neden olmuştur. Sanayi sektörünün iş gücü talebi sınırlı seviyede olmasına karşın, nüfusu yoğun olan kırsal kesimlerde sektör daralması yaşanmaya başlamış ve sanayi ve hizmet sektörlerinin talebinden de fazla bir nüfus, kentlere akın etmiştir (Atılğan, 1986: 20). Görüldüğü gibi, kentleşmenin doğuşunda ve devamındaki gelişimini daha önce tamamlamış ülkelerde görülen sanayileşmenin etkisi, Türkiye’de tarım sektöründen sonra, ikinci planda kalmıştır. Bu bağlamda, ülkemizde yaşanan kentleşmenin temel dinamiğini, sanayi sektörünün gelişimi değil, tarım sektörünün

yetersizliğinden kaynaklanan iç göçler oluşturmuştur, denilebilmektedir (Üçışık, 1991: 53).

Ülkemizde gerçekleşen iç göçün yönü ile ilgili olarak kesin bir tespit yapılmış olmasa da, genel bir değerlendirmeye ekonomik yapısı zayıf Doğu illerinden, ekonomik olarak kalkınmış Batı illerine doğru olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca iç göçlerin çoğunlukla kırdan-kente, kentten-kente, kentten-kıra ve kırdan kıra gerçekleştiği görülmektedir. Sezal, Türkiye'deki göçlerin çoğunlukla kırdan kente doğru olduğunu göz önüne alarak, göçleri dört ayrı kategoride incelemektedir;

- (a) Köyden şehirlere basamaklı göç,
- (b) Köyden büyük şehirlere sıçramalı göç,
- (c) Şehirlerarası basamaklı göç,
- (d) Şehirlerden daha büyük şehirlere sıçramalı göç (Sezal, 1997: 150).

Sezal'ın ifadesinden ülkemizdeki göç hareketinin yalnız kırdan kente yönelik olmadığı anlaşılmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel farklılıklar arz eden bölgeler arası hareketliliklerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Büyük, gelişmiş sanayi ve ticaret merkezleri halini alan kentler, devamlı olarak göç alırken, diğer yerleşim birimleri göç vermektedir. Bu durum yine istihdam gücünün diğer sektörlere kaymasının bir neticesidir.

Türkiye'deki sanayileşme hareketinin belli kentlerde ortaya çıkması, çarpık ve plansız kentleşmenin sonucudur. Ekonomik gelişme hızı ve nüfus artış hızının birbirine uyumsuz olarak değişmesi de yine, ülkemizdeki göçü açıklayıcıdır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu mevcut durum itibariyle göçü doğuran sebepler şöyle sıralanabilir,

- (a) Genel nüfus içinde genç yaş grubunun sayısal fazlalığı,
- (b) Tarım kesiminde yaşanan açık ve gizli işsizlik ve yanlış tarım politikaları,

- (c) Eğitim durumunda ve hayat tarzında görülen iyileşme ve ilerleme,
- (d) Eğitim yoluyla meslek edinme,
- (e) Refahın artışı,
- (f) Toprağın parçalanması,
- (g) Tarımda makineleşmenin artması,
- (h) Kan davaları, can ve mal güvenliğinin tehlikede görülmesi,
- (ı) Ulaştırma ve haberleşme ağının genişlemesi ile kitle iletişim araçlarının etkinliğinin artması,
- (i) Geniş aile otoritesinden kurtulma eğilimi,
- (j) Mevsimlik göçler,
- (k) Doğal afetler dolayısıyla mecburi yapılan göçler,
- (l) Siyasi sebepler, terör ve mezhepsel çekişmeler (Öztürk, 2006: 64–65).

Yukarıda sıralanan sebepler birçok akademik çalışmada köyün iticiliği ve kentin çekiciliği şeklinde tasnife tabi tutulmaktadır (Bayhan, 1997: 179).

Ülkemizde göç kararının alınması, çeşitli etkenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu etkenler bir bütün olarak değerlendirildiğinde gelişmemiş illerden gelişmiş illere, daha geniş bir açıdan bakıldığında da gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru nüfus hareketlerinin varlığı dikkat çekmektedir. Bu noktada yapılacak değerlendirmenin odak noktası iller arası ve bölgeler arası ekonomik, sosyal ve siyasi dengesizliklerin varlığı olmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye’de gerçekleşen göçün iç kısımlardan kıyılarına, doğudan batı yönüne doğru olmasının sebebi olarak, Doğu ve iç kesimlerin bölgesel geri kalmışlıkları, yüksek doğurganlık oranları, hızlı göç ve buna ek ve özel bir durum

olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan yoğun terör olaylarının sayılmaları mümkündür. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin sosyo-ekonomik geri kalmışlığı, coğrafi sebeplerden ötürü bölgede sanayileşmenin olmaması, kamu hizmetlerinin yeterince sunulmaması, eğitim hizmetlerinin yetersizliği, kentleşmenin gerçekleşmemesi ve be nedenle kentli yaşam standartlarının bulunmaması, toplumun gelişmesini ve ilerlemesini engellemektedir. Bunlara bir de terör olaylarının ve işsizliğin eklenmesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ne denli zorluklarla karşı karşıya kaldığını göz önüne sermektedir.

2.3.GECEKONDU

Kentleşme ve beraberinde getirdiği sorunlar deyince akla ilk geleni, belki de en önemlisi hiç kuşkusuz göç ve onun sonucu oluşan gecekondu sorunudur. Gecekondu, ister “hayati gerçeklerin, yetersiz kanunlara, nizamla ve yasaklara üstünlüğü” olarak veya çarpık kentleşmenin bir ürünü olarak görülsün gerçek olan bir şey varsa o da gecekondu olgusunun çok boyutlu bir sorun olduğudur. Gecekondulaşma, iktisadi, sosyal ve kültürel bir dizi uyumsuzlukları ve sorunları bünyesinde barındırmaktadır.

Gecekondu, kent kenar semtlerinde kurulan fakat sosyal ve ekonomik bakımdan kent hayatına (merkezine) bağlı bir yerleşme şeklidir. Sözlük manasıyla izinsiz olarak bir gecede kurulu verilen yapıdır. Genellikle bu evler izinsiz, gayri kanuni olarak yapılır. 1945'ten sonra kentleşmenin çok hızlı boyutlara ulaşmasına paralel olarak “gecekondu” olayı da sürat kazanmış ve sosyal yapı bakımından çözülmesi zorlaşan ağır problemlere yol açmıştır. Gecekondu artık bir kenar-semt yerleşme şekli olmaktan çıkmış, kalkınmanın sosyal ve ekonomik yönden ayrılmaz bir parçası olmuştur (Es ve Ateş, 2004: 221).

2.3.1. Kavram Olarak Gecekondu

Gecekondu teriminin tanımını yapmak sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Gecekondulaşmanın çeşitli yer ve zamanlarda, farklı şekil ve değişik yapılarda ortaya çıkması, “gecekondu” kelimesinin daha geniş ve kapsamlı bir anlam kazanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle günümüzde çeşitli gecekondu tanımlarıyla karşılaşılmaktadır (Doğan, 1990: 4).

Genel olarak gecekondu, imar kurallarına aykırı olarak, başkalarının ve özellikle kamuya ait arsalar üzerine bir gecede yapılan derme çatma konutlar diye tanımlanmaktadır. Oysaki günümüzde büyük şehirlerin çoğunda imar kurallarına aykırı olarak, kamu arazisi üzerine yapılan görkemli, çok katlı binalar da bulunmaktadır. Öyle görülüyor ki; bu tanım gecekondu kavramına tam anlamıyla açıklık getirememektedir (Doğan, 1990: 4).

1966 tarihli Gecekondu Kanunu’nda da yukarıdaki tanıma benzer bir tanım yapılmıştır. Bu kanuna göre, imar ve yapı mevzuatına ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar, gecekondu sayılmaktadır.

Bir başka tanıma göre gecekondu, “imar kanunlarına aykırı olarak, çoğu zaman ilkel, denetimsiz ve sağlık şartlarından da yoksun olarak, acele yapılmış konutlara verilen isimdir”. Bazı resmi kaynaklarda ise gecekondu, “kendisine ait olmayan yerde, imar kanununa aykırı olarak yapılan, alelacele yapılmış barınak” olarak tanımlanmıştır (Ayan, 1993: 71).

Yapılan tanımlarda genellikle, kanuna aykırılık, gayri sıhhiyet, kamunun veya başkasının arazisini sahiplenme ve derme çatma bir yapı, ortak unsurlar olarak kullanılmıştır. Bu unsurların varlığı halinde bile bir yapının gecekondu olduğunun söylenemediği durumlar da söz konusu olmaktadır. Öyle ki, arazi sahibinin yapacağı gayri sıhhi bir barınak olabileceği gibi, kamu arazisine yapılmış villa ve apartmanların varlığı da yine çelişkili durumlardandır. Bu bağlamda gecekonduyu tanımlayabilmek günümüzde daha zor bir hal almaktadır.

Doğan, daha kapsamlı bir gecekondu tanımını şu şekilde yapmaktadır. “İmar mevzuatına aykırı olarak, başkalarının arazisi ve arsaları üzerinde, çoğu zaman

alelacele ve gayri sıhhi olarak inşa edilmiş, sosyal hizmetlerden mahrum meskenlerdir”(Doğan, 1990: 6).

Yapılan tanımlar genellikle gecekonduların fiziki ve hukuki durumlarından hareketle yapılmaktadır. Günümüzde bir meskenin gecekondu olarak tanımlanması, sadece onun fiziki ve çevresel özelliklerine bakarak pek mümkün olmamaktadır. Nitekim burada göz önünde bulundurulması gereken hususlara bir de meskende ikamet edenlerin, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri de eklenmelidir.

2.3.2. Gecekondu ve Türkiye’de Gecekondulaşma

Kentleşme olgusunun sanayileşmeyle başladığı bir gerçektir. Ekonomik, sosyal ve demografik bir etkileşim süreci olan kentleşme olgusu bir takım sorunları beraberinde getirmektedir. Kentlerdeki farklı hizmet sektörlerinin varlığı, onu ekonomik açıdan bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Bunun yanında kentsel yaşam tarzı ve kentli olma arzusu, istihdamın üzerinde bir insan kitlesinin kentlere göç etmesine neden olmaktadır. Göç eden kesimin yoğunluğu, konut arzının sınırlı kalması ve göçerlerin maddi imkânlarının yetersiz olması, ortaya çıkan konut açığının gecekondularla karşılanması neticesini doğurmaktadır (Öztürk, 2006: 102).

Gecekondular, hızlı ve düzensiz kentleşmenin görüldüğü yörelerde ortaya çıkan kamuya veya özel şahıslara ait tapulu arazide kısa sürede yapılabilen, alt yapısı yetersiz bir konut tipidir. Günümüzde sanayileşmiş toplumlarda artan işgücü talebi, kırsal yörelerden getirilen nüfusla karşılanırken, bunun sonucunda doğan konut talebi, yine işçilerin konut sahibi yapılmasıyla çözüme kavuşturulmuştur. Bu dönemde açığa çıkan konut sorunu, sanayileşme ve kentleşme arasındaki dengenin muntazam olmasından dolayı kolaylıkla aşılmıştır. Ancak takdir edilir ki, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu durum, sanayileşme ve kentleşme arasındaki dengesizlik ve işgücü ihtiyacını karşılamak amacına dayanmayan göç olaylarının etkisiyle başlı başına bir sorun haline almıştır. Yetersiz mali imkânlarla sahip olan göçmenler, ucuza mal edecekleri barınakları kendileri yaparak, konut sorununa alternatif çözüm üretmişlerdir. Buradan hareketle “gecekonduların zorunluluğunun, bir

umutsuzluğun bazen de bir umudun yerleşme düzenine yansımalarıdır” denilebilmektedir (Öztürk, 2006: 102).

1979 yılında hazırlanan Dünya Kalkınma Raporunun konutlaşma ile ilgili kısmında, “konutlaşma ekonomik ve sosyal kalkınma için esastır” ifadesi yer alırken, “özellikle konutlaşma kavramı sadece barınak olarak değil, fakat aynı zamanda konutun içinde bulunduğu alan ve konutta oturanlara götürülen hizmetler bütünü” olarak ele alınmaktadır (Worldbank 1979’dan akt. Tatlıdil, 2003: 357).

Görüldüğü gibi konut sorunu giderek daha kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Geçmişte sadece fiziksel bir olgu olarak görülmekte ve karşılıklı maliyetlerin, alternatif malzemelerin bir fonksiyonu olarak ele alınmaktayken, son yıllarda konut olgusunun sosyal ve ekonomik boyutları önem kazanmıştır (Kerem, 1993: 9).

Göçün yoğunluğu nedeniyle büyüyen kentsel alanlardaki bu büyüme süreci, konut, alt yapı hizmetleri, sağlık, sosyal ve çevre koşulları üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Bu sebeptendir ki; Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin – sanayileşmekte olan ülkelerin– birçok kentinde, nüfusun yarısına yakın bir kısmı gecekondularında, gecekondular mekânlarında yaşamaktadır (Tatlıdil, 2003: 357). Bu sınıftaki ülkelerin sağlıklı konut tesis edememesinin sebebi, kırsal yörelerden kontrol edilemeyecek boyutta nüfusun kentlere göç etmesidir. Kent yaşamına uyumda sıkıntı yaşayan bu nüfus dilimi, planlı ve kentleşmiş mekânların dışında sınırlı koşullarda yaşamaktadır. Gerek ekonomik gerekse kentin sosyal yapısıyla bütünleşemeyen gecekondular, kent yönetimlerinin politikalarını sürekli olarak baskı altında tutmaktadırlar (Tatlıdil, 2003: 357).

Gelişmekte olan ülkemizde de –büyük olsun küçük olsun– kentlerin etrafını saran gecekonduların ortaya çıkışı ve gecekondularda oturanların sosyo-ekonomik orijinlerine bakıldığında, kırdan kente yönelik göçlerin başladığı tarihlerle, gecekonduların oluşum tarihleri arasında bir paralelliğin varlığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle göç ile gecekondular arasındaki ilişki, kır ve kent yaşam farklılıklarının

kentsel yerleşim alanı içinde yer alan gecekondu topluluğuyla birlikte irdelenmesini çağrıştırmaktadır (Tatlıdil, 2003: 359).

Kent toplumunun ayırt edici özelliği, kendi içinde ihtisaslaşmış hizmet ve sanayi sektörlerinin varlığı ile bu sektörlerde çalışan yine kendi içinde heterojen ve tabakalaşmış bir nüfusa sahip olmasıdır. Bu özellik mekânsal olarak iş yeri ve ikametlerin birbirinden ayrılmasını sağlamaktadır. Ancak sektörlerdeki uzmanlaşma ve farklılaşma arttıkça, üretim, dağıtım ve idare fonksiyonları, farklı mekânlara dağılmakta ve netice olarak bundan gelir elde edenler de gelirleri ölçüsünde kentin farklı yerlerine yerleşmektedirler. Kıray'ın ifadesiyle “kudretliler en itibarlı yerlerde ikamet ederlerken, istenilmeyen yerler de güçsüzlere kalmaktadır”(Kıray, 2003: 19).

Kırdan göç eden nüfusun mali durumları göz önünde bulundurulduğunda, gecekondu, göç edenler ve kentteki diğer yoksul kesim için arzu edilen bir yerleşim çevresi oluşturmaktadır.

2.3.3. Gecekonduların Sosyo-Kültürel Yapısı

Gecekondu genellikle büyük şehirlerin çevrelerinde yer almaktadır. Gecekondu büyük kentlerin merkezlerindeki “yoksul mahallelerden” aile yapıları, nüfus kökenleri, meslekleri, beklentileri, tutum ve davranışlarıyla farklılık arz etmektedir (Doğan, 1990: 10-11).

Gecekondu nüfusunun kaynağını kırdan göçen insanlar oluşturmaktadır. Kırsal yörelerden büyük kentlere belirli bir fiziksel çevrede kümelenerek, kendilerine has inanç ve değerleri, davranış ve tutumları hatta yaşam tarzlarını devam ettirmektedirler.

Göç edenler öncelikle kendilerinden daha önce göç etmiş akraba ve dostlarının bulunduğu gecekondu mekânlarını tercih ederek, kırsal bölgelerde yaşadıkları hayatı kentlerde de devam ettirmektedirler. Kıray, yeni bir gecekondu yerleşkesinin, kent çevresindeki bir alana aynı köy veya semtten birkaç ailenin gelip, konut yapmasıyla oluştuğunu söylemektedir (Kıray, 2003: 93). Öte yandan

gecekonduların özüdeki bu akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk gibi enformel etkileşim durumu, kentlileşme sürecinde etkili olmakta ve kırdan getirilen tutum ve davranış kalıplarının kentlerde sürdürülmesini kolaylaştırmaktadır. İlk önce kent hayatının ekonomik zorluklarıyla yüz yüze gelen bu nüfus grubu, üretime belirli bir katkısı olmayan, dağınık, küçük servis işlerinde çalışmaktadır. Kentsel yaşam maliyetini en aza indirmek için ucuz mekân, düşük kalitede malzeme kullanımı ve kent yaşamına uygun olmayan, kırsal yaşam tarzını sürdürme eğilimi göstermektedirler. Bundan dolayı kentte yaşayan gecekonduların nüfusunun köylü kalamadıkları gibi kentlileşemedikleri söylenebilir (Kıray, 2003: 21).

Sosyal şartlar çerçevesinde yapılacak değerlendirmelerde gecekondular ve gecekondular olmayan mntıkların varlığıyla kentlerde, yaşam kalitesi, ekonomik sınıf yapısı ve sunulan hizmet standartları bakımından ikili bir görüntü ortaya çıkmaktadır.

Bir tarafta, kent yaşamı içindeki sosyal hareketliliğe açık ve bu yaşam içerisinde etkin durumda olma eğilimi yüksek olan kentli nüfusu, diğer tarafta kent merkezini çevreleyen ve içinde barındırdığı düşük gelir grubundaki insanlara kent tipi yaşamın veremediği sosyal ve ekonomik güvenceyi, kendi bünyesinde tuttuğu değerler ve normlar sayesinde sağlamaya çalışan gecekonduların nüfusu bulunmaktadır.

Bunlara rağmen gecekonduların ailesi, ekonomik hayatındaki değişim ve kent hayatıyla yoğun temas sonucu sosyal etkenlerin de tesiriyle köy ailesi özelliğinden uzaklaşmaktadır. Geçimini sağlayacak bir iş bulan aileler zamanla şehre daha iyi uyum sağlamaktadır. Bu süreçte gecekonduların ailesi, şehir ailesi özelliğine yaklaştığı gibi, değer ve alışkanlıklar bakımından karışık bir özellik taşımaktadır (Doğan, 1990: 12–13).

Bu açıklamalara ek olarak kentlerde oluşan gecekonduların kültürünün diğer özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

Gecekonduların bölgeleri, sosyal hareketliliğin yoğun olduğu bölgelerdir. Gecekonduların insanının tamamının bölgeye yeni gelmiş olması, bunda önemli bir etkidir. Hayata yeniden başlama olarak görülen göç ve nihayetinde gelinen kentte, gecekonduların gelecekte beklenenleri olumlu ve yüksektir. Daha iyi eğitim, sağlık

hizmeti ve yaşam kalitesi ümitleri yüksek seviyededir. Ancak sonuçta beklentilerini gerçekleştiren az sayıdaki gecekondululardır.

Gecekondularda sosyal dayanışma ve yardımlaşma kent hayatından fazladır. Komşuluk ilişkilerinde geleneksel tutum ve davranışlar devam ettirilmektedir.

Gecekondularda sosyal kontrol köylere göre zayıflamaktadır. Buna karşın köylere göre zayıflayan kontrol mekanizmaları, kente göre daha etkindir.

Son olarak gecekondulu insanın kümelenmesinde rol oynayan faktörler, bölgeden bölgeye farklılık arz etse de; en çok akrabalık ve kısmen de olsa ideolojik faktörler etkili olmaktadır. Bu şekilde küçük gruplar oluşmakta böylece sosyal değişime karşı bir direnç gösterilmektedir. Cemaat bilincinin muhafazası bu şekilde daha kolay olmaktadır. Ancak yoğun ve karmaşık gecekondularda kanaat ve zihniyet birliğine pek fazla rastlanılmadığı söylenmektedir (Doğan,1990: 14–15).

2.3.4. Gecekonduların Ekonomik Yapısı

Gecekondulu, genellikle ekonomik imkânları zayıf olan insanların barınma ihtiyaçlarını karşılama amacıyla yaptıkları bina ve bu binaların bulunduğu, kendine has toplumsal özellikler sergileyen yerleşim alanıdır.

Kente göç eden kırsal kesim insanı, kentleşmenin ve sanayileşmenin gerektirdiği uzmanlık vasıflarını taşıyamıyorsa, çeşitli hizmet sektörlerinde düşük ücretle vasıfsız işçiler olarak çalışmaktadırlar. Her ne kadar bu işlerden elde ettikleri gelir, tarım sektöründen elde ettiklerinden fazla olsa da kentlerde yaşayanlara oranla gelirleri düşüktür. Bundan dolayı gecekondulu aileleri geldikleri köylerinden bağlarını tam olarak koparmamakta, bir kısım gıda ihtiyaçlarını yine köylerinden temin etmektedirler.

Gecekondulu ailelerinde aile bireylerinin çoğu farklı hizmet sektörlerinde çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. Bundan dolayı ilerleyen süreçte kimi gecekonduların ekonomik durumlarının iyiye gittiği söylenmektedir (Doğan, 1990:

17). Ayrıca, gecekonduların kentlerle birleşmesi ve ulaşım imkânlarının artması gecekondulara verilen tapularla birlikte arazinin kıymetlenmesi gecekonduluyu bir anda zengin yapabilmektedir

Görüldüğü üzere her ne kadar gecekonduların sosyo-kültürel yapısından bahsedilse de sosyal bir süreç olan göç ve gecekondulaşmada, sosyolojinin diğer kurumlarından ekonomi neredeyse her özelliği etkilemektedir.

2.3.5. Gecekonduların Siyasi Yapısı

Gecekondu bölgelerinin ilk kurulduğu yıllarda gecekondu ailelerinin siyasi faaliyetlere fazla ilgi duymadıkları, sonrasında ise siyasi ilginin arttığı söylenebilir. Kırsal alandan kente gelip yerleşen gecekondu nüfusunun siyasi katılmada sergilediği en yaygın davranış biçimi seçimlerde oy kullanmadır. Siyasi ilgi, siyasi bilgi, siyasi partilere üyelik gibi siyasi katılım davranışları fazla görülmemektedir (Sağ, vd, 1997: 421).

Gecekondular siyasiler için oy yığındır. Zira ülkemizde oy alabilmek için kamu arazilerinin tapularını gecekondulara dağıtan siyasi parti sayısı oldukça fazladır. Kent mekânlarıyla gecekondu mekânları arasındaki sosyal eşitsizlikler, seçilmişler tarafından gecekonduların siyasi iradelerini etkilemek üzere özellikle seçim dönemlerinde giderilmeye çalışılmaktadır. Bu durum köylerinde daha muhafazakâr bir siyasi görüşü olan ve kentte de bunu devam ettiren gecekondu nüfusunun, siyasilere ve siyasi partilere güvenmedikleri halde (Sağ vd, 1997: 422), siyasi tercihlerinde daha faydacı ve menfaatlerine uygun davranış sergilemektedirler. Gecekondu nüfusu siyasi partiler için iyi bir yatırım aracıyken, gecekondular da bu durumu kendileri lehine kullanmaktadır.

Gecekondularda bireysel oy yerine akrabalar olarak aynı partiye toplu oy verildiği görülmektedir. Ayrıca siyasi konuların her ortamda konuşulmasından çekindikleri belirtilmektedir (Sağ vd, 1997: 422).

Kente yeni göç eden nüfusun kentte karşılaştıkları zorluklar ve yaşam tarzlarındaki farklılıklar, özellikle gecekondualarda akraba ve hemşeri ilişkilerinin daha yoğun yaşanmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum onlara bir dayanak sağlamaktadır. Hemşerilik bağının en çok bilinen yanı ekonomik olanıdır. Çünkü kente gelenlerin çoğunun en önemli ihtiyaçlarından biri iş, diğeri ise barınma ihtiyacıdır. Bu açıdan kentlere bakıldığında yerleşim yerlerinin gelinen yörelere göre çizilir hale gelmesi ve bazı hizmet sektörlerinde hemşeri tekellerine benzer durumların ortaya çıktığı görülmektedir (Önen, 1997: 451).

Hemşerilerin bir araya gelmesi ve sayısal çoğunluk oluşturmaları aynı zamanda seçmen bazında siyasi bir gücün ortaya konması demektir ki; bu da siyasi konularda söz sahibi olma, alınan kararlarda etkili olma ve baskı unsuru olarak kentin yarattığı fırsatlardan pay almayı sağlamaktadır (Bal, 1997: 431).

Gecekonduların siyasi yapılarında, göç sonucu oluşan gecekondu bölgeleri ve bunların terör eylemleriyle olan ilişkileri bağlamında değinilmesi gereken farklı bir nokta da, ideolojik birliktelik ve etnik yakınlık gibi nedenlerle bir araya gelen göçmenlerin oluşturduğu gecekondu yerleşimlerinde gerçekleşen siyasi şiddet hareketleridir. Bunun yanında eylemcilerin yerleşim yeri olarak gecekondualarda ikamet etmeleri ya da gecekondualarda barınmayı tercih etmeleri de ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur.

Bazı gecekondu bölgelerinde, devlet otoritesini sarsmak, siyasi iradeyi etkilemek, kendilerine taraftar toplamak ve toplumun daha geniş bir kesiminde korku ve panik havası oluşturmak amacıyla terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi, şiddetin siyasi yapı içinde az veya çok kullanıldığının göstergesidir.

2.4. Göç, Gecekondu Ve Terör

2.4.1. Terörden Kaçış Olarak Göç ve Gecekondu

Ülkemizde teröre bağlı olarak gerçekleşen göç hareketi, yoğun olarak 1980'li yılların başından itibaren 1995 yılına kadar sürmüştür. Özellikle bölücü/ bölgeci terör

örgütünün (PKK) şiddet eylemlerine maruz kalan halk, bazı yanlış güvenlik uygulamalarının da zorlamasıyla kendi köy ve topraklarını bırakmak zorunda kalmışlardır. Doğu Anadolu Bölgesinde Elazığ İli'ne terör nedeniyle gerçekleşen göç üzerine yapılan bir alan çalışmasında, göç edenlerin öncelikli sebebi (% 47) can güvenliğinin kalmaması iken ikinci sebep (% 34) PKK terör örgütünün baskısı olarak tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken üçüncü sebep de (% 23,5) teröre olan finansal ve aynı yardımın engellenmesi amacıyla bölgede yaşayan halkın göçe zorlanmasıdır (Sevim, 2000: 93–94). Göçe sebep olan diğer ekonomik ve sosyal faktörlerin yanı sıra ülkemizde yeni tür bir göç dalgası da yaşanmaya başlamıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kırsal kesimlerinden Batı bölgelerine ya da bölgenin büyük kent merkezlerine doğru gerçekleşen göç hareketindeki artış ve düşüş, PKK terör örgütünün eylemselliği ile paralellik arz etmektedir. Örgütün hedefi haline gelen kırsal yörelerden kentlere doğru gerçekleşen bir göç olayının varlığı görülmektedir. Bu noktada göçün ana sebebi terör olmaktadır. Ancak ekonomik düzensizlik ve işsizlik gibi göç sebepleri bütünüyle görmezden gelinmemelidir.

Terörden dolayı gerçekleşen göçü de iki yönden ele almak mümkündür. Birincisi, doğrudan terörün şiddetinden kaynaklanan korku ve can güvenliğini sağlama endişesinin yol açtığı göçtür. Bu durum doğrudan teröre maruz kalan birey veya topluluklar için geçerli olmaktadır. İkincisi ise, terörün amaçlarından biri olan, devlet otoritesinin teröre yanlış tepki vermesinin, şiddete yönelmesinin neticesi olarak, güvenlik güçlerinin yanlış uygulamalarının yol açtığı göçtür (Gündüz ve Yetim, 1997: 112). Ayrıca terör nedeniyle sosyal projelerin gerçekleştirilememesi, kalkınma faaliyetlerinin aksaması, bölgeye kaynak aktarımının sağlıklı yapılamaması, aşiret kültürünün bölge kalkınmasını olumsuz etkilemesi gibi durumlar, terörün dolaylı olarak göçe neden olduğu durumlardır.

Terörün neden olduğu göçlerde de varılan yerde, vasıfsız işçiler için iş alanlarının bulunması, varılan yerin daha önceden biliniyor olması veya akraba, eş, dost ve hemşehrilerin orada yaşıyor olması önem taşımaktadır.

Her ne kadar da terör, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göçün asıl sebebi olarak görülse de, göç olgusunun ekonomik ve sosyo-kültürel boyutu da her zaman mevcuttur. Terör sebebiyle Batı'daki veya bölgedeki büyük kentlere göç eden aileler, genellikle düşük ücret karşılığı inşaat, tarım işçiliği ve basit hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Kırsal kesimden gelirken hiçbir birikimi ve sosyal güvencesi olmayan bu aileler, barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kent toplumunda bir rant haline dönüşen gecekonduya yönelmektedirler. Gecekondu kent toplumunun yaşam tarzına ve ekonomisine uyum sağlama sürecinde göçmenler için bir tampon durumundadır.

Kentli aileler ile göçmen aileler arasındaki ekonomik farklılık, doğrudan yaşanılan yerler ve kültürler arasına belirgin bir çizgi çekmektedir (Gündüz ve Yetim, 1997: 112). Bundan dolayı göç neticesi kentlere gelen terör mağduru insanlar, kentlerde yaşadıkları gecekondu bölgelerinde kentle bütünleşmede zorluk çekmektedirler.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki PKK terörü ve terörün dolaylı sonuçlarının zorlamasıyla Batı illerine gelen ailelerin genellikle, sanayileşmiş şehirlere ve geniş çalışma alanlarının ve günü birlik işlerin bulunduğu güney illerine yerleştikleri görülmektedir. Güneydoğu ile Batı güzergâhı üzerinde bulunan güney sahil kesimindeki illerden Adana, Mersin, Antalya yoğun göç almaktadır. Bu bölgelere yerleşen terörden kaçmış göçmen ailelerden göç ettikleri toplumla bütünleşmeyi başaranlar olduğu gibi, kendileri terörden dolayı göç etmişken, vardıkları yerde yeniden terör örgütünün propagandasına maruz kalıp, terör örgütü yandaşı olanlar da mevcuttur.

2.4.2. Teröre Kaynak Olarak Göç ve Gecekondu

Terör, toplumun içinde taşıdığı huzursuzluklardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, kırsaldaki makineleşme ile birlikte tarım sektörünün daralması, işsizliğin artması, kimlik ve ideoloji temelli çatışmalardan bunalma ve kırsaldan kaçma, kent kültürünün ve yaşam biçiminin çekici etkisi, ulaşım ve iletişim imkânlarının

yaygınlaşması neticesinde başlayan göçler, göç neticesinde varılan yerde ortaya çıkan konut ve barınma sorunu, mali imkânsızlıklar, sosyal ve kültürel çatışma, kentlerde işsizliğin artması gibi durumlar, toplumu huzursuz eden nedenlerden sadece bazılarıdır.

Siyasal şiddetin yani terörizmin anlatıldığı bölümlerde, terörü ortaya çıkaran sebeplere bakıldığında toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasal meselelerin belli bir kesimi huzursuz etmesi temel nedendir. Huzursuz kesim kendilerince benimsedikleri ideoloji temeline dayanan bir devlet ve toplum yapısıyla mevcut sorunları aşacaklarına inanmaktadırlar. Bu nedenle gizlice örgütlenen bu kesim, meşru iktidara yönelik şiddet hareketlerine başvurmaktadır.

Terör ve terörizme en elverişli ortam, toplumda dayanışmanın zayıfladığı, sosyal adaletin umursanmadığı ortamdır. Terörün hedefi sosyal sistemin dayanağı olan değerler sistemidir. Mevcut sistemden hoşnut olmayan ve değişmesi gerektiğine inanan fakat mevcut hukuki ve siyasi yollarla buna imkân bulamayan bazı insanlar şiddeti araç olarak seçmektedirler. Kentlerde kentlileşemeyen nüfusun terörü seçmesi bu açıdan değerlendirilmelidir (Korkmaz, 2000:271).

Kentsel alt yapı ve üst yapı hizmetlerinin tam olarak yerine getirilmediği gecekondü bölgelerinde yaşayan insanlar, kentlilere göre fakir, kamu hizmetlerinden tam olarak faydalanamayan, toplumda siyasi yönden seçim dönemlerinde kullandıkları oydan başka bir etkinliği ve baskı gücü olmayan, eğitim, sağlık hizmetlerinden zamanında ve yeteri kadar yararlanamayan bireyler olarak görüldüğünde, bu kişilerin mevcut siyasi ve idari yapıya karşı muhalif bir cepheye çekilmelerinin ve daha da marjinalleştirilmelerinin hiç de zor olmayacağı görülmektedir. Nitekim terör örgütleri, gecekondü bölgelerinde yaşayan insanların bu durumlarını kışkırtma ve propaganda malzemesi olarak kullanmakta ve kendisine sempatican kitlesi oluşturmaktadır.

Kırdan kente göç eden insanlar başta işsizlik, konut, hayat pahalılığı gibi birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Kentlerde genellikle sağlıksız mekânlarda yaşamlarını devam ettirirken, güvenceli ve sürekli bir iş imkânına sahip

olamamaktadırlar. Ayrıca çok çocuklu ve eğitim seviyelerinin düşük olması uyum problemini artırmaktadır. Yaşanılan olumsuzluklar ve kentle bütünleşememe süreci göç eden bireyleri olumsuz olarak etkilemekte ve suça eğilimli hale getirmektedir. Terör örgütleri, bu durumu istismar ederek propaganda malzemesi yapmaktadırlar. İhtiyaçlarını meşru vasıtalarla karşılayamadıkları zaman, yaşadıkları gerginliği sisteme tepki olarak yöneltmekte ve bu hoşnutsuzluk teröre ve huzursuzluğa sebep olmaktadır (teror.gen.tr, 2005).

Özellikle etnik temelli bölücü terör örgütlerinin mahalle mahalle örgütlenmeye çalışmaları ve aynı etnik kökenden gelen insanları bir arada tutarak şiddet hareketlerine çekme çalışmaları bu yönlü değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur.

Komünist ideolojiyi benimseyen terör örgütleri propaganda amaçlı bildiri dağıtımı ve halkı örgütleme çalışmalarını yoksul gecekondü bölgelerinde yürütmektedir. Dini motifli terör örgütleri de gecekondü bölgelerine yönelerek, sempatizan kitlesini artırma gayretleri içindedir.

Kentlerin heterojen yapısı ve insanlar arası ilişkilerin zayıf olması, terör örgütlerinin propaganda faaliyetlerinde başarısız olmasına neden olmaktadır. Eğitimin yüksek olduğu ve demokratik katılım zihniyetinin olgunlaştığı yerlerde, terörün tutunamadığı görülmektedir. Buna rağmen terör örgütleri, üniversitelerde ve kentlerde birebir ilişki kurma ya da kentsel siyasi yaşama uygun, parti, dernek, sendika veya platform gibi legal kurumlar vasıtasıyla sempatizan kitle oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Sempatizan kitle büyüklüğü terör örgütlerince çok önemlidir. Zira ilerleyen süreçte eylemci grupların, militanların seçimi, bu geniş kitle içerisinde yapılacaktır. Militan düzeyde örgüt üyelerinin varlığı örgütün varlığı ve devamlılığı ile eş anlamlıdır. Nitekim terör örgütlerinin varlığı, yaptıkları ses getirici eylemlerle mümkün olmaktadır.

Göç neticesinde kente gelen yoksul gecekondü bölgeleri, kentle bütünleşmeyi gerçekleştiremedikleri durumlarda, terör örgütlerinin düzene karşı çıkan ideolojik

veya kimlik temelli öğretilerini kendilerine rehber edinebilmektedir. Böylece terör örgütüyle tanışan, yoksul ve toplumla bütünleşememiş bazı gecekondü gençleri, örgütlerin “mahalle” ve “kent komiteleri” veya sözde “dayanışma ve yardımlaşma dernekleri” içerisinde teorik ve pratik eğitimlere tabi tutulmaktadır.

Bu durum, aşırı sol terör örgütlerce, öncelikle demokrasi, yoksulluk, insan hakları ve toplumun ekonomik sınıfsal katmanları gibi konular altında örtülü bir şekilde işlenip halkın beğenisi ve onayını alma şeklinde gerçekleşmektedir. Bu sorunların çözümlerinin ancak bir metotla sağlanabileceği savından hareketle, “eşitlik”, “adalet” gibi kavramların büyüğü havası eşliğinde ideolojik çözümlenmelerini ortaya koymaktadırlar. Halkın sempatisi kazanıldıktan sonra, halk örgüt ideolojisi ile örgütlenmeye çalışılmaktadır. Bu aşamadan sonra, sempatizan gruplar içerisinde pratik şiddet eylemleri için eylemci gruplar oluşturulmaktadır.

Din motifli terör örgütleri de benzer bir yolla, sempatizan kitle oluşturma gayretindedirler. Hizbullah terör örgütü örneğinde olduğu gibi gecekondü mahallelerinde kurulu bulunan okuma salonları ve yardımlaşma dernekleri vasıtasıyla halkı, özellikle gençleri çevrelerine toplamakta ve “tebliğ” yapmaktadırlar. “Yaşanılan İslam’ın yozlaşmış İslam olduğundan” bahisle, kendi ideolojik din tanımlamalarıyla cemaatleşme faaliyetleri sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Etnik, bölücü terör örgütleri ise genellikle etnik bağı (kürt- zaza milliyetçiliği gibi...) kullanarak sempatizan toplamaya çalışmaktadır. Bu durum diğer terör örgütlerine göre sempatizan toplamayı daha da kolaylaştırmaktadır. “Ezilen, sömürülen ve varlığı inkâr edilen halk” söylemleriyle girişilen propaganda faaliyetleri, kapalı, homojen gecekondü toplulukları üzerinde genellikle etkili olmaktadır. Ülkemizde PKK terör örgütünün semt yapılanmalarına bakıldığında genellikle gecekondü bölgelerinde örgütlendikleri dikkat çekmektedir. Öyle ki 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde gecekondü bölgelerinde kendi adaylarını çıkarırken, kentleşmiş yerlerde sosyalist gruplardan adaylar çıkarmışlardır.

Görüldüğü gibi terör örgütleri sempatizanlarını ve eylemci gruplarını çoğunlukla gecekondü bölgelerinde yaşayan insanlardan karşılamaktadır. Bunda

genellikle ekonomik ve sosyo- kültürel uyumsuzlukların ve siyasi faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

2.4.3. Teröre Mekân Olarak Gecekondu ve Göç

Teröre mekân olarak göç ve gecekonduyu incelerken konuyu, iki yönden ele almak gerekmektedir. Birincisi terör örgütü sempatzanı kitlenin yerleşme biçimi ve neden kentlerin tercih edildiği meselesidir. İkincisi ise; terör eylemlerinin mekânsal açıdan değerlendirilmesidir.

Öncelikle hiçbir zaman bir toplum, bütünüyle terörist olmamaktadır. Terörizmde bir ideoloji etrafında, şiddeti benimseyen bir grubun varlığı gerekmektedir. İdeolojik örgütlenme de bir çekirdek kadro tarafından yürütülmektedir. Bu gruptan türeyen halkalar genişlediği ölçüde örgütler büyüme kaydetmekte ve alanlarında daha da uzmanlaşmaktadırlar. Bu uzmanlaşmayla, siyasi propaganda ve eğitim organı ile silahlı eylem grupları ayrılmaktadırlar. Siyasi organlar, propaganda, sempatzan kazanma ve eğitim çalışmaları yaparken, silahlı eylem grupları – bunların her terör örgütünde farklı bir ismi vardır– örgüt adına eylemler planlamakta ve gerçekleştirmektedirler.

Bu noktada propaganda faaliyetlerinin yapıldığı yer ve pratik eylemler (illegal içerikli pankart asma, yazılama, bildiri dağıtma gibi...) ile daha yoğun şiddet eylemlerinin (bombalama, silahlı saldırı ve kundaklama gibi...) yapıldıkları yerler birbirinden fark göstermektedir.

Eğitim çalışmaları ve sempatzanlara yönelik propaganda faaliyetleri çoğunlukla terör örgütlerinin taban buldukları veya bulmayı umdukları, kentleşme kriterlerine uymayan gecekondu bölgelerinde yapılmaktadır. Böylelikle gecekonduların dışı kapalı sosyal ortamı ve kent hayatına kıyasla kendi içerisinde sıkı etkileşim durumu, örgütlerin daha zor çözülmesini sağlamaktadır. Halkla sürekli iç içe olmak, devlet mi örgüt mü ikilemi neticesinde çevre halkın örgüt yanlısı bir

tutum sergilemesini de sağlamaktadır. Bundan dolayı örgütler, örgütlenme ve eğitim faaliyetlerinde gecekondu bölgelerini tercih etmektedir.

Eğitim faaliyetleri sürdürülürken, mevcut gündem içinden propaganda malzemesi olabilecek konular hakkında basın açıklamaları ve oturma eylemleri gibi kitlesel demokratik eylemlerde bulunmaktadırlar. Ancak bununla kalmayıp, lastik yakma, yol kapama, molotof kokteyli atma, güvenlik güçlerine saldırma gibi pratik eylemlerle örgüt, varlığını sempatanlarına ve üyelerine hissettirmektedir. Bunlardan birinci kesim eylemler için kent merkezleri kullanılırken, ikinci kesim illegal eylemlerde mekân olarak gecekondu bölgeleri kullanılmaktadır.

Yukarıda ifade edilen eylemlerin gecekondu bölgelerinde yapılmasının nedeni ise, gecekonduardaki fiziki alt yapı ve üst yapı yetersizliklerinin örgütlerin lehine bir durum olmasındandır.

Gecekondu mahallelerindeki yolların düzensiz olması, aydınlatmanın yeterli yapılmaması, park, bahçe ve benzeri sosyal tesis imkânlarının olmayışı ya da az olması, bunlara bağlı olarak kamu denetiminin kentsel mekânlardaki gibi yapılamaması gibi nedenler, bu bölgeleri suç işlemeye müsait alanlara çevirmektedir.

Gecekondu mekânlarıyla ilgili bir başka husus, örgütlerin silahlı kanat üyelerinin barınma ihtiyaçlarını yine bu bölgelerden karşılamaya çalışmasıdır. Ancak bu durum her örgütte aynı değildir. Nitekim aşırı sol ve din motifli terör örgütlerinin hücre tipi yapılanmaları, barınma için yabancılaşma olgusunun fazla olduğu kentli mekânları kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Ancak ülkemizdeki bölücü terör örgütünün barınma ihtiyacını terör örgütüne yakın ailelerin evlerini kullanarak karşıladığı bilinmektedir.

Terörün genellikle kentleri seçmesinin nedenlerine ilişkin olarak şunlar sıralanabilir (Keleş ve Ünsal, 1982: 33).

(a) Büyük yerleşim ve toplumsal hareketlilik birimleri olan kentlerde, eylemler daha kolay yapılabilir ve eylemciler göze çarpmadan gizlenebilirler.

(b) Kentlerde insanların birbirlerini tanımamasından faydalanarak bir yerden bir yere daha kolay gidebilmekte ve güvenlik güçlerince takipleri ve yakalanmaları zorlaşmaktadır.

(c) Kırsal bölgelerde halkın desteğini almak gerekirken büyük kentlerde böyle bir zorunluluk yoktur.

(d) Nüfus ve yerleşim alanı büyüyen kentlerde halkın ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan zorluklar, toplumsal sorunların atması, eşitsizliklerin yoğunlaşması, terör örgütlerini bu mutsuz ve umutsuz kesimleri kullanma yoluna götürmektedir.

(e) Toplumsal olaylar açısından büyükşehirlerin tercih edilmesinin nedeni kamuoyunun daha fazla dikkatini çekebilmesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADANA İLİ ÖRNEĞİNDE GECEKONDULAŞMA

GÖÇ VE TERÖRİZM

Bu araştırma, günümüzde yoğun olarak kullanılan siyasi şiddet olgusunu, çağımızın iletişim teknolojilerindeki gelişimine paralel olarak artış gösteren göç ve

bu süreçte meydana gelen toplumsal ve mekânsal değişimin terör faaliyetleri üzerine yaptıkları etkileri değerlendirmek için yapılmaktadır.

Günümüzde terör eylemleri, kamuoyunda buldukları ilgi ve korku üzerinden, başarılı veya değil şeklinde değerlendirilmektedir. Bunun için kentleşen dünyada, insanların yoğun olarak yaşadığı yerler, yani kentler, terör örgütlerinin vazgeçilmez eylem mekânları ve eleman kaynakları haline gelmektedir.

Ülkemizde yaşanan yoğun terör faaliyetlerinin gerçekleştiği yerlere bakıldığında, yaşanan göç olgusu neticesinde kentlerden ayrı olarak oluşan yerleşim birimleri, gecekondular dikkatleri çekmektedir. Bu çalışma, göç ve gecekondulaşmanın terörü nasıl ve ne şekilde etkilediğini ortaya koyma amacını taşımaktadır. Bu doğrultuda terörle mücadelenin sosyal boyutunun önemini vurgulamaktadır.

3.1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Araştırmaya ilişkin genel bilgiler başlığı altında, yapılan **geriye dönük** çalışmanın amacı, önemi ve temel hipotezleri üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın en temel amacı, **göç ve gecekondulaşma olgusunun terör olayları üzerindeki etkisinin ortaya konmasıdır**. Araştırmayı önemli kılan en temel faktör ise, iç göçün yoğunluklu olarak yaşandığı ülkemizde, göç sonucu oluşan mekânlarda meydana gelen terör olaylarının fazlalığıdır. Son olarak bu başlık altında belirtilen amaçlara ulaşabilmek için kullanılan hipotezler yer almaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Bilindiği gibi yaşadığımız çağ göç çağıdır (Somersan: 2004). Tüm dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler ve uluslar arası ilişkilerdeki değişim ve gelişim neticesinde göç olayları artan bir eğilim izlerken, ülkemizde de göç hareketleri hem yurt dışına hem de yurt içinde bir yerden başka bir yere gerçekleşmektedir.

Önceleri göç, sadece bir nüfus hareketi olarak görülürken, günümüzde bu olgu ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri olan ve buna bağlı olarak toplumu her yönden etkileyen bir olgu olarak kabul edilmektedir.

Ülkemizde yaşanan bir diğer sosyal ve siyasal sorun ise, siyasal şiddet hareketlerinin yoğunluğudur. Öyle ki ülkemiz, tecrübesiyle çoğu dünya ülkesine terörle mücadele konusunda eğitim verecek konuma gelmiştir. Terör örgütlerinin ve eylemlerinin yaşanan yerle ilişkisinin olduğu düşünülmektedir. Buna göre göç, gecekondulu ve terör olaylarının birbirini etkilediği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, ülkemizde yaşanan göç hareketlerinin kırsalın itici etkisinde meydana geldiği ve terör olaylarının itici etkenlerden biri olduğunu belirlemek, göç alan bir il olan Adana'da göç sonucu oluşan gecekondulu bölgeleriyle, terörist örgütlenmelerin ve terör eylemleri arasındaki bağı ortaya koymaktır.

Bu amaçla Adana İli'nde 2001–2006 yılları arasındaki adliyeye sevk edilen terör olayı şüphelilerinin eğitim, cinsiyet, göç edip etmedikleri, yaş ortalamaları ve ikametlerine ilişkin veriler derlenerek bunların birbirleriyle olan ilişki durumları ortaya konmaya çalışılmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde son yıllarda göç ile ilgili çalışmalar artsa da, konu genellikle kent planlaması, kentleşme politikaları ve mimarlık alanlarıyla sınırlı kalmıştır. Ayrıca kentleşme ve göç konularının suç ile ilişkisini ele alan çalışmaların sayısının azlığı bir yana, suçun özel bir şekli olan terör suçlarıyla ilgili çalışmalar da konuyu kent ve siyasal şiddet hareketleri olarak ele almıştır.

Ayrıca ülkemizde nüfus verilerine ulaşmadaki sorun, göçün tespiti ve neticeleri üzerine yapılan çalışmalarını olumsuz yönde etkilemekte, çalışmalarını kısır

kalmasına sebep olmaktadır. Buna ek olarak devlet arşivlerine ulaşmak ve kullanmak da henüz aşılmaya başlanan bir engeldir.

Bu şartlar altında, kent, göç ve neticesinde oluşan gecekondü kesiminin terörle olan ilişkilerini ele almak, eksikliklerine rağmen, literatüre katkıda bulunacağından önem arz etmektedir.

3.1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Teorik kısımda tartışılan konular çerçevesinde, Adana ilinde adliyeye sevk edilen terör olayları ile ilgili hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H₁: Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayı sayısında 2001 yılından günümüze kadar anlamlı bir artış vardır.

H₂: Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışanların büyük bir çoğunluğu göçmendir.

H₃: Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışanların gecekondü bölgelerinde ikamet etmeleri ile olaya karışmaları arasında bir ilişki vardır.

H₅: Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile gecekondü bölgesinde ikamet edip etmemeleri arasında bir ilişki vardır.

H₆: Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişilerin göç edip etmemeleri ile meslekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1.5. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, 2001-2006 yılları arasında Adana ilinde meydana gelmiş ve adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin cinsiyet, yaş, eğitim durumları, meslekleri, gece kondu da ikamet edip etmedikleri, Adana'ya göç edip etmedikleri, üyesi oldukları terör örgütleri ve olayların olduğu yılların incelenmesini kapsayan, göçün terör olaylarındaki etkisini ortaya koymayı hedefleyen retrospektif bir çalışmadır.

3.1.6. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Ana kütle, geçmişten günümüze kadar tüm Türkiye'de meydana gelen terör eylemleridir. Ancak araştırmada Adana ili ve bu ilde 2001-2006 yılları arasında meydana gelen terör eylemleri alınmıştır.

Adana'da 2001-2006 yıllarında meydana gelmiş ve adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin oluşturduğu yığın örneklemeimizi oluşturmaktadır. Adana'da 2001-2006 yılları arasında adliyeye sevk edilen 177 terör olayı gerçekleşmiş ve bu terör olaylarına toplam 797 kişi karışmıştır.

3.1.7. Verilerin Toplanması

Araştırmadaki veriler, Adana Emniyet Müdürlüğü TEM Şube Müdürlüğüne 3713 Sayılı Kanun hükümlerince Adana Adliyesi'ne sevk edilen olayların arşiv bilgilerinden derlenmiştir.

3.1.8. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak, “SPSS 15.0” ve “Minitab 14” paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde, terör olaylarının zamana göre değişimini ortaya koyabilmek için trend analizi, kategorik iki değişken arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek için ki-kare testi, terör olayına karışan kişiler arasında ilgilenilen özelliğe sahip olanlarla ilgili varsayımların testinde oran testi kullanılmıştır. Ayrıca göz önünde bulundurulan değişkenlere ait çapraz tablolar oluşturularak frekans ve yüzde analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulguların yorumlanmasını kolaylaştırmak için, üç boyutlu pasta ve bar grafikleri kullanılmıştır. Grafikler “Microsoft Excel” programı kullanılarak elde edilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olay ve terör olayına karışan kişilerin sayısı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olay sayısı ve terör olayına karışan kişilerin sayısı

Yıl	Olay Sayısı	Olaya Karışan Kişi Sayısı
2001	19	129
2002	11	147
2003	26	159
2004	17	63
2005	48	138
2006	56	161
Toplam	177	797

Adana’da 2001-2006 yılları arasında adliyeye sevk edilen 177 terör olayı gerçekleşmiş ve bu terör olaylarına toplam 797 kişi karışmıştır. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olay sayısının en fazla olduğu yıl 56 terör olayı ile 2006 yılı, en az terör olayın sevk edildiği yıl ise 11 terör olayı sayısı ile 2002 yılıdır.

Yıllara göre terör olaylarında bir artış olup olmadığını tespit etmek için trend analizi uygulanacaktır. Trendin belirlenmesi için En Küçük Kareler yöntemi kullanılacaktır. Bu yöntemde yıllar x bağımsız değişken, terör olayı sayısı ise y bağımlı değişken olarak kabul edilir. Bağımsız değişken olarak kabul edilen yılların kodlaması serinin tek ve çift olmasına göre gerçekleştirilir. Seride tek sayıda gözlem varsa, zaman sütununda tam ortadaki değer orijin olarak alınarak sıfır değeri konur. Bundan öncekilere -1,-2,-3, vb; sonrakilere ise +1, +2, +3 değeri verilir. Seride çift sayıda gözlem varsa, zaman sütununda tam ortadaki iki değerden büyük olana +1, küçük olana -1 değeri verilerek +3, +5, ... ve -3, -5, ... konularak kodlama yapılır. Kodlama sonrası elde edilen zaman serisi Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olay sayısına ait zaman serisi

Olay Sayısı	Zaman
y_i	x_i
19	-5
11	-3
26	-1
17	+1
48	+3
56	+5

En küçük kareler yöntemi ile gerçekleştirilen trend analizi sonucunda elde edilen parametre tahminleri ve anlamlılık testleri Tablo 5’de verilmiştir.

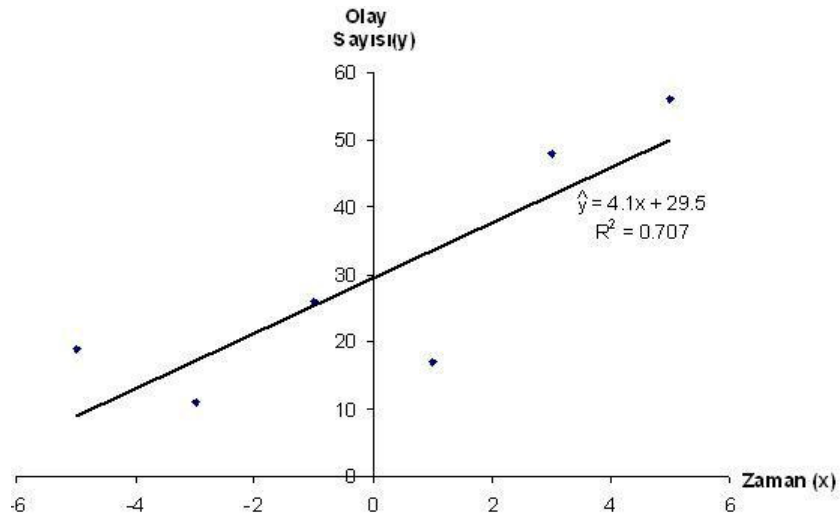
Tablo 5. Parametre tahminleri ve parametrelerin anlamlılık testleri

Parametre	Parametre Tahmin	Standart Hata	t_{hesap}	p
Zaman (x_i)	4.1	1.321	3.103	0.036
Sabit	29.5	4.513	6.537	0.003

En küçük kareler yöntemi ile gerçekleştirilen trend analizi sonucunda elde edilen trend modeli,

$$\hat{y}_i = 29.5 + 4.1x_i$$

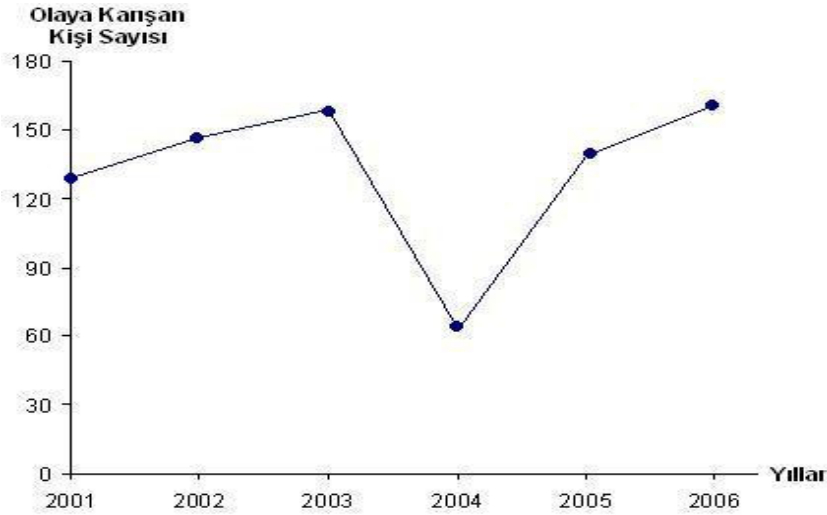
şeklindedir. Tablo 4 incelendiği modelin zaman değişkeninin Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayı sayısını açıklamada 0,05 önem düzeyine göre önemli dolayısıyla modelin anlamlı olduğuna karar verilmiştir ($p = 0.036 < \alpha = 0.05$). Modele göre, zaman ile terör olayı sayısı arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Zaman değişkeninde meydana gelen bir birim değişime karşın terör olayı sayısında yaklaşık 4 birimlik bir artış olmaktadır. Bu sonuç, “Adana’da adliye’ye sevk edilen terör olayı sayısında yıllara göre artış vardır.” varsayımımızı doğrulamaktadır. Elde edilen trend denkleminin grafiği Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayı sayısına ait trend denkleminin grafiği

Zamanın terör olayı sayısında meydana gelen değişimi açıklama yüzdesi olan belirlilik katsayısı $R^2 = 0.707$ olarak bulunmuştur. Buna göre Adana’da meydana gelen terör olayı sayısındaki değişimin %70.7’si zaman ile açıklanabilmektedir.

Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin sayısının yıllara göre değişimini gösteren çizgi grafiği Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişi sayısının çizgi grafiği

Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişi sayısının en az olduğu yıl 2004 yılıdır. 2004 yılında Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişi sayısı 63’tür.

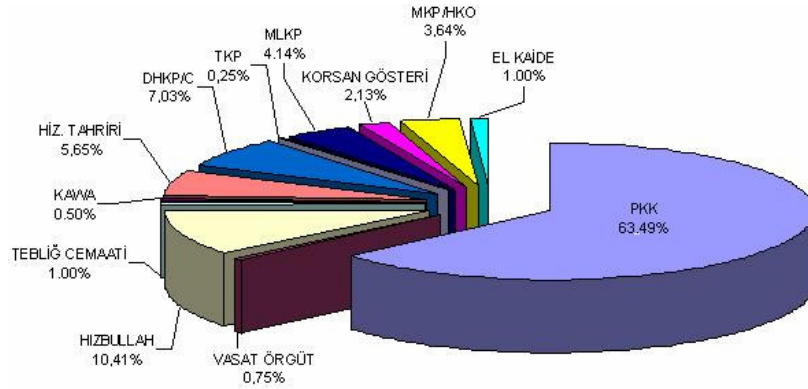
Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarında 11 farklı terör örgütü ile karşılaşılmaktadır. Yıllara göre terör olayına karışan kişilerin örgütlere dağılımı Tablo 6’de belirtilmiştir.

Tablo 6. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgütlere göre dağılımı

ÖRGÜT	YILLAR	Toplam
-------	--------	--------

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
PKK	50	137	83	37	60	139	506
VASAT ÖRGÜT	6	-	-	-	-	-	6
HIZBULLAH	47	9	14	8	4	1	83
TEBLİĞ CEMAATİ	8	-	-	-	-	-	8
KAWA	4	-	-	-	-	-	4
HİZBUTTAHRİR	14	1	-	12	18	-	45
DHKP/C	-	-	38	-	16	2	56
TKP	-	-	2	-	-	-	2
MLKP	-	-	15	5	2	11	33
KORSAN GÖSTERİ	-	-	7	-	10	-	17
MKP/HKO	-	-	-	-	29	-	29
EL KAİDE	-	-	-	-	-	8	8
Toplam	129	147	159	62	139	161	797

Adana’da 2001-2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgütlere göre dağılımına ait pasta grafiği Şekil 3 te verilmiştir.

Şekil 3. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgütlere göre dağılımına ait pasta grafiği

Adana’da 2001-2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin % 63.49’u PKK terör örgütü üyesidir. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgüt ve göç durumlarına göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin örgüt ve göç durumlarına göre dağılımı

ÖRGÜT	GÖÇ	TOPLAM
-------	-----	--------

	Hayır	Evet	
PKK	51	455	506
VASAT ORGUT	3	3	6
HIZBULLAH	19	64	83
TEBLIG CEMAATI	-	8	8
KAWA	-	4	4
HİZ TAHRİRİ	32	13	45
DHKP/C	21	35	56
TKP	-	2	2
MLKP	4	29	33
KORSAN GOSTERİ	8	9	17
MKP/HKO	6	23	29
EL KAIDE	5	3	8
TOPLAM	149	648	797

Adana’da terör olayına karışmış PKK terör örgütü yandaşlarının %90’ı göç ile Adana’ya yerleşmiş bireylerdir. Bunun sebepleri değerlendirildiğinde Adana’nın sahip olduğu geniş tarım arazilerinde çalışabilme imkânı önem arz etmektedir. Yörede geçmişten beri var olan mevsimlik tarım işçiliği sektörü, özellikle Güneydoğu Anadolu’daki niteliksiz işgücünün bölgeye göç etmesine neden olmaktadır. Bölgedeki tarım arazisi ve seraların varlığı, nitelik gerektirmeyen işlerin çokluğu, bölgeye en yakın büyükşehir olması, iklim özellikleriyle kolay yoldan barınmaya müsait olması Adana’nın diğer cazip özellikleridir.

Burada göz önünde bulundurulması gereken bir başka durum, yıkıcı sol terör örgütlerindeki durumdur. MLKP, MKP/HKO ve DHKP/C gibi örgütlerde göçle gelen şahıs sayısının fazlalığı, örgüte mensup şahısların genellikle öğrenci olmaları ve örgütle üniversitelerde tanışmalarından kaynaklanmaktadır.

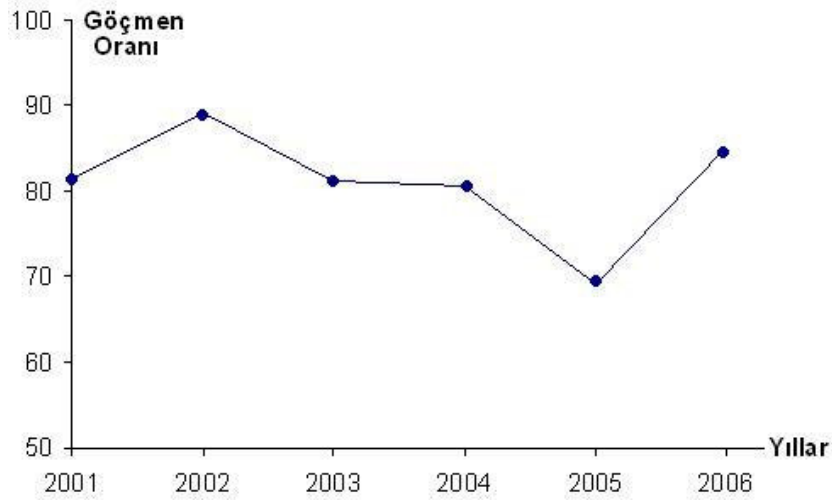
Adana bulunduğu coğrafyada diğer yerleşim merkezlerinden büyük göçler alan bir yerleşim merkezidir. Terör olaylarına karışan kişilerin göç ile Adana’ya gelip gelmediği incelendiğinde aşağıdaki tablo elde edilmiştir.

Tablo 8. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamalarına göre dağılımı

Yıllar	Göç	Toplam
--------	-----	--------

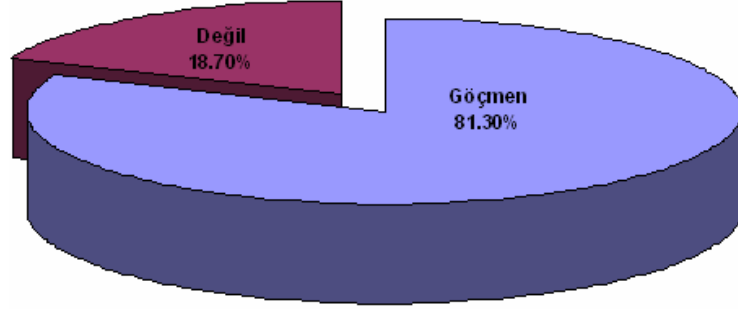
	Değil	Göçmen	
2001	24 18.6%	105 81.4%	129
2002	16 10.9%	131 89.1%	147
2003	30 18.9%	129 81.1%	159
2004	12 19.4%	50 80.6%	62
2005	43 30.9%	96 69.1%	139
2006	24 14.9%	137 85.1%	161
Genel	149 18.7%	648 81.3%	797

Tablo 8 incelendiğinde, Adana’da 2001-2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarında göz önüne alınan yılların tamamında terör olayına karışan kişilerin çoğunluğu göçmendir. Terör olayına karışan kişilerdeki göçmen oranının en yüksek olduğu yıl %89.1 ile 2002 yılıdır. Göçmen oranının en düşük olduğu yıl ise %69.1 ile 2005 yılıdır. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişiler arasında göçmenlerin oranının yıllara göre değişimine ait çizgi grafiği Şekil 4’de verilmiştir.

Şekil 4. Adana’da yıllara göre gerçekleşen terör olayına karışan kişiler arasında göçmenlerin oranına ilişkin çizgi grafiği

Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamalarına ait pasta grafiği ise Şekil 5’de verilmiştir.

Şekil 5. Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamalarına ait pasta grafiği

2001 – 2006 yılları arasında Adana’da adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışmış 797 kişiden 648 kişi göç ile Adana’ya gelen kişilerdir. Terör olayına karışanların %81.30’unun göç ile Adana’ya geldikleri görülmüştür. Adana ilinde adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin büyük bir çoğunluğu göç ile gelen kişilerdir şeklinde ifade edilecek varsayımımızı test etmek için kurulan,

$$H_0 : \pi = 0.75$$

$$H_1 : \pi > 0.75$$

hipotezinin 0.05 anlam düzeyinde test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Tek örneklem oran testi sonuçları

Toplam durum sayısı	797
İlgilenilen durum sayısı	648
$\hat{\pi}$	0.813
%95 Güven aralığının alt sınırı	0.789
p (Anlamlılık)	<0.05

Tablo 9 incelendiğinde, $H_0 : \pi = 0.75$ şeklinde kurulan yokluk hipotezinin 0.05 anlam düzeyinde reddedildiği görülmektedir($p < \alpha = 0.05$). Buna göre, “Adana

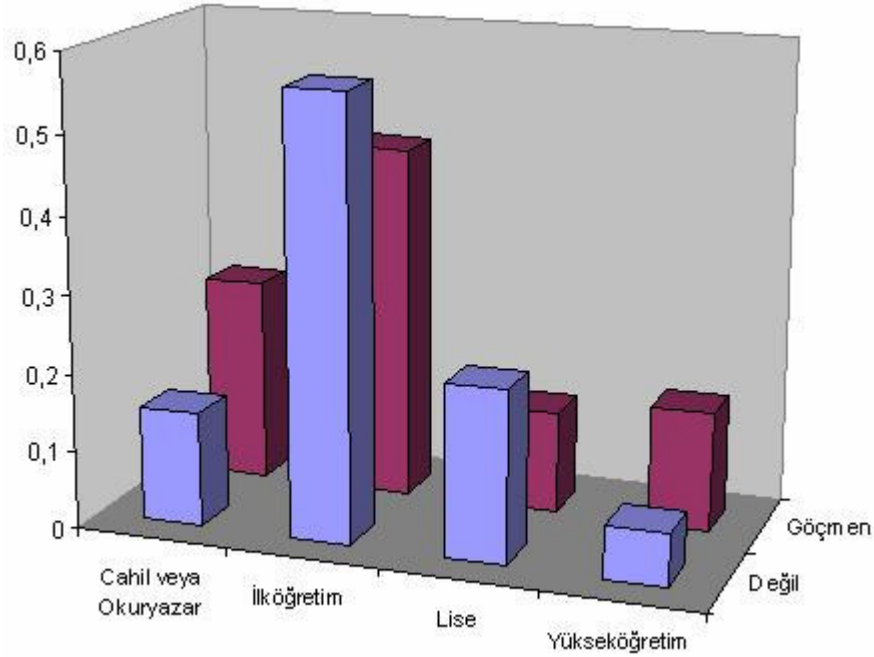
ilinde adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin büyük bir çoğunluğu göç ile gelen kişilerdir.” varsayımımız doğrulanmıştır.

Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve eğitim düzeylerine göre oluşturulan çapraz tablo aşağıda verilmiştir

Tablo 10. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve eğitim düzeylerine göre dağılımı

Eğitim Düzeyi	Göç		Toplam
	Değil	Göçmen	
Cahil veya Okuryazar	22 14.8%	170 26.2%	192 24.1%
İlköğretim	84 56.4%	294 45.4%	378 47.4%
Lise	33 22.1%	85 13.1%	118 14.8%
Yükseköğretim	10 6.7%	99 15.3%	109 13.7%
Genel	149	648	797

Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerden göçmenler arasında cahil veya okur yazar olanların oranı %26,2, göçmen olmayanlarda bu oran %14,8’dir. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan göçmen ve göçmen olmayanlarda eğitim düzeyi oranlarına ait üç boyutlu bar grafiği Şekil 6’da verilmiştir.

Şekil 6. Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve eğitim düzeylerine göre bar grafiği

“Adana’da adliye’ye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile eğitim düzeyleri arasında bir ilişki vardır.” varsayımımızı test etmek için Ki-kare testi uygulanmıştır. Ki-kare testi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Göç&Eğitim Düzeyi Ki-kare testi sonuçları

χ^2_{hesap}	22.882
Serbestlik Derecesi	3
Kontenjans Katsayısı	0.167
p (Anlamlılık)	<0.05

Tablo 11 incelendiğinde, 0.05 anlam düzeyinde terör olayına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < \alpha = 0.05$). Buna göre, “Adana’da adliye’ye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile eğitim düzeyleri arasında bir ilişki vardır.” varsayımımız doğrulanmıştır.

Kontenjans katsayısı, aralarında anlamlı bir ilişki bulunan iki kategorik değişken arasındaki ilişkinin şiddeti ile ilgilidir. Buna göre, Adana’da adliyeye sevk

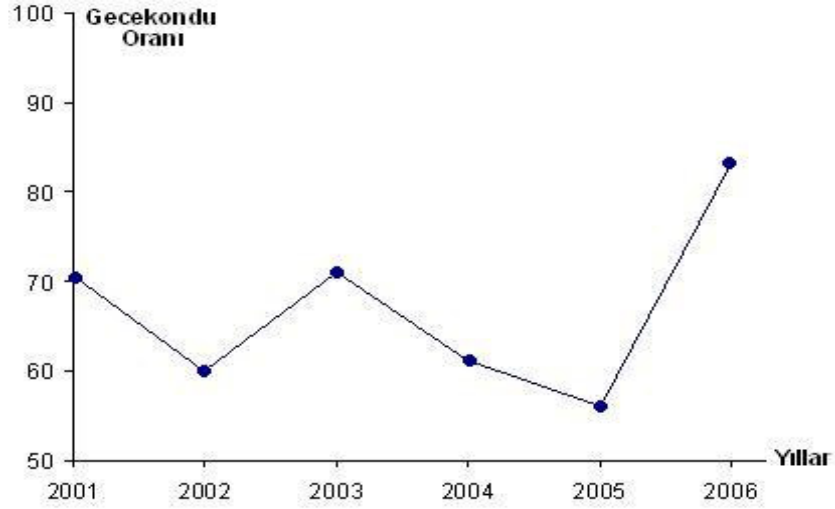
edilen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ile eğitim düzeyleri arasında zayıf bir ilişki vardır.

Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin yıllara göre ikamet ettikleri yerleşim bölgesinin gecekodu bölgesi olup olmamasına göre oluşturulan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 12. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin ikamet yerlerine göre dağılımı

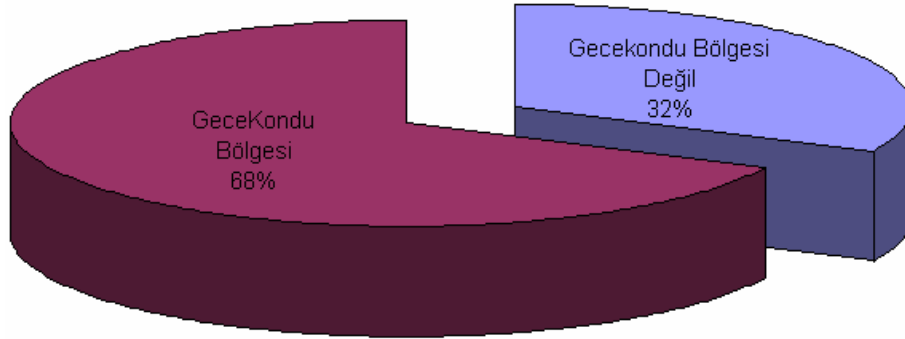
Yıllar	İkamet		Toplam
	Gecekodu Değil	Gecekodu	
2001	38 29.5%	91 70.5%	129
2002	59 40.1%	88 59.9%	147
2003	46 28.9%	113 71.1%	159
2004	24 38.7%	38 61.3%	62
2005	61 43.9%	78 56.1%	139
2006	27 16.8%	134 83.2%	161
Genel	255 32.0%	542 68.0%	797

Adana’da 2001-2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarında göz önüne alınan yılların tamamında terör olayına karışan kişilerin çoğunluğu gecekodu bölgelerinde ikamet etmektedir. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişiler arasında gecekodu bölgelerinde ikamet edenlerin oranına ilişkin çizgi grafiği aşağıda verilmiştir.

Şekil 7. Adana’da yıllara göre adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kişiler arasında gecekondu bölgelerinde ikamet edenlerin oranına ilişkin çizgi grafiği

Adana ilinde 2001-2007 yılında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin gecekondu bölgelerinde ikamet edip etmemelerine göre oluşturulan pasta grafiği Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin ikamet ettikleri bölgeye ait pasta grafiği

2001 – 2006 yılları arasında Adana’da adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışmış 797 kişiden 542 (%68) kişi Adana’da gecekondu bölgelerinde ikamet eden kişilerdir.

“Adana ilinde adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin yarısından fazlası gecekondu bölgelerinde ikamet etmektedir.” şeklinde ifade edilecek varsayımımızı test etmek için kurulan,

$$H_0 : \pi = 0.50$$

$$H_1 : \pi > 0.50$$

hipotezinin 0.05 anlam düzeyinde test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin ikamet yerlerine göre dağılımı

Toplam durum sayısı	797
İlgilenilen durum sayısı	542
$\hat{\pi}$	0.68
%95 Güven aralığının alt sınırı	0.652
p (Anlamlılık)	<0.05

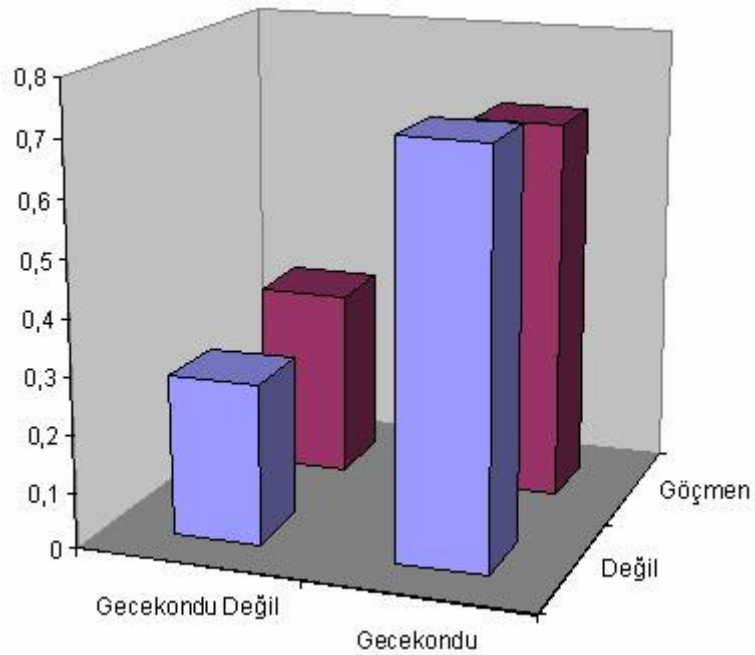
Tablo 13 incelendiğinde, $H_0 : \pi = 0.50$ şeklinde kurulan yokluk hipotezinin 0.05 anlam düzeyinde reddedildiği görülmektedir ($p < \alpha = 0.05$). Buna göre, “Adana ilinde adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin yarısından fazlası gecekodu bölgelerinde ikamet eden kişilerdir.” varsayımımız doğrulanmıştır.

Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve ikametlerinin gecekodu bölgelerinde olup olmalarına göre oluşturulan çapraz tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 14. Adana'da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve ikamet yerlerine göre dağılımı

Göç	İkamet		Toplam
	Gecekodu Değil	Gecekodu	
Değil	42 28.2%	107 71.8%	149
Göçmen	213 32.9%	435 67.1%	648
Genel	255 32.0%	542 68.0%	797

Tablo 14 incelendiğinde, terör olaylarına karışan hem göçmen hem de göçmen olmayan kişilerin çoğunluğunun gecekondü bölgelerinde ikamet ettikleri anlaşılmaktadır. Terör olaylarına karışan göçmen ve göçmen olmayan kişilerde ikamet yerlerinin oransal dağılımına ait üç boyutlu çubuk grafiği Şekil 9’da verilmiştir.

Şekil 9. Adana’da 2001–2006 yıllarında meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin göçmen olup olmamaları ve ikamet yerlerine göre bar grafiği

“Adana’da adliye’ye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile gecekondü bölgesinde ikamet edip etmemeleri arasında bir ilişki vardır.” şeklindeki varsayımımızı test etmek için yapılan Ki-kare testi sonuçları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Göç&İkamet Ki-kare testi sonuçları

χ^2_{hesap}	1.221
Serbestlik Derecesi	1
Kontenjans Katsayısı	0.039
p (Anlamlılık)	0.269

Tablo 15 incelendiğinde, 0.05 anlam düzeyinde terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile ikamet ettikleri bölgenin gecekondulu olup olmaması arasında bir ilişki anlamlı bulunmamıştır ($p = 0.269 > \alpha = 0.05$). Buna göre, “Adana’da adliye’ye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile gecekondulu bölgesinde ikamet edip etmemeleri arasında bir ilişki vardır.” şeklindeki varsayımımız doğrulanmamıştır. Bu durum bize terörü, göçün değil, göçle oluşan gecekondulu koşullarının oluşturduğunu göstermektedir. Yani terörle mücadelenin sosyal ve ekonomik boyutlarına dikkat çekmektedir.

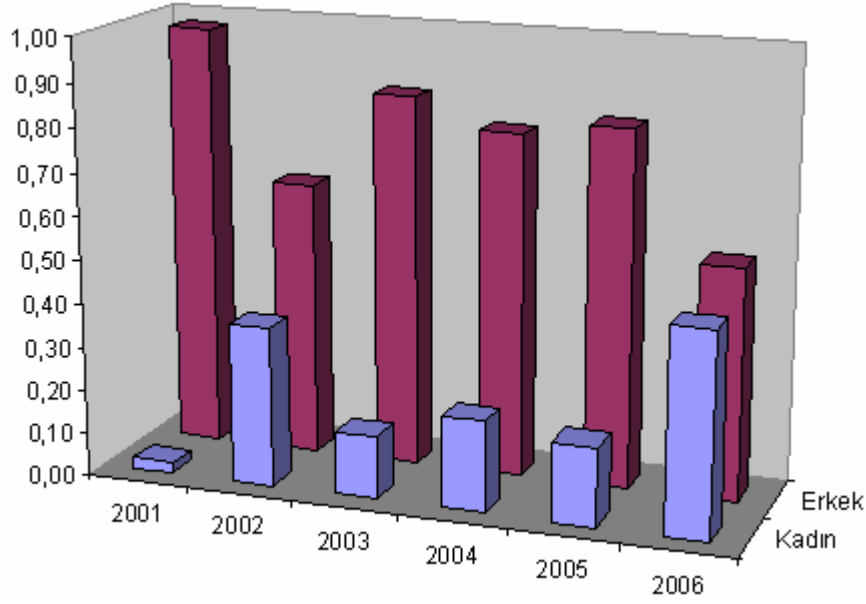
Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin cinsiyet değişkenine göre dağılımı Tablo 16 verilmiştir.

Tablo 16. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Yıllar	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
2001	126 97.7%	3 2.3%	129
2002	93 63.3%	54 36.7%	147
2003	136 85.5%	23 14.5%	159
2004	49 79.0%	13 21.0%	62
2005	114 82.0%	25 18.0%	139
2006	86 53.4%	75 46.6%	161
Genel	604 75.8%	193 24.2%	797

Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişiler arasında kadınların oranının en düşük olduğu yıl %2.3 ile 2001 ve bu oranın en yüksek olduğu yıl %46.6 ile 2006 yılıdır. 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan 797 kişiden 604’ü erkek, 193’ü kadındır.

Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişiler arasında kadın ve erkek oranlarının yıllara göre değişimini gösteren üç boyutlu bar grafiği Şekil 10’da verilmiştir.

Şekil 10. Adana’da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına katılan kişilerin cinsiyetlerine göre bar grafiği

Şekil 10’ da yıl değişkenine göre terör olaylarından dolayı adliyeye sevk edilen kadın sayısındaki artış, PKK terör örgütünün son yıllarda kadınlara yönelik kampanyalar geliştirmesiyle örgüte kadın katılımcıların artmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

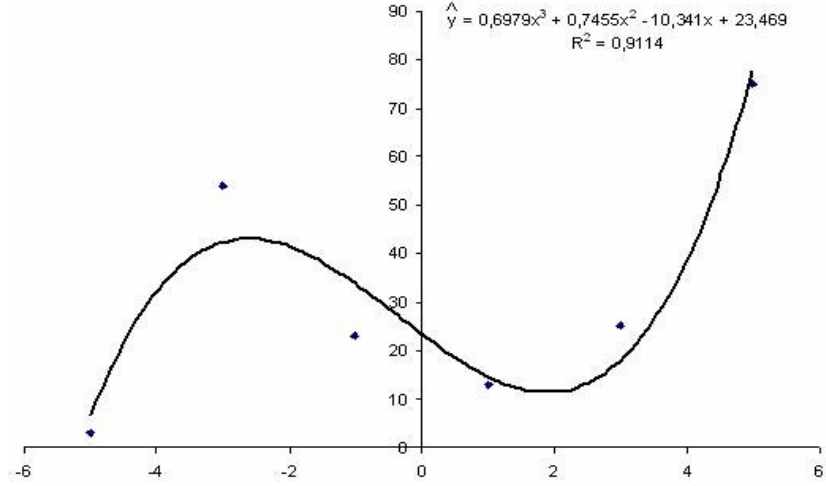
Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına katılan kişilerin cinsiyet ile yıl değişkeni arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek için gerçekleştirilen Ki-kare testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Yıl&Cinsiyet Ki-kare testi sonuçları

χ^2_{hesap}	101.664
Serbestlik Derecesi	5
Kontenjans Katsayısı	0.336
p (Anlamlılık)	<0.05

Tablo 17 incelendiğinde, 0.05 anlam düzeyinde terör olayına katılanların cinsiyeti ile yıl değişkeni arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p < \alpha = 0.05$). Yıl değişkeni ile cinsiyet arasındaki ilişki kontenjans katsayısına göre zayıf bir ilişkidir.

Zaman değişkeni, terör olayına karışan kadınların sayısı arasında kurulan trend denkleminin grafiği Şekil 11’de verilmiştir.

Şekil 11. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kadınların sayısına ait trend denkleminin grafiği

Adana ilinde adliyeye sevk edilen terör olayına karışan kadınların sayısı zaman değişkeni ile açıklanabilmektedir. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin yıllara, göç edip etmemelerine göre yaş değişkenine ilişkin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin yıllara, göç edip etmemelerine göre yaş değişkenine ilişkin tanımlayıcı istatistikleri

YIL	GOC	Ortalama	Standart Sapma	n
2001	Değil	41.0000	10.47564	24
	Göçmen	38.4190	11.49564	105
	Toplam	38.8992	11.31843	129
2002	Değil	43.1875	10.05464	16
	Göçmen	38.7481	11.35940	131
	Toplam	39.2313	11.27858	147
2003	Değil	34.0000	8.01722	30
	Göçmen	32.7442	10.12367	129
	Toplam	32.9811	9.75035	159
2004	Değil	33.8333	7.35877	12
	Göçmen	34.7000	9.98621	50
	Toplam	34.5323	9.48635	62
2005	Değil	34.1163	9.71305	43
	Göçmen	33.0521	10.61614	96
	Toplam	33.3813	10.32192	139
2006	Değil	31.0833	10.24023	24
	Göçmen	35.4745	14.72347	137
	Toplam	34.8199	14.20558	161

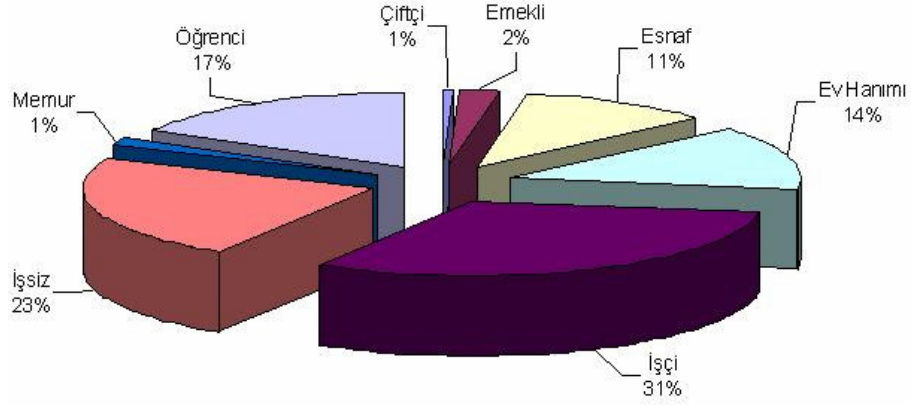
Tablo 18 incelendiğinde, terör olaylarına karışan göçmenlerin yaş ortalaması 2001 yılında 38 iken 2006 yılında 35’dir.

2001-2006 yılları arasında Adana ilinde adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere göre dağılımı Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere göre dağılımı

MESLEK	Frekans	Yüzde(%)
Çiftçi	5	0.6
Emekli	18	2.3
Esnaf	86	10.8
Ev Hanımı	109	13.7
İşçi	252	31.6
İşsiz	181	22.7
Memur	11	1.4
Öğrenci	135	16.9
Toplam	797	100.0

2001-2006 yılları arasında Adana ilinde adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin %22.7'si işsizdir. 2001-2006 yılları arasında Adana ilinde adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere göre dağılımına ait pasta grafiği Şekil 11'de verilmiştir

Şekil 12. Adana'da meydana gelen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere göre dağılımına ait pasta grafiği

2001-2006 yılları arasında Adana ilinde adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin mesleklere ve göç edip etmediklerine göre dağılımı Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Adana'da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göç durumu ve mesleklerine göre dağılımı

MESLEK	GÖÇ	
	Değil	Göçmen
Çiftçi	0 .0%	5 0.8%
Emekli	5 3.4%	13 2.0%
Esnaf	25 16.8%	61 9.4%
Ev Hanımı	9 6.0%	100 15.4%
İşçi	52 34.9%	200 30.9%
İşsiz	42 28.2%	139 21.5%
Memur	3 2.0%	8 1.2%
Öğrenci	13 8.7%	122 18.8%
Toplam	149	648

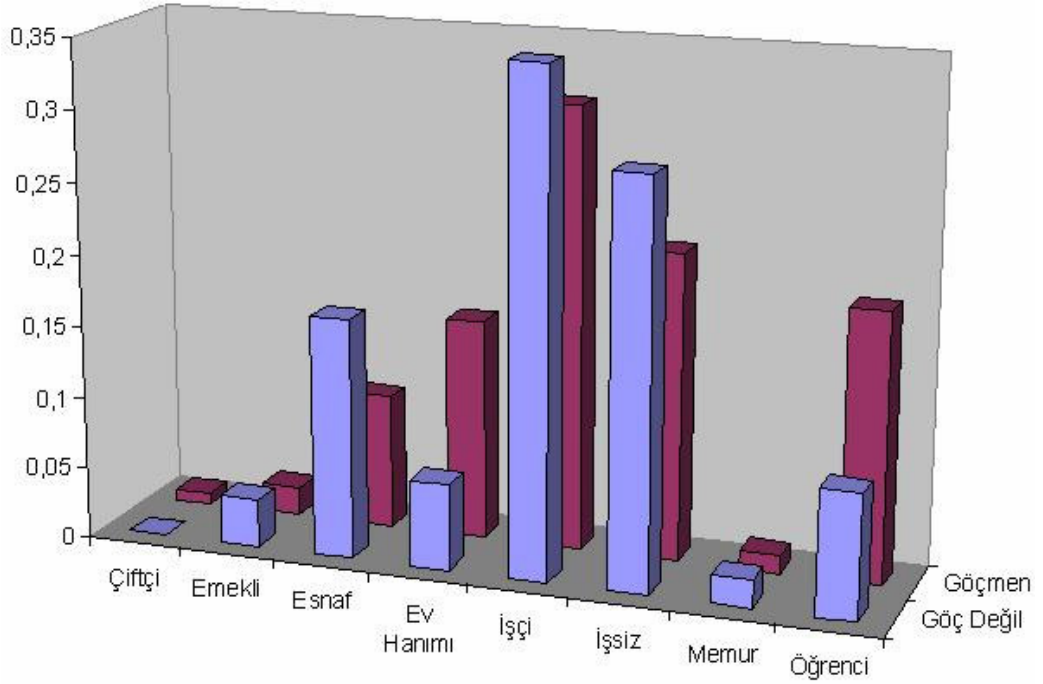
Tablo 20 incelendiğinde, terör olaylarına karışan kişilerden göçmenlerde öğrenci oranı %18.8, göçmen olmayanlarda öğrenci oranı ise %8.7’dir. Terör olayına karışan göçmenler arasında ev hanımlarının oranı da göç etmeyenlere göre daha yüksektir. “Adana’da adliye’ye sevk edilen terör olayına karışan kişilerin göç edip etmemeleri ile meslekleri arasında bir ilişki vardır.” varsayımımızı test etmek için gerçekleştirilen Ki-kare testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Göç&Meslek Ki-kare testi sonuçları

χ^2_{hesap}	26.906
Serbestlik Derecesi	7
Kontenjans Katsayısı	0.181
p (Anlamlılık)	<0.05

Tablo 21 incelendiğinde, 0.05 anlam düzeyinde terör olayına karışanların göç edip etmemeleri ile meslekleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur($p < \alpha = 0.05$). Göç değişkeni ile meslek arasındaki ilişki kontenjans katsayısına göre zayıf bir ilişkidir.

Adana’da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göç durumu ve mesleklerine göre dağılımına ait üç boyutlu bar grafiği Şekil 13’de verilmiştir.

Şekil 13. Adana'da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin göç durumu ve mesleklerine göre dağılımına ait bar grafiği

Adana'da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerden göçmenlerde öğrenci ve ev hanımlarının yüzdesi göç etmeyenlere göre daha yüksektir. Şekil 13 incelendiğinde ilginç bir sonuçta, işsizlerin oranının göç etmeyenlerde daha yüksektir. Bu oranlar arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını test etmek için gerçekleştirilen iki örneklem oran testi sonuçları Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 22. iki örneklem oran testi sonuçları

MESLEK	Göç		Alternatif Hipotez	p
	Değil $\hat{\pi}_1$	Göçmen $\hat{\pi}_2$		
Ev Hanımı	0.06	0.15	$H_1 : \pi_1 < \pi_2$	<0.05
İşsiz	0.28	0.21	$H_1 : \pi_1 > \pi_2$	0.047
Öğrenci	0.08	0.18	$H_1 : \pi_1 < \pi_2$	<0.05

Tablo 22 incelendiğinde, terör olayına karışan göçmenler arasındaki öğrencilerin oranı, göç etmeyenlerdeki öğrenci oranına göre daha

yüksektir($p < \alpha = 0.05$). Terör olayına karışan göçmenler arasındaki ev hanımlarının oranı, göç etmeyenlerdeki ev hanımı oranına göre daha yüksektir($p < \alpha = 0.05$). Terör olayına karışan göçmenler arasındaki işsizlerin oranı, göç etmeyenlerdeki işsizlerin oranına göre daha düşüktür($p = 0.047 < \alpha = 0.05$).

3.3. Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmada, gecekondulaşma, göç ve terör olgularının birbirleriyle olan/ olmayan ilişkileri, Adana İli kent merkezinde polis sorumluluk bölgesi örneğinde ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinden elde edilen sonuçları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

Adana'da 2001–2006 yılları arasında adliyeye sevk edilen 177 terör olayı gerçekleşmiş ve bu terör olaylarına toplam 797 kişi karışmıştır. Adana'da adliyeye sevk edilen terör olay sayısının en fazla olduğu yıl 56 terör olayı ile 2006 yılı, en az terör olayın sevk edildiği yıl ise 11 terör olayı sayısı ile 2002 yılıdır.

Adana'da adliye'ye sevk edilen terör olayı sayısında yıllara göre artış vardır. Elde edilen sonuçlar ışığında her yıl terör olayı sayısı ortalama 4 birim artmaktadır.

Adana'da 2001–2006 yıllarında adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin %63.5'ü PKK terör örgütü üyesidir. Adana ilinde terör örgütleri arasında en fazla suça karışan terör örgütü PKK'dır. Adana'da terör olayına karışmış PKK terör örgütü yandaşlarının %90'ı göç ile Adana'ya yerleşmişlerdir.

Adana ilinde adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin büyük bir çoğunluğu göç ile gelen kişilerdir. 2001–2006 yılları arasında Adana'da meydana gelen ve adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerin %81.3'ü göç ile Adana iline gelmiş ve yerleşmişlerdir.

Adana ilinde adliyeye sevk edilmiş terör olaylarına karışan kişilerin yarısından fazlası gecekondulaşma bölgelerinde ikamet eden kişilerdir. Terör olayına

karışanların %68'inin Adana'nın gecekondu bölgelerinde ikamet ettikleri görülmüştür.

Adana'da adliye'ye sevk edilen terör olayına karışanların göçmen olup olmamaları ile gecekondu bölgesinde ikamet edip etmemeleri arasında bir ilişki saptanamamıştır. Adana ilinde terör olaylarına karışan hem göçmen hem de göçmen olmayan kişilerin çoğunluğunun gecekondu bölgelerinde ikamet ettikleri görülmüştür.

Adana'da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerden göçmenlerde öğrenci ve ev hanımlarının yüzdesi göç etmeyenlere göre daha yüksektir. Adana'da adliyeye sevk edilen terör olaylarına karışan kişilerden göçmenlerdeki işsizlik oranı göç etmeyenlere göre daha düşüktür.

SONUÇ

Terörün, ekonomik, sosyo kültürel ve siyasi sebepleri ve sonuçları bulunan göç olgusunun sebeplerinden biri olduğunu ve sosyal yaşam süreci içerisinde göç olgusunun sonuçlarından biri olabileceğini söylemek yanlış değildir. Bu durum doğrudan içinde yaşanan toplumun özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim kültürel ve siyasi ayrılıkların olmadığı ya da demokrasi kültürünün tam olarak yaşandığı, üretim ve gelişimin homojen olduğu, kişi başına düşen yıllık gelir miktarları arasında uçurumların olmadığı toplumlardaki göçün oluşumunda veya sonucunda terörün bir etken veya sonuç olarak değerlendirilmesi pek mümkün görünmemektedir.

Gecekondular bir kentleşme sorunudur ve daha çok göçten kaynaklanmaktadır. Göç neticesi ortaya çıkan konut açığı genellikle göçmenler tarafından yapılan gecekonduyla kapatılmaktadır. Fiziki olarak bir barınak olan gecekondu, sosyal manada gecekondu alanlarında yaşanan kültürü de içine almaktadır. Gecekonduların en önemli özelliği, sosyal dayanışma düzeyinin kentlere nazaran yüksek olmasıdır.

Ülkemizde olduğu gibi, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sosyal, kültürel ve daha da önemlisi etnik farklılıkların, çeşitli sosyal sorunlar doğurduğu bir gerçektir.

Göç neticesinde kentli ve gecekondulu şeklinde ortaya çıkan ikili yapıda, gecekondular mağdur, mahrum ve ezilen topluluklar olarak terör örgütlerinin ilgi odağı olmaktadır. Bu sözde mağduriyet, mahrumiyet ve ezilmişliğin sebebinin etnik/ ekonomik sınıfsal/ ideolojik/ dini farklılık olduğunun propagandasının yapılmasıyla, gecekondunun kentli yaşamına ulaşmaya dönük arzusu, düşmanlığa dönmekte, sapma davranışları ve çeşitli suçlar ortaya koymaktadırlar. Terör örgütlerinin kaynak kitle olarak gördükleri bu gruptaki insanlar, diğer suç türlerinden farklı olarak terörist eylemlere başvurumaktadırlar.

Göç, gecekondulaşma ve terör olguları, temelinde ekonomik ve sosyal sorunları barındıran olgulardır ve çözümünü de ekonomik, sosyal, hukuki ve yönetsel bir takım düzenlemeleri gerektirmektedir.

Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, yurt çapında geliştirilen sosyal projelerin, eğitim, sağlık, eğlence hizmetlerinin yurt geneline adaletli bir şekilde uygulanmasının sağlanması, terörle mücadelede top yekun bir savaş stratejisinden çok, polisiye nokta operasyon stratejisinin devreye geçirilmesi, toplumsal barış ve uzlaşmayı sağlamak adına sivil toplum kuruluşlarının etkinleştirilmesi, eğitim kurumlarında demokrasi kültürünün verilmesi, bu sayede “biz” ve “öteki” ayrımının önlenmesi, yönetimde hukuka bağlılık, hesap verebilirlik ve saydamlık ilkelerinin işlerlik kazandırılması, kentsel dönüşüm projeleriyle gecekondulaşmanın önüne geçilmesi ve sıkı imar denetiminin yapılması, konutlarla ilgili mevzuatın bir an önce gözden geçirilmesi ve kaçak yapılanmanın önüne geçilmesi, ekonomik yatırımların bölgelerin özelliğine göre yapılması, kısacası göçü meydana getiren sebeplerin ortadan kaldırılması, alınması gereken tedbirlerdendir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Altuğ, Yılmaz (1995), **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar

Akyol, Taha (2005), **Politikada Şiddet**, Truva Yayınları

Anıl, Yaşar Ş. (2003), **Alamut Terörünün Kaynakları ve Hasan Sabah**, İstanbul, Gendaş Aş.

Akkayan, Taylan (1979), **Göç ve Değişme**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları

Akan, Yusuf, İbrahim Arslan (2008), **Göç Ekonomisi, Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Bursa, Ekin Yayınları

Alkan, Necati (2000), **Psikolojik Harekât, Terörizm ve Polis**, Ankara, TEMUH Yayınları

Bal, İhsan (2006), **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri**, Ankara, USAK Yayınları

Bal, Hüseyin (1997), “Kentsel Toplumda Anomi- Yabancılaşma Olgusu Kente Göç Edenlerin Alternatif Çözümü: Hemşehri Birlikleri”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE

Bal, Hüseyin (2006), **Kent Sosyolojisi**, Isparta, Fakülte Kitabevi

Bayhan, Vehbi (1997), “Türkiye’de İç Göçler ve Anomik Kentleşme”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE

Cirhinlioğlu, Zafer (2004), **Terör ve Toplum**, Gündoğan Yayınları

Çakır, Ruşen (2001), **Derin Hizbullah**, İstanbul, Metis Yayınları

Çiçek, Hikmet (2000), **Hangi Hizbullah**, İstanbul, Kaynak Yayınları

Denker, M. Sami (1997), **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları

Dilmaç, Sabri (1997), **Terörizm Sorunu ve Türkiye**, Ankara, EGM

Demir, Gülsen (1997), “Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısçık İlçesi Örneği”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE

- Durugönül, Esmâ (1997), “Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE
- Erkan, Rüstem (2004), **Kentleşme ve Sosyal Değişme**, Ankara, Bilimadamı Yayınları
- Fichter, Joseph (2006), **Sosyoloji Nedir?** (Çev. N. ÇELEBİ), Ankara, Anı Yayıncılık
- Gündüz, Mustafa, Nalân Yetim (1997), “Terör ve Göç”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE
- Güzel, Cemal (2002), “Korkunun Korkusu: Terörizm”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Der. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara
- Giddens, Antony (2005), **Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş** (Çev. Ü. YILDIZ BATTAL), Ankara, Phoenix Yayınları
- İsbir, Eyüp G. (1982), **Kentleşme, Metropoliten Alan Ve Yönetimi**, Ankara, Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No 185
- Hazır, Hayati (2001), **Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Karaman, Zerrin Toprak (1998), **Kent Yönetimi ve Politikası**, İzmir
- Keleş, Ruşen (2008), **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi
- Keleş, Ruşen (2006), **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, İmge Kitabevi
- Keleş, Ruşen (1984), **Kentleşme ve Konut Politikası**, Ankara, A.Ü.S.B.F Yayınları 540
- Keleş, Ruşen ve Artun Ünsal (1982), **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları 507
- Kışlalı, Ahmet T. (2003), **Siyasal Sistemler**, İmge Kitabevi
- Kıray, Mübeccel (2003), **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yayınları
- Kongar, Emre (2003), **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi,
- Korkmaz, Abdullah (2000), “Kentleşme ve Terör”, **Fırat Üniversitesi I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri**, Elazığ, Fırat Üniversitesi Yayınları

- Laqueur, Walter (2002), “Terörizmin Yorumlanması”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Der. Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınevi
- Mcclellan, David (2005), **İdeoloji** (Çev. B.Yıldırım), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul
- Mango, Andrew (2005), **Türkiye’nin Terörle Savaşı**, Doğan Kitapçılık
- Oktik, Nurgün (1997), “Köyün Çekiciliği- Kentin İticiliği”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE
- Önen, Engin (1997), “Kent Dayanışma Ve Hemşehrilik Dernekleri”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE
- Örgün, Faruk (2001), **Küresel Terör**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları
- Özkan ve Kotan (2006), “Ebu Gureyb Hapishanesi, Terörle Mücadele Yanlış Stratejiler”, **Terörizm: Terör, Terörizm Ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal Ve Bölgesel Deneyimler** Der. İhsan Bal, Ankara, USAK Yayınları
- Özer, İnan (2004), **Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi
- Sağ, Vahap vd. (1997), “Sivas’ta Göç Olgusunun Siyasal Katılma Üzerine Etkileri”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE
- Somersan, Semra (2004), **Sosyal Bilimlerde Etnisite Ve Irk**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Sezal, İhsan (1997), “Göçler ve Şehirleşemeyen Şehirler”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, DİE
- Sükan, Faruk (1994), **İhanetler Karşısında Türkiye**, Ankara, Kültür Ofset
- Suher, Hande (1991), “Kentleşme ve Kentleşme Politikaları”, **Kentleşme ve Kentleşme Politikaları**, Der. Hande Suher, TÜSES Yayınları
- Tatlıldil, Ercan (1989), **Kentleşme ve Gecekond**, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 47, Ege Üniversitesi Basımevi
- Tatlıldil, Ercan (2003), “Kentleşme Ve Göç”, **Sosyolojiye Giriş**, Der. İhsan SEZAL, Ankara, Martı Kitap ve Yayınevi
- Üner, Sunday (1972), **Nüfusbilim Sözlüğü**, Ankara, H. Ü. Yayınları
- Yayla, Atilla (2004), **Siyasi Düşünce Sözlüğü**, Adres Yayınları
- YÖK (1985), **Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri**, Ankara, YÖK Yayınları

Yörükán, Ayda (2006), “Şehrin Tarifi”, **Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri**, Der. Turhan Yörükán, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım

Wilkinson, Paul (2002), “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Der. Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınevi

Yalçın, Cemal (2004), **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık

Tezler

Atılğan, Bekir (1986), “Köyden Kente Göç Ve Önleme Vasıtaları”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi S.B.E, Ankara

Ayan, Şahin (1993), “Şehirleşme ve Gecekondu”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi S.B.E, Konya

Bayraktar, Nuray (1996), “Kentleşme-Gecekondu İlişkisi Ankara Örneği”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Dılmaç, Sabri (1996), “Uluslararası Bir Sorun: Terörizm ve Türkiye” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Doğan, M. Cihangir (1990), “Türkiye’de Gecekondu Meselesi Ümraniye Mustafa Kemal Paşa Gecekondu Bölgesinde Bir Saha Araştırması”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E, İstanbul

Kerem, Zeynep (1993), “Gecekondulaşma Sürecinin İncelenmesi: Alibeyköy’de (İstanbul) Bir Alan Araştırması”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Öztürk, Mustafa (2006), “Türkiye’deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi: İstanbul Semt Pazarcıları Örneği”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi S.B.E, Ankara

Özgen, Yelda Sevim (2000), “Terör nedeniyle Elazığ’a Göç Edenlerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ

Üçışık, Süheyla (1991), “Türkiye’de Şehirleşme ve İç Göçler”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E, İstanbul

Makaleler

Alkan, Necati (t.y.), “Türkiye’nin Terör Tarihi”

- Alpaslan, Şükrü (1983), “Hukuk Ve Kriminoloji Açısından Tedhişçilik”, İstanbul, Teknik Yayınlar
- Altuğ, Yılmaz (1986), “Terörizm Sorunu”, İÜHF Mecmuası C.LII: 47-99
- Çağlar, Ali(1997), “Terör ve Örgütlenme”, Amme İdaresi Dergisi, c. 30, s. 3: 119-133
- Daver, Bülent (1986), “The Basic Principles of Democracy and their importance in dealing with Terrorism”, **AÜSBF Dergisi**, c. XLI
- Dönmezer, Sulhi (10.11. 1977), “Her Yönüyle Tedhiş”, Son Havadis
- Erdoğmuş, Zeki (1989), “Türkiye’de Kırdan Kente Göçün Sosyal Temelleri”, **Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)**, c. 3, s. 2: 97-108
- Es, Muharrem, Hamza Ateş (2004), “Kent Yönetimi, Kentleşme Ve Göç: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, **İÜİF Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi** s. 48: 205-248
- Gönüllü, Müzeyyen (1996), “Dış Göç”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, s. 1: 94-104
- Küçükkaya, Zuhuri (2003), “Türkiye’de Terör ve Terörün Gelişimi”, **Polis Dergisi** s. 34
- Kılıç, Selim, Tok, Nafiz (2004), “Gelişim Sürecinde Mekânsal Hareketliliğin Toplumsal Yaşama Etkileri Üzerine Bir İnceleme”, **İ.Ü. SBF Dergisi** No 31, s. 23-45
- Kılınç, İsmail (1993), “Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, c. 26, s. 2: 147-170
- Öktem, Emre (2004), “Uluslar Arası Hukukta Terörizm,Tanım Sorunu Ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi** s. 5: 133-147
- Özer, İnan (1984), “Türkiye’de Kentleşme Hareketini Doğuran Nedenler”, **C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 2: 107-120
- Teror.gen.tr, (2005), <http://www.teror.gen.tr/turkce/makaleler/gocveteror.html> , (erişim Tarihi:02.03.2005)
- Türkal, Hasan (1999), “Göçler ve Kentleşme”, **Yerel Yönetim ve Denetim**, c. 4, s. 9: 52-57
- Yayla, Atilla (1990), “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, **AÜSBF Dergisi**, c.XLV: 335-385

